

**Щомісячний науково-практичний журнал
Національного банку України**

Видається з березня 1995 року № 11 (129) ◆ Листопад 2006

Здано до друку 31.10.2006 р.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

КІРЄСЕВ О.І. (голова), БУРЯК С.В., БАЖАЛ Ю.М., ГАЙДАР Є.Т., ГАЛЬ В.М., ГАЛЬЧИНСЬКИЙ А.С., ГЕЄЦЬ В.М., ГРЕБЕННИК Н.І., ГРУШКО В.І., ДОМБРОВСЬКИ Марек, ІЛАРІОНОВ А.М., КРАВЕЦЬ В.М., КРОТОК В.Л.,	КРЮЧКОВА І.В., ЛАНДІНА Т.В., МАТВІЄНКО В.П., МЕЛЬНИЧУК М.О., МІЩЕНКО В.І., МОРОЗ А.М., ОСАДЕЦЬ С.С., ПАЛАМАРЧУК А.Б., ПАТРІКАЦ Л.М., ПЕТРИК О.І., ПОДОЛЁВ І.В., РАЄВСЬКИЙ К.Є.,	РИЧАКІВСЬКА В.І., САВЛУК М.І., САВЧЕНКО А.С., СЕНИЦЬ П.М., СМОВЖЕНКО Т.С., ФЕДОСОВ В.М., ХОФФМАНН Лутць, ШЕВЦОВА О.І., ШЛАПАК О.В., ШУМИЛО І.А., ЮЩЕНКО В.А., ЯРЕНКО С.О., ЯЦЕНЮК А.П.
--	--	--

РЕДАКЦІЯ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ НБУ

Головний редактор	ПАТРІКАЦ Л.М.
Заступник головного редактора	КРОХМАЛЮК Д.І.
Начальник відділу з випуску журналу "Вісник НБУ"	ПАПУША А.В.
Заступник начальника відділу — редактор з питань бухгалтерського обліку, розрахунків та інформаційно-програмного забезпечення	КОМПАНІЄЦЬ С.О.
Редактор з питань валютного регулювання та міжнародних банківських зв'язків	БАКУН О.В.
Відповідальний секретар	ЛІПІНСЬКА С.М.
Головний художник	КОЗИЦЬКА С.Г.
Літературний редактор	КУХАРЧУК М.В.
Дизайнери	ПЛАТОНОВА Н.Г., ХАРУК О.В.
Коректори	СІЛЬВЕРСТОВА А.І., ГОРБАНЬ Н.В., ПОНУР Л.О.
Оператор	ЛІТВІНОВА Н.В.
Реклама і розповсюдження:	ГРЕБІШКОВ В.І., ГРИЦЕНКО М.Р.
Фото:	НЕГРЕБЕЦЬКИЙ В.С., МІЛЕВСЬКИЙ Л.А., ХАРУК О.В., МАЛАЩУК Ю.
Черговий редактор	ПАПУША А.В.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ

просп. Науки, 7, Київ-28, 03028, Україна
тел./факс: (044) 524-96-25
тел.: (044) 527-39-44, 527-38-06, 525-38-25
E-mail: litvinova@bank.gov.ua
<http://www.bank.gov.ua>

Журнал зареєстровано Держкомвидавом України 09.06.1994 р., свідоцтво КВ № 691
Засновник і видавець: Національний банк України.
Адреса: вул. Інститутська, 9, Київ-8, 01008, Україна

Журнал рекомендовано до друку Вченю радою Київського національного
економічного університету

Публікації в журналі Вищою атестаційною комісією України визнано фаховими
Видається у комплекті з додатком "Законодавчі і нормативні акти з банківської
діяльності"

Передплатний індекс 74132

Дизайн: Редакція періодичних видань НБУ

Надруковано з готового оригінал-макета відділом видавничого обслуговування
Господарсько-експлуатаційного управління НБУ

Адреса друкарні:

просп. Науки, 9, Київ-28, 03028, Україна

Формат 60 × 90 / 8. Друк. офсетний. Фіз. друк. арк. 8.0

Умовн. друк. арк. 9.0. Обл.-вид. арк. 10.5

Тираж 2000 прим.

При передрукі матеріалів, опублікованих у журналі, посилання на "Вісник
Національного банку України" обов'язкове. Редакція може публікувати матеріали
в порядку обговорення, не поділяючи думку автора. Відповідальність за точність
викладених фактів несе автор, а за зміст рекламних матеріалів — рекламодавець.

© Вісник Національного банку України, 2006

ЗМІСТ

БАНКИ УКРАЇНИ

Л.Патрікац, С.Компанієць

Системні проблеми банківської діяльності і роль АУБ у їх розв'язанні 2

Г.Карчева

Системний аналіз ефективності діяльності банків України 12

I.Лютій, О.Юрчук

Конкурентоспроможність банків в умовах глобалізації та лібералізації руху
капіталу 18

Е.Карманов

Бюро кредитних історій: ремонт відносин чи повна реконструкція? 32

А.Ковтун

Герман Яндоський. Учитель і людина 50

Зміни і доповнення до Державного реєстру банків, внесені у вересні 2006 р.,
а також зміни і доповнення до переліку операцій, на здійснення яких банки
отримали банківську ліцензію та письмовий дозвіл Національного банку
України на здійснення операцій, внесені у вересні 2006 р. 62

Динаміка фінансового стану банків України на 1 жовтня 2006 року 66

Основні показники діяльності банків України на 1 жовтня 2006 року 68

МІЖДЕРЖАВНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

С.Науменкова, С.Міщенко

Особливості формування сучасної моделі фінансової системи 26

ЦЕНТРАЛЬНИЙ БАНК

В.Галь

"Барвиста Україна". 36

О.Бакун

Свято професійного спілкування 40

БЕЗГОТІВКОВІ РОЗРАХУНКИ

В.Берніков

Національна система масових електронних платежів: огляд розвитку
у третьому кварталі 2006 року 37

БАНКИ, ПРАВО, КОНСУЛЬТАЦІЇ

В.Юрків

Правове регулювання діяльності кредитних установ у законодавствах
України та Європейського Союзу: порівняльно-правовий аспект 42

Практичні питання регулювання банківської діяльності 45

ЛІТОПІС БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ

О.Берегуля

Ще раз про грошову реформу 52

МАКРОЕКОНОМІКА

В.Зимовець, Н.Шелудько

Макроекономічні аспекти активізації банківського кредитування в Україні 54

Основні макроекономічні показники розвитку України у вересні
2000—2006 років 61

НУМІЗМАТИКА І БОНИСТИКА

Про введення в обіг ювілейних монет "Дмитро Луценко" 58

Про введення в обіг ювілейних монет "10 років відродження грошової одиниці
України — гривні" 59

ЕКОНОМІЧНА ОСВІТА

Київському національному економічному університету імені

Вадима Гетьмана — 100 років! 60

ВАЛЮТНИЙ РИНOK

Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється

Національним банком України один раз на місяць (за вересень 2006 року) 63

Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється

Національним банком України щоденно (за вересень 2006 року) 64

ФІНАНСОВИЙ РИНOK

Основні монетарні параметри грошово-кредитного ринку України

у вересні 2006 року 69

ФОНДОВИЙ РИНOK

Ринок державних цінних паперів України у вересні 2006 року 70

АНОТАЦІЇ 71

Нотатки зі з'їзду /

Системні проблеми банківської діяльності і роль АУБ у їх розв'язанні

До складу Асоціації українських банків входить 125 діючих у нашій країні комерційних банків. Її членами також є шість регіональних банківських союзів: Дніпропетровський, Харківський, Кримський, Київський, Одеський, Асоціація банків Львівщини та низка фінансових установ.

На черговий, XII з'їзд асоціації, який відбувся 6 жовтня у Києві, було внесено питання щодо функціонування банківської системи в сучасних умовах, пріоритетів її розвитку, проблем, які потребують законодавчого та нормативно-правового врегулювання, підвищення ролі АУБ у захисті інтересів учасників кредитно-фінансового ринку тощо.

Пропонуємо уважі читачів нотатки зі з'їзду наших спеціальних кореспондентів.

Пойшовши шістнадцятирічний шлях, АУБ змужніла — додала сили в голосі та м'язах. Вона, залишаючись незалежною від влади, результативно лобіює системні інтереси, завжди діє з відкритим забралом, діє чесно і прозоро. АУБ набула масштабності в роботі, до якої повсякчас прагнула. Констатуючи, що час становлення банківської системи завершується, що надійшов час її зрілості, який ставить завдання підйому банківського сектору на вищий рівень задоволення потреб економіки і суспільства, асоціація засвідчує, що вона, тримаючи в полі зору інтереси окремих банків чи їх груп, тепер уже обстоює інтереси не лише банківського співтовариства, а й усіх ринкових структур, зацікавлених у демократичному, цивілізованому, справді ринковому розвитку країни. Завдяки незалежності і принциповості АУБ вдалося вийти на рівень, який дає їй змо-

гу успішно вести конструктивну співпрацю безпосередньо з владою. Асоціація докладає зусиль, аби співпраця була постійною, розвивалася й міцніла. Фактично цей діалог, його минулі етапи, близькі й дальші перспективи порозуміння і став лейтмотивом дискусії, яка розгорнулася на з'їзді.

БАНКИ – ДЕРЖАВІ, ДЕРЖАВА – БАНКАМ

Цю подію, без перебільшення, можна назвати довгоочікуваною, адже з часу проведення у червні 2003 року попереднього, XI з'їзду АУБ минуло три роки — це досить великий часовий проміжок для діяльності такої високоорганізованої формaciї, як банківська система. Відтак накопичилося чимало питань, що потребували розгляду на широкому банківському зібрannні, колективного обговорен-

ня й узгодженого вибору оптимальних шляхів їх розв'язання. Втім, як виявилося у процесі роботи з'їзду, чим дальша відстань, тим рельєфніше бачиться масштаб проблем, які потребують невідкладного втручання, — наперед виступають найвагоміші за значимістю й глибиною.

Зі вступним словом на з'їзді виступив виконуючий обов'язки Голови Ради АУБ, народний депутат України Станіслав Аржевітін, який вніс пропозиції щодо порядку роботи.

Із привітанням від Президента України до учасників з'їзду виступив перший заступник Голови Секретаріату Президента Арсеній Яценюк.

У своїй доповіді Президент АУБ Олександр Сугоняко проаналізував сучасний стан національної банківської системи, навів приклади якісних змін у показниках діяльності банків. Чисті активи за період із 1999 р. по 01.09. 2006 р. зросли більш як у 10 разів і сягнули 283 млрд. грн. — їх частка у ВВП становить понад 50%, і такі темпи зростання зберігаються (доповідач нагадав, що ми наближаємося до показника, досягнутого Польщею, а російська банківська система — значно потужніша за капіталом і активами, ніж українська, — демонструє лише 42.5%).

Олександр Сугоняко.

У президії з'їзду. Анатолій Шаповалов та Олександр Мороз.

Про колосальне зростання, яке засвідчує значущість банківської системи і для економіки, і для суспільства свідчать, зокрема, позитивна динаміка розміщення банків у групах за обсягом регулятивного капіталу та суттєве зменшення кількості банків із капіталом до 5 млн. євро. Сьогодні в Україні лише 10 відсотків банків не мають 5 млн. євро (для порівняння: із 1200 банків Росії у 650 обсяг регулятивного капіталу не сягає 5 млн. євро).

Вітаю авторитетне зібрання банкірів, які широко уболівають за майбутнє банківської системи України.

Створений заново банківський сектор надійно забезпечує поступальний розвиток економіки, впевнено освоює новітні технології і високі міжнародні стандарти, зміцнює міждержавні банківські зв'язки та активно інтегрується у світовий фінансовий простір.

Переконаний, що реалізація рішень з'їзду сприятиме посиленню довіри населення до банків, підвищенню стійкості та надійності банківської системи, покращенню якості виконання банківськими установами своєї основної функції — забезпечення інвестиційними ресурсами реального сектору економіки.

Бажаю плодотворної конструктивної роботи, нових напрямувань та здобутків.

В.ЮЩЕНКО,
Президент України.

Операючи переконливими цифрами, Олександр Сугоняко не просто жваво, експресивно викладав думки уповноваженого переважною більшістю банкірів країни громадського діяча — присутні почули виступ державної людини, переконаної в тому, що банківська система — передова ланка в економіці України. І на підтвердження цієї тези знайшлося багато аргументів. Починаючи з 1999 року саме банки на чолі з НБУ забезпечують фінансову стабільність у нашій країні, адже темпи розвитку банківської системи значно перевищують темпи зростання галузей і економіки загалом.

Перший заступник Голови Національного банку України Анатолій Шаповалов у своїй доповіді красномовно аргументував це фактами:

1. Продовжує зростати роль банківської системи у розвитку реального сектору економіки. Про це свідчать такі дані: за вісім місяців поточного року відношення банківських активів до валового внутрішнього продукту підвищилося з 50% до 62%; кредитного портфеля — із 37% до 50%; регулятивного капіталу — з 6.2% до 7.5%;

2. Значно підвищилася привабливість українських банків для іноземних інвесторів. Частка іноземного капіталу у загальній сумі статутного капіталу вітчизняних банків на 1 вересня 2006 року становила більш як 22%. На цю дату в Україні функціонувало 30 банків за участю іноземного капіталу (а це 18% від загальної кількості наших банків), із них 11 — зі 100-відсотковим іноземним капіталом.

Зауваживши, що на розгляді у Мін'юсті України знаходиться законопроект “Про внесення змін до Закону України “Про банки і банківську діяльність”, Анатолій Шаповалов повідомив, що згідно з його нормами пропонується надати право іноземним банкам відкривати на території України свої філії та визначаються відповідні умови відкриття таких філій. Зростання присутності іноземного капіталу на ринку України посилює конкуренцію в банківському секторі, сприятиме притягненню інвестицій, упровадженню нових фінансових інструментів та нових банківських технологій, стимулюватиме вітчизняні банки до підвищення ефективності їх роботи;

3. Залишаються значими темпи приросту основних показників діяльності банків. Так, за січень — серпень цього року зобов’язання банків збільшилися на 27%. Такими ж темпами зростали й загальні активи, а обсяг наданих кредитів збільшився на 38%.

Доповідач дав позитивну оцінку цьогорічній економічній динаміці. Вищими темпами, ніж прогнозувалося, зростає ВВП. Пожавилося промислове виробництво. Триває швидке нарощування споживчого попиту. Відновлюється інвестиційна активність. Суттєво збільшуються прямі іноземні інвестиції — за 8 місяців поточного року їх чистий приплів в Україну становив 3.3 млрд. доларів США, що в 3.4 раза більше, ніж у січні — серпні минулого року. Причому понад 700 млн. доларів США, або 21% від загального обсягу залучених прямих іноземних інвестицій, забезпечив саме банківський сектор.

Пожавлення темпів зростання ВВП, природно, збільшувало потребу в грошах для обслуговування економічного обороту. З огляду на це

Президент АУБ Олександр Сугоняко та голова правління Електрон-банку Лариса Загородня.

початку року приріст грошової маси становить 22%.

Результати грошово-кредитної політики щодо макроекономічної сфери у 2006 році такі:

По-перше. Зниження темпів інфляції — зростання споживчих цін у січні — серпні 2006 року становило 3.8%, що є найменшим показником після 2002 року, позначеного дефляційними тенденціями;

По-друге. Відновлюється довіра до національної валюти після періоду істотного збільшення попиту на іноземну — з початку року загальний обсяг депозитів зріс на 18.9%. Причому депозити в національній валюті збільшилися на 6.8% (після їх зменшення у I кварталі на 3.1%);

По-третє. Забезпеченено належне кредитування реального сектору — на 1 вересня 2006 р. обсяг кредитних вкладень порівняно з початком року збільшився майже на 38%;

По-четверте. Знижується вартість кредитів — середньозважена ставка за кредитами у національній валюті зменшилася з 16.4% річних у грудні 2005 р. до 14.6% річних у серпні 2006 р.

Виступаючі навели чимало фактів на підтвердження того, що банківський сектор надійно забезпечує поступаль-

У президії XII з’їзду АУБ — представники влади, керівництво Національного банку України та АУБ, народні депутати.

Національний банк із II кварталу цього року почав проводити активнішу грошово-кредитну політику. Шляхом використання монетарних інструментів та механізмів було забезпечено рівень пропозиції грошей, адекватний зростаючому попиту на них. Із

Асоціація українських банків вносить величезний вклад у розбудову нової економіки вашої країни, сприяючи зміщенню її ринкових основ, удосконаленню грошово-кредитної політики, впровадженню нових інструментів у справі підвищення економічної ефективності.

Російське банківське співтовариство широко зацікавлене в успіху та процвітанні економіки України. Наши країни нерозривно пов’язані численними економічними і культурними зв’язками. Останніми роками банківська система України зробила величезний крок вперед. Це нас широко радує, і ми вітаємо учасників вашого з’їзду з успішним підсумком зробленого.

Г.Тосунян,
Президент Асоціації російських банків.

ний розвиток економіки України.

Доповідач Олександр Сугоняко з гордістю зауважив, що за сім років капітал банків зрос у 5.5 раза і сягнув 33 млрд. грн. І що характерно — населення сьогодні приносить до банківської системи більше коштів, ніж підприємства: 89 млрд. грн. становлять вклади фізичних і 69 млрд. грн. — депозити юридичних осіб. Усього ж депозити зросли за сім років більш як в 11 разів. Відтак банківська система активно працює на економіку і суспільство: на 1 вересня минулого року кредити зросли у 13.5 раза, надано 138 млрд. грн. кредитів суб'єктам господарювання і 58 млрд. грн. — населенню.

Зробивши нескладні підрахунки, Президент АУБ навів ще один факт стосовно вкладу банків у бюджет дер-

тьох більших точок, прагнучи посилити вагомими аргументами тезу про необхідність налагодження справедливого партнерства у стосунках “банки — державі, держава — банкам”, чим спонукав зосередити на цій темі увагу багатьох гостей та учасників з’їзду.

Власне, ці думки стали підмурівком, на якому Олександр Сугоняко вибудував другу частину своєї доповіді — стосовно проблем у діяльності банківської системи, які він охарактеризував як системні тенденції.

Найважливіше, чого банки чекають від держави, — це створення сприятливих умов для їх діяльності.

Перше і найголовніше, на чому наголосив Президент АУБ, — це захист прав кредиторів, який в Україні, на жаль, не забезпечується. Ігноруються

Банкіри і влада покликані спільними зусиллями вирішувати проблеми держави.

боржника. І це вельми тривожний симптом. Адже, як наголосив перший заступник Голови НБУ Анатолій Шаповалов, у поточному році посилилася намічена останніми роками тенденція до прискореного зростання кредитів, наданих фізичним особам, насамперед довгострокових та іпотечних. Темпи приросту цих кредитів майже втрічі вищі, ніж наданих суб'єктам господарювання, і становлять 73.5%. Порівняймо: якщо за 2001—2005 роки обсяг кредитів, наданих фізичним особам, збільшився на 32 млрд. грн., то з початку поточного року вже маємо зростання на 23 млрд. грн.

Швидке зростання споживчого кредитування зумовлене переважно об'єктивними причинами: значним збільшенням доходів населення, а отже, і розширенням кола платоспроможних позичальників серед фізичних осіб, диверсифікацією активних операцій банків, що є позитивним. Однак таке стрімке зростання споживчого кредитування, за висновками міжнародних фінансових організацій, є основним фактором ризику. Не випадково міжнародне рейтингове агентство Fitch Ratings віднесло Україну до переліку країн із найуразливішою банківською системою. А на думку PA Standart&Poor's, стрімке зростання та висока концентрація кредитних портфелів у поєднанні з низькою платіжною культурою можуть привести до серйозних проблем у майбутньому.

Від імені правління та банків — членів Банківської асоціації Центральної та Східної Європи — бажаємо успіхів у Вашій роботі, спрямованій на створення міцної та динамічної банківської системи України, і сподіваємося на подальше зміцнення зв'язків між нашими асоціаціями.

Іштван Лендъєл,
Генеральний секретар Банківської асоціації
Центральної та Східної Європи(BACSEE).

жави — так звані внески та збори на обов'язкове державне пенсійне забезпечення і соціальне страхування: у 2005 році податкові платежі на одного працюючого в банківській системі становили 6 800 грн., а загалом в Україні — 5 060 грн., тобто майже в 1.4 раза менше. Чи треба говорити, що й тут банківська система веде перед?

Народний депутат України, Голова Ради АУБ Станіслав Аржевітін також назвав красномовні цифри: активи, якими нині управляє банківська система, вдвічі перевищують бюджет нашої держави, а ті депозити, які банки мають на балансах, кількаразово перевищують дохідну частину бюджету!

Продовжуючи тему взаємовідносин держави і банків, голова правління банку “Надра” Ігор Гіленко зазначив, що за останні п’ять років банківська система створила тисячі робочих місць. Лише банк “Надра”, наприклад, за 2—3 роки створив їх кілька тисяч. Замислимося: за підрахунками Мінекономіки, нове робоче місце торік, приміром, коштувало державі 100 000 грн.!

Так, роль банківського сектору в розвитку реальної економіки постійно зростає. Банки дають державі багато. Це — факт незаперечний. Та чи робить держава такі ж активні кроки назустріч? Олександр Сугоняко торкнувся бага-

такі базові принципи, як обов'язковість виконання договірних зобов'язань кредитора і позичальника, гарантія повернення боргу. Позитивні зрушения у цій справі можливі лише тоді, коли цим принципам відповідатимуть три складові: законодавство, судові рішення, система виконання судових рішень. Нині 16 законів і два кодекси України — цивільний та господарський — регулюють відносини кредитора і позичальника. Асоціація спільно з НБУ вже зробила багато, але проблем ішле чимало: суди й досі приймають абсурдні рішення щодо визнання кредитних договорів недійсними; висновок суду про відповідальність боржника винуватець часто не бере до уваги. А проте цивілізовані країни вирізняються тим, що держава — на боці кредитора, а не боржника. Висновки ж щодо України невтішні: наша держава здебільшого захищає інтереси

Вітаємо українську банківську індустрію з неординарними досягненнями, які були злайсані протягом останніх років та бажаємо членам АУБ успіхів у подоланні теперішніх та майбутніх викликів.

Ми високо цінуємо дружні стосунки, які були започатковані з Асоціацією українських банків, та чекаємо на їх продовження та розвиток у майбутньому.

Урс Рот,
Голова правління Швейцарської асоціації банків.

Упевнений, що і надалі Ви будете спрямовувати свої дії на створення сильного та сучасного банківського сектору України.

Ми маємо продовжувати розвиток співробітництва між Україною та Польщею у дусі діалогу та взаємоповаги.

АУБ та Асоціація польських банків покликані відігравати суттєву роль щодо цього, тому що у нас однакові устремлення до гарантування безпеки, процвітання та стабільного економічного зростання всіх наших членів та їх клієнтів.

Кшиштоф Петрашкевич,
Президент Асоціації польських банків.

Це підкреслив у своєму виступі і голова правління Райффайзенбанк Аваль Володимир Лавренчук. “Наш банк, — наголосив він, — видає на місяць додатково 800 млн. грн. кредитів, в основному населенню”. “Де межа цього зростання?” — поставив В.Лавренчук риторичне запитання. Багато європейських країн запровадили вже деякі обмеження щодо кредитування населення. Наприклад, сусідня Болгарія — до 17% кредитного портфеля. Виступаючий стурбовано констатував: у такому безмежному кредитуванні приходиться системний ризик...

Ми також розуміємо, сказав Анатолій Шаповалов, що це своєрідна “бомба уповільненої дії”. І Росія, і Казахстан уже наштовхнулися на проблему неповернення таких кредитів. Що ж до України, то у нас прострочена заборгованість за кредитами, наданими фізичним особам, поки що незначна, але за 9 місяців поточного року вона зросла на 94% (за аналогічний період минулого року — на 50.7%). Отже, найближчим часом Правління Національного банку збирається розглянути питання щодо введення нормативу довгострокової ліквідності.

Багато проблем (а їх на з'їзді піднято цілу низку) банкам вдалося б подолати, якби держава уважніше і з розумінням ставилася до труднощів у діяльності банківського сектору.

Зокрема — наболіле для банків питання охорони та інкасаций. Ясна річ: банківська система зобов'язана зберігати довіреній цінності та організовувати обіг грошових коштів у країні. Кому ж, як не їй, дбати про безпеку своєї діяльності? А проте ринок послуг озброєної охорони і послуг супроводу інкасаторів цілковито монополізовано Державною службою охорони. Навіть Антимонопольному комітету здолати цю монополію важко, оскільки такий її статус установлено на рівні законодавства та нормативно-правових документів. Доки не буде зроблено ревізію відповідних законів, спра-

в з мертвової точки не зрушити. Але ж Україна вкрай потребує цивілізованого законодавства про зброю і охоронні структури, яке вже давно мають, скажімо, і Молдова, і Казахстан!

Із цією пропозицією погодився перший заступник голови Антимонопольного комітету Олександр Мельниченко, який наголосив, що ринок надання охоронних послуг є справді специфічним, а тому необхідно це питання врегулювати на законодавчому рівні.

Генеральний директор Київського банківського союзу Галина Оліфер та голова правління Агрокомбанку Олександр Новіков.

Інша проблема, якої торкнувся у своїй доповіді Олександр Сугоняко, — підтримка агропромислового комплексу — і з боку держави, і з боку банківської системи. Не секрет, що нині банківський сектор є чи не єдиним джерелом фінансування АПК — 8 млрд. грн. кредитів надано банками нинішнього року (згадаймо, що, приміром, шість років тому сума позичок становила лише 800 млн. грн.). А втім, українські банки можуть іші активніше працювати на ринку кредитування АПК: як-

би держава повела себе як передбачливий посередник у стосунках банків із працівниками агропромислового комплексу, багатьом підприємствам вдається б перебороти складні умови господарювання нинішнього року. Обмежене бюджетне фінансування та недоступність кредитних ресурсів для більшості господарств внаслідок зменшення у цьогорічному бюджеті коштів на здешевлення позичок до 260 млн. грн. поставили під загрозу саме існування цих господарств. Враховуючи, що головним джерелом фінансування їх виробничої діяльності є банківські кредити, необхідно збільшити видатки для фінансової підтримки АПК, застосовуючи механізми здешевлення короткота довгострокових кредитів, аби для цих цілей було додатково передбачено щонайменше 430 млн. грн. Адже між сумою компенсації і розміром виданих банками кредитів є пряма залежність. Так, у 2000 році компенсація із бюджету — 50 млн. грн. — забезпечила видачу 818 млн. грн. позичок, у 2002 році компенсація в сумі 120 млн. грн. забезпечила 2.2 млрд. грн. кредитів, у 2005 — компенсація в розмірі 416 млн. грн. забезпечила 7.7 млрд. грн. кредитів. Виділяти кошти з бюджету на ці цілі є всі підстави, адже за вісім місяців поточного року держбюджет отримав від АПК надходжень на 23% більше, ніж за відповідний період 2005 року.

Простежується пряма кореляція: якщо держава хоче, щоб малі підприємства мали більше кредитів, вона повинна для цього виділити кошти з бюджету для компенсації процентних ставок. Нинішнього року обіцяли дати компенсацію — і не дали. Виникає цілком закономірне запитання: чому держава для прискореного розвитку економіки не використовує цей перевірений уже механізм кредитування? Питання риторичне, а висновок, який зробив, завершуючи виступ, Президент АУБ Олександр Сугоняко, — невтішний: усе, чого досягла банківська система, відбулося не завдяки владі, а всупереч їй.

Зважаючи на присутність представників влади на з'їзді, голова Правління Приватбанку Олександр Дубілет запропонував почати давати компенсацію

Від імені Асоціації банків Литви вітаю всіх учасників XII з'їзду Асоціації українських банків.

Бажаю результативної роботи!

Римантас Бусила,
Президент Асоціації банків Литви.

Роль Вашої асоціації для України велика: адже вона об'єднує більшість банків країни, провідні регіональні банківські союзи та ряд відомих небанківських фінансових організацій.

Тому проблеми, внесені на обговорення з'їзду, актуальні не тільки для банківського сектору, а й для всієї економіки країни. Належить визначити основні шляхи розвитку українських банків, підвищення їх надійності, транспарентності, посилення ролі АУБ у зміцненні фінансової стабільності, удосконалення нормативно-правової бази, поліпшення якості наданих населенню послуг.

Від ваших зусиль багато в чому залежить динаміка і якість розвитку банківської системи країни як однієї з основ міцніоючої економіки України.

Олександр Муричев,

Президент Асоціації регіональних банків Росії, голова Міжнародної координаційної ради країн СНД, Центральної та Східної Європи.

для малого бізнесу. За оцінками аналітиків банку, зауважив він, лише 25% приватних підприємців отримують у банку кредит. Це дуже мало. Досліджуючи причини такої ситуації, Олександр Дубілет виокремив, крім системних, низку проблем, з якими банки могли б упоратися разом із законодавцями і Кабміном. Ідея не нова — застосувати мультиплікатор, такий механізм уже опробуваний у всіх розвинутих країнах світу. Банківські фахівці зробили висновок, що мультиплікатор дає змогу в 30 разів збільшити обсяг виданих кредитів. Тобто за 100 млн. грн. компенсації можна збільшити на 3 млрд. грн. видачу кредитів. Це саме той механізм який дав би змогу не на словах, а на ділі допомогти малому бізнесу, тобто знизити процентну ставку. Дорожнечу мікрокредитів голова правління великого банку пояснює високою собівартістю його обслуговування. Отже, підсумував Олександр Дубілет, треба задіяти механізм, де були б передбачені компенсації як з боку центральної влади, так і з боку місцевих її органів. Адже місцева влада дуже часто не розуміє, що малий бізнес — це серйозний інструмент для розвитку регіону, основа його економіки.

Нині банківська система — безсумнівний лідер ринкових перетворень у країні. Але тепер, на 15 році незалежності України, гостро постало питання про втрату конституційної незалежності Національного банку! Про це з болем у душі говорив народний депутат України Станіслав Аржевітін, застерігаючи як професіонал гостей від органів влади, що це безперечно потягне за собою втрату стабільності національної валюти.

Виступаючи, Станіслав Аржевітін оприлюднив кілька кричущих фактів. Так, на першому засіданні робочої гру-

пи з підготовки бюджету 2007 року, до складу якої входять представники антикризової коаліції, внесли пропозицію про підпорядкування Національного банку Кабінету Міністрів і спрямування всіх надлишків золотовалютних резервів НБУ до дохідної частини бюджету. Також було внесено кілька законопроектів, якими передбачається створення при Кабміні компенсаційного фонду, до якого вже передбачено спрямування левової частки золотовалютних резервів Національного банку. Народний депутат С.Аржевітін також поставив риторичне запитання: чи багато людей у залі Верховної Ради розуміють, що таке резерви НБУ?

Передбачаючи таку проблему, Президент України вініс законопроект щодо деполітизації НБУ. В першому читанні деякі пропозиції підтримані. Але головна пропозиція відносно того, що членами Ради НБУ повинні бути не депутати і відомі політики, а виключно відомі економісти, — відкинута. І запропонована Президентом України норма про те, що всі члени Ради НБУ

Станіслав Аржевітін.

Неформальне спілкування.

повинні мати бездоганну ділову репутацію, теж відхиlena. Тому виступаючий закликав присутніх підтримати висловлену у Зверненні до органів влади і внесену на затвердження з'їзу однозначну і чітку позицію членів ради АУБ: Національний банк повинен бути незалежним інститутом у нашій країні. Виступаючий також запропонував направити це звернення не лише до Верховної Ради, Президента та Кабінету Міністрів, а й до РНБО України, а також оприлюднити його з трибуни Верховної Ради.

Продовжуючи розпочату на з'їзді розмову про державу і банки, Станіслав Аржевітін з гіркотою додав: понад 150 тисяч висококласних фахівців ринкової економіки працюють у банківській системі, і прикро, що сьогодні на державному рівні цього не хочуть помічати, не хочуть долучати їх до економічних реформ. На підтвердження цієї думки Станіслав Аржевітін поінформував з'їзд, що Верховна Рада нещодавно розглядала Державну програму економічного і соціального розвитку країни на 2007 рік. Автори цієї програми представили її як інвестиційно-інноваційну модель розвитку країни в наступному році. Але на 80 сторінках цієї програми нема жодного рядка про банки. Правда, йшлося про кредитні спілки й страхові компанії, які за активами більш як у 13 разів менші за банки...

ГОРИЗОНТИ СПІВПРАЦІ

— Головне завдання нашого велико-го симпозіуму — зазирнути за горизонт: якою ми бачимо банківську систему України завтра? — сказав президент Харківського банківського союзу Анатолій Волок. Відповідь на це запитання даст нам кадровий, фінансовий і організаційний ресурс. Майбутнє банківської системи — майбутнє кожного конкретного банку. Майбутнє — це велика цінність, про яку треба дбати постійно. Побувавши в Швейцарії, він зрозумів секрет успіху швейцарських банків. По-перше, Асоціація швейцарських банків пріоритетним завданням на найближчу перспективу вважає роботу над кодексом взаємовідносин банків між собою, банківським бізнесом і банківським регулятором. А по друге, історію успіху швейцарських банків місцеві банкіри пов'язують із тим, що мають першокласного регулятора. 344 комерційних банки діють у Швейцарії, де населення становить 7.5 млн. Національний банк як банк банків виконує переважно монетарні функції, а регулятор — спеціальна комісія, у якій

працює 154 особи, здійснюю функції нагляду. І разом вони тримають під постійним контролем досить потужну банківську систему Швейцарії.

— А якою є філософія нашого регулятора? — поставив питання руба голова правління КБ “Старокиївський” Юрій Яременко. Чи повинна наша банківська система поділятися на малі і велики банки? А може, краще, щоб вона поділялася на банки, які виконують вимоги регулятора, і ті, які їх не виконують? “Нас лякають словом “Базель”, — сказав виступаючий. — А це місто в країні, де існує еталонна банківська система, де всього 154 особи регулюють активи, які, напевно, в тисячу разів більші, ніж у нас. І при цьому банки, які мають столітню історію, абсолютно нормально сприймаються незалежно від того, яка в них капіталізація — 1, 2, 3 чи 5 млн. євро”.

Далі мова пішла про постанову НБУ № 373, яка викликала в банківських колах стільки дискусій... І ось тут хочеться підкреслити роль Асоціації українських банків. Зовсім недавно гостро стояла проблема стосовно банків IV групи, пов’язана з регулятивними вимогами НБУ. Йдеться про застосування ним окремих вимог щодо капіталізації банків відповідно до постанови Правління НБУ № 373 (якою передбачається суттєве підвищення ліцензійних вимог до капіталу для отримання (підтвердження) дозволів на окремі види операцій). Надто короткий строк нарощення капіталу банків (до 30.12.2006 року) загрожував дестабілізацією діяльності значної кількості банків. Було зрозуміло, що на даний час відсутні економічні та політичні умови, необхідні для прискореного нарощування капіталу.

Національний банк врахував пропозиції асоціації. Зокрема, Національний банк погодився з пропозиціями АУБ щодо недоцільності зміни назви дозволу на здійснення неторговельних операцій з валютою та введення як додаткового контрольного показника вимог до статутного капіталу банку. Також були враховані пропозиції щодо зменшення до 5 млн. євро вимог до регулятивного капіталу банків для здійснення ними валютних операцій на ринку України та продовжених термінів нарощування капіталу для банків, що вже мають дозволи НБУ на виконання окремих операцій. Так, прийнята Правлінням НБУ постанова від 25.09.2006 р. № 374 як компромісне рішення для розв’язання цієї важливої для багатьох українських банків проблеми знімає напругу в діяльності банків — нею про-

довжено на 2.5 року (до 30.06.2009 р.) та 3 роки (до 31.12.2009 р.) терміни для виконання вимог щодо розміру регулятивного капіталу. Олександр Сугоняко зауважив у своїй доповіді на з’їзді: постанова № 374 свідчить про зростання довіри між першим і другим рівнем банківської системи в останній період. Це особливо важливо, коли в країні залишаються високими політичні ризики.

Делегати з’їзду голосують.

Інша проблема, на якій асоціація зосередила свою увагу, — спроба Міністерства фінансів законодавчо збільшити податки на банки, зокрема через зміну порядку формування резервів під активні операції. Інакше як вияв недовіри до банківської системи це розійтися не можна. Сумнівними є дії податків, які нині знову клопочуться про те, щоб банки щоденно електронною поштою НБУ надавали податковим органам інформацію про обіг коштів із ПДВ на рахунках клієнтів, хоча відповідно до Закону України “Про банки і банківську діяльність” банки зобов’язані зберігати банківську таємницю. Законом України “Про податок на додану вартість” також не передбачено надання банками такої інформації стосовно своїх клієнтів.

Асоціація українських банків, стурбована тим, що в законопроекті “Про Державний бюджет України на 2007 рік” встановлюється новий порядок формування банками страхових резервів, звернулася до Комітету Верховної Ради України з питань фінансів і банківської діяльності з обґрутуванням недоцільності внесення змін до податкового законодавства. Адже вимоги законопроекту щодо інвентаризації банками сум страхових резервів, створених ними до 1 січня 2007 року (тобто перегляду ними своїх податкових зобов’язань за 10 попередніх років), та повернення протягом I кварталу 2007 року до складу валових доходів сум страхових резервів із метою оподаткування у зв’язку зі змінами в податковому законодавстві є порушенням статті

58 Конституції України. Нею встановлено, що “закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом’якшують або скасовують відповідальність особи”. Зважаючи, що запропонований новий порядок формування банками страхових резервів містить суспільну небезпеку, а саме: дестабілізацію роботи національної банківської системи, а отже, її економіки України в цілому, асоціація звернулася до народних депутатів із проханням підтримати позицію АУБ щодо неприйнятності зазначених вище змін.

Водночас і Національний банк стурбований багатьма проблемами, які необхідно вирішувати, і негайно — на самперед на законодавчому рівні. Перший заступник Голови НБУ Анатолій Шаповалов зазначив, що це стосується передусім недостатнього рівня концентрації та розпорашеності банківського капіталу, невідповідності його зростання темпам збільшення обсягів активно-пасивних операцій. Проблема капіталізації банків, зауважив він, залишається актуальною і незмінною, адже її рівень є найважливішим фактором, що визначає фінансовий стан банку, можливості розширення обсягів його діяльності, а також показником надійності та стійкості банку щодо ризиків. Тому Національний банк постійно ініціює внесення змін до чинного законодавства та приймає власні нормативно-правові акти, спрямовані як на зростання обсягу капіталу банків, так і на підвищення його якості.

Наприклад, лише нинішнього року набрали чинності постанови Правління НБУ, якими:

- вдосконалоється порядок розрахунку регулятивного капіталу з метою “очищення” його від “нереальних” джерел формування, а саме нарахованих, але не отриманих доходів, а також частини суми переоцінки основних засобів;

- підвищилися ліцензійні вимоги щодо рівня капіталу банків при здійсненні ними окремих банківських операцій;

- збільшилося значення економічних нормативів, що регулюють операції з інсайдерами, та змінилися підходи до їх розрахунку.

Відбулися серйозні зрушения і в законодавчому полі. Зокрема, нещодавно Верховною Радою ухвалено розроблені Національним банком зміни до Закону “Про банки і банківську діяльність”, згідно з якими змінено форми створення банків та збільшено вимоги щодо мінімального розміру статутного

Перший заступник Голови НБУ Анатолій Шаповалов та начальник управління Національного банку України в Одеській області Михайло Азаров.

капіталу на момент реєстрації банку — 10 мільйонів євро.

Анатолій Шаповалов наголосив, що питання стосовно підвищення концентрації банківського капіталу та його якості, прозорості структури власності банків завжди були, є і будуть пріоритетними для НБУ.

Стосовно порушеній в доповіді Президента АУБ проблеми виступаючий, зокрема, нагадав, що Асоціація українських банків разом із банками IV групи лобіювала перенесення термінів нарощування банками капіталів до відповідних розмірів при здійсненні певних операцій. НБУ пішов назустріч і переніс строки формування на 2.5—3 роки. Але власникам більш як сорока банків необхідно серйозно підійти до вирішення цієї проблеми. Національний банк жорстко контролюватиме досягнення необхідного розміру регулятивного капіталу в установлені терміни. Тим більше, що НБУ не виключає можливості, що невдовзі парламент розгляне законопроект про безумовне збільшення капіталів не лише новостворених банків, а й нині діючих. Адже сьогодні, коли на український ринок активно приходять більш капіталізовані іноземні банки, конкуренція зростатиме.

У нових змінах до законодавства Національний банк ініціював також уstanовлення нової організаційно-правової форми новостворюваних банків, які можуть бути лише відкритими акціонерними товариствами. Їх акції повинні розповсюджуватися шляхом відкритої підписки. Це забезпечить сприятливіші умови для подальшого розвитку фондового ринку, прозорого формування статутного капіталу та залучення до цього процесу широкого кола осіб, що в результаті позначиться на прискоренні капіталізації банків. Водночас банки, створені у формі за-

критого акціонерного товариства або товариства з обмеженою відповідальністю, зобов'язані протягом трьох років із дня набрання чинності Законом “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо форми створення банків та розміру статутного капіталу” привести свою організаційно-правову форму у відповідність із його вимогами. Нині, наголосив Анатолій Шаповалов, у нас є 77 банків, власникам яких необхідно змінити свою організаційно-правову форму.

СЛОВО - ЗАКОНОДАВЦЯМ

Голова Верховної Ради України Олександр Мороз сказав, що згоден із тим, про що говорили на своєму зібранні банкіри: і вдосконалення податкової та судової систем, і захист прав кредиторів на державному рівні — все це треба вирішувати в законодавчому порядку. Хоча не тільки від законів усе залежить — вони тільки інструмент. Потрібна ще велика робота конкретних людей та установ, котрі беруть участь, наприклад, у кредитуванні чи захищують власні інтереси в судовому порядку, якщо виникає така потреба. Я можу гарантувати, запевнив Олександр Мороз, що необхідні для цього законодавчі акти Верховна Рада готова прискорено пристати.

Важливою справою вважає виступаючий створення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Але ми не гарантуємо повернення попередніх вкладів, зазначив він, розрахунок — лише на бюджет. Держава не має зможи заробляти кошти, щоб повернути заощадження багатьох попередніх років. Сьогодні у Верховній Раді розглядається ініціатива деяких депутатів, аби все ж таки дати змогу використовувати бюджетні потоки для створення таких фондів через відповідне використання у банках — спеціалізованих, державних або якимось іншим чином. Це добре, що зростає капіталізація банків, сказав Олександр Мороз, але наскільки ефективно впливає вона на ситуацію в економіці і соціальній сфері?

Перед з'їздом, зустрічаючись із представником Європейського банку реконструкції та розвитку, Голова Верховної Ради говорив про скорочення

різниці між кредитною і депозитною ставками. Представник ЄБРР сказав, що це є ознакою оздоровлення економіки. Однак, на погляд Олександра Мороза, різниця все-таки ще велика. Так, це викликано багатьма обставинами, в тому числі й рівнем інфляції, невпевненістю, що він буде плановим у наступному році. Але треба було б подумати, яким чином можна впливати, зокрема банківською політикою, на зменшення цієї різниці. Банкіри, впевнений спікер парламенту, повинні демонструвати ставлення до держави через платежі до бюджету, через податки. Очевидно, їх держава хочуть, щоб держава відповідно ставилася до них.

Традиційно, як і виступаючі на попередніх з'їздах голови парламентського Комітету з питань фінансів і банківської діяльності, нинішній його голова Петро Порошенко зосередив увагу присутніх на реаліях та перспективах законодавчого забезпечення розвитку банківської системи. Ми були б дуже зацікавлені в тому, зауважив він, щоб Верховна Рада якомога швидше спромоглася прийняти стабільне податкове законодавство, кодифікувати його. Направовання щодо цього вже є; готовий також проект податкового кодексу, прийняття якого, безперечно, буде віхою в розвитку законодавства, що регулює економіку. Крім того, сказав виступаючий, депутати пропонуватимуть, щоб у рамках Комітету з питань фінансів і банківської діяльності створити громадську раду, яка б контролювала діяльність Державної податкової адміністрації. Адже таку раду не можна створювати в рамках податкової адміністрації, оскільки структура не може контролювати сама себе. Петро Порошенко попросив делегувати представників АУБ до складу цієї ради.

За наявності політичної волі в парламенті, уряді можна було б вирішити багато проблем, порушених як у доповіді, так і у виступах. Зокрема це стосується відрахувань до Пенсійного фонду. Петро Порошенко переконаний, що ресурс у розмірі менше 2 млрд. грн., який надходить (нехай за зниженою ставкою) до пенсійного фонду, можна було б компенсувати, ліквідувавши так званий стабілізаційний фонд у розмірі 3 млрд. грн., котрий супе-

Олександр Мороз.

Петро Порошенко.

речить Конституції і з котрого невідомо куди спрямовуються видатки державного бюджету.

Окремої уваги потребує нібіто й непрофільна для Комітету з питань фінансів і банківської діяльності проблема, пов'язана з посиленням судового впливу на захист прав кредиторів. Петро Порошенко назвав факти неправових судових рішень, які стали відомими в комітеті, кричущи. За дорученням Голови Верховної Ради в прискореному режимі розробляється законодавство щодо змін до деяких законодавчих актів, яке має зробити систему судочинства прозорішою. Отже, вдосконалення законодавства про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень буде пріоритетом у діяльності Комітету з фінансів і банківської діяльності Верховної Ради, який уже демонструє ефективну співпрацю з АУБ.

На з'їзді Асоціації українських банків також виступили: голова Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України Валерій Альошин, голова правління АКБ "ТАС-Комерцбанк" Сергій Тігіпко, голова правління АКБ СР "Укросц-банк" Борис Тимонькін, заступник голови правління АКБ "Мрія", голова експертної юридичної ради АУБ Анатолій Жуков, керівник проекту "Корпоративне управління в банках" Міжнародної фінансової корпорації, Д.О'Майнік, голова правління АТ "Каліон банк Україна" Жак Мунье, віце-президент АУБ, генеральний директор Першого всеукраїнського бюро кредитних історій Антоніна Паламарчук.

У роботі XII з'їзду Асоціації українських банків взяли участь 85 делегатів — представники комерційних банків — членів АУБ, голови регіональних банківських союзів, аудиторської фірми АПІК — загалом 92 члени АУБ. На з'їзді були присутні також 5 представників банків, які не є членами асоціації.

Почесними гостями з'їзду були Голова Верховної Ради України Олександр Мороз, перший заступник Голови Секретаріату Президента України Арсеній Яценюк, перший заступник Голови Національного банку України Анатолій Шаповалов, Голова Ради НБУ Валерій Геець, голова Комітету з питань фінансів і банківської діяльності Верховної Ради України Петро Порошенко, голова Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України Валерій Альошин, голова Державної

Лідер ринкових перетворень України — наш банківський сектор є найсучаснішим, високоефективним та таким, що швидко розвивається, складником економіки нашої незалежної держави. Про це свідчать позитивні оцінки вашої роботи, висловлені не тільки вітчизняними підприємствами, а й іноземними партнерами, а також значна зацікавленість іноземних інвесторів, котрі постійно демонструють зростаючий інтерес до капіталовкладень у банківську систему України.

Корабелі України висловлюють упевненість, що Асоціація українських банків своєю подальшою плідною роботою впевнено зміцнюватиме надійність вітчизняної банківської системи, аби посилити її локомотивну роль у піднесенні економіки держави.

В. Гуреєв,
народний депутат України,
президент Асоціації суднобудівників України.

комісії з цінних паперів та фондового ринку України Анатолій Балюк, перший заступник голови Антимонопольного комітету Олександр Мельниченко.

У роботі з'їзду взяли участь народні депутати України, керівні працівники центрального апарату та регіональних управлінь НБУ, діячі державних і громадських організацій, об'єднань професійних учасників ринку, закордонних банківських асоціацій, міжнародних фінансових інституцій, представники засобів масової інформації, інші гости.

Із привітаннями до учасників з'їзду звернулися Володимир Кийівський — віце-президент Асоціації російських банків та Фелікс Чернявський — голова Асоціації білоруських банків.

З'їзд прийняв підсумкові документи. Затверджено рішення Ради АУБ щодо членства в Асоціації українських банків ТОВ "Фортунабанк" (м. Київ), ТОВ "Діалогбанк" (м. Дніпропетровськ). Поновлено членство в АУБ у статусі правонаступника КБ "Волиньторгінвестбанк" (м. Луцьк), КБ "Український фінансовий світ" (м. Донецьк), ТОВ КБ "Даніель" (м. Київ), ТОВ КБ "Володимирський" (м. Суми), ТОВ КБ "Столиця" (м. Київ), ЗАТ "Міжнародний іпотечний банк" (м. Київ), ТОВ "Унікредит банк" (м. Луцьк), КБ "Фінансова ініціатива" (м. Київ), КБ "Камбіо" (м. Київ), КБ "Фінбанк" (м. Одеса), АКБ "Інвестбанк" (м. Одеса), ТОВ КБ "Дельта" (м. Київ).

Затверджено рішення Ради АУБ про виключення зі складу членів Асоціації українських банків КБ "Укрспецімпексбанк", КБ "Росток-банк" (м. Київ), ЗАТ КБ "Креді свісс фіорст Бостон (Україна)" (м. Київ), АКБ "Наш банк" (м. Запоріжжя), АКБ "Прем'єрбанк" (м. Дніпропетровськ),

АКБ "Інтерконтинентбанк" (м. Київ), "Українська фінансова банківська школа" (м. Київ) (у зв'язку з ліквідацією); АКБ "Західгазбудбанк" (м. Київ) (у зв'язку з реорганізацією); АКБ "Новий" (м. Дніпропетровськ), ВАТ ТФБ "Контракт" (м. Київ) (у зв'язку з поданням заяви про вихід з АУБ).

Обговоривши питання щодо кадрових змін у керівництві Ради Асоціації українських банків, з'їзд задоволивши заяву Голови Ради АУБ Федора Шпига про складення ним своїх повноважень. Головою Ради Асоціації українських банків обрано народного депутата України Станіслава Аржевітіна.

Учасників з'їзду поінформували, що рішенням Ради АУБ заступниками Голови Ради обрані Борис Тимонькін, Юрій Блащук та Юрій Яременко.

Відзнаки асоціації "За значний особистий внесок у творення сприятливого правового середовища діяльності українських банків" вручено:

- Сергію Буряку — народному депутату України;
- Анатолію Жукову — голові експертної юридичної ради АУБ.

Відзнаками АУБ "За значний внесок у творення сприятливого нормативно-правового середовища діяльності української банківської системи" нагороджено банки:

- ВАТ "Держощадбанк України";
- АКБ СР "Укросц-банк";
- АТ "Каліон банк Україна";
- ВАТ "Реал банк";
- ЗАТ КБ "Приватбанк";
- ВАТ АБ "Укргазбанк";
- ВАТ "Укreximbank".

 **Людмила Патрікац,
Світлана Компанієць,
"Вісник НБУ".**

Фото Владислава Негребецького.

XII з'їзд Асоціації українських банків постановив

1. Відзначити вагомий внесок АУБ у нормативно-правовому забезпеченні банківської діяльності, що дало змогу банківському сектору України розвинутися в одну з найпотужніших галузей національної економіки, стати конкурентною перевагою держави.

2. Здійснити заходи щодо підвищення статусу і значення АУБ як важливого громадського елемента фінансово-банківського ринку, а саме:

- звернутися із клопотанням до Голови Верховної Ради України О.О.Мороза щодо включення Президента АУБ О.А.Сугоняка до складу Ради НБУ (за квотою Верховної Ради України);

- звернутися із клопотанням до Президента України В.А.Ющенка щодо включення Президента АУБ О.А.Сугоняка до складу Ради громадськості при Президенті України для представлення інтересів системи комерційних банків;

- звернутися із проханням до керівництва Верховної Ради і Національного банку України продовжити практику підготовки та обговорення законопроектів і нормативних актів стосовно банківської справи через робочі групи із заlutченням представників АУБ та комерційних банків;

- забезпечити участь Асоціації українських банків у координаційних радах, створених при державних органах влади, Державній податковій адміністрації, Держфінмоніторингу, Антимонопольному комітеті, Державній комісії з цінних паперів та фондового ринку тощо.

3. Вважати основними напрямами діяльності АУБ:

- роботу з адаптації національного фінансово-банківського законодавства до норм Європейського Союзу;

- забезпечення захисту прав банків-кредиторів та їх вкладників;

- забезпечення умов справедливої конкуренції на фінансово-банківському ринку;

- зменшення регуляторного навантаження та запровадження механізму саморегулювання окремих видів діяльності банків;

- активізацію роботи у сфері валютного регулювання;

- вдосконалення корпоративного управління у банках, сприяння запровадженню на банківському ринку кодексу професійної етики;

- сприяння розширенню діяльності банків на фондовому ринку;

- захист інтересів банків на фінансових ринках;

- недопущення перекладання на банки не-притаманних їм функцій державного та податкового контролю;

- оптимізацію фінансового моніторингу;

- захист інтересів банків у сфері оподаткування;

- удосконалення інформаційно-аналітичної діяльності та зв'язків із громадськістю;

- посилення роботи щодо представлення української банківської системи на міжнародному рівні та налагодження зв'язків з іноземними банківськими асоціаціями;

— підвищення координуючої ролі АУБ у діяльності регіональних банківських союзів.

4. Виконавчій дирекції АУБ розробити план діяльності Асоціації українських банків на 2008 — 2011 роки і внести його на затвердження XIII звітно-виборчим з'їздом АУБ у червні 2007 року з урахуванням нового ресурсного забезпечення діяльності асоціації.

5. Виконавчій дирекції АУБ опрацювати питання, підняті у виступах учасників з'їзду, та організувати роботу з реалізації висловлених пропозицій.

Обговоривши питання розвитку Асоціації українських банків, XII з'їзд АУБ прийняв рішення збільшити фінансування АУБ.

З'їзд АУБ обрав Ревізійну комісію Асоціації українських банків у складі: Ярослава Колесника, голови правління АКБ “Форум”; Андрія Лихочаса, голови правління ВАТ “Український професійний банк”; Тетяни Аліфанової, голови правління ВАТ “Перший інвестиційний банк”.

З'їзд АУБ затвердив зміни до Статуту Асоціації українських банків.

За підсумками роботи з'їзду прийняв звернення до державних органів влади — Верховної Ради, Президента, Кабінету Міністрів, Ради національної безпеки та оборони України.

Звернення XII з'їзу Асоціації українських банків до Верховної Ради, Президента, Кабінету Міністрів України

Шановні керівники держави!

Банківська система України є однією з найбільш технологічно розвинутих галузей національної економіки, здатною надавати послуги на рівні світових стандартів, що яскраво підтверджується її інвестиційною привабливістю для іноземних інвесторів. За 15 років свого розвитку банківська галузь зуміла акумулювати унікальні людські та технологічні ресурси, завдяки яким досягнуті вагомі здобутки на шляху її поступу, та були успішно подолані кризові явища в історії фінансової системи України. Банківська система успішно виконує функцію щодо акумулювання вільних грошових ресурсів та спрямування їх у реальний сектор економіки, що є одним із факторів забезпечення постійного зростання внутрішнього валового продукту та макроекономічної і монетарної стабільності. Кредитно-інвестиційний портфель банків у період із 1999 до 01.09.2006 року зріс майже у 19 разів і сягнув 216 млрд. грн., з яких — 124 млрд. грн. довгострокові вкладення. За той же час активи банків зросли більш ніж у 14 разів і становлять 272 млрд. грн., або понад 50% ВВП. Тобто можна сміливо говорити про адекватність банківської системи макроекономічним параметрам національної економіки. Важливим показником є також обсяг коштів фізичних осіб, залучених у банківську систему, який зараз сягнув 89 млрд. грн., і в цьому проявилася надзвичайно важлива соціальна місія банківської системи, яка на сьогодні є фактично єдиним інструментом безпечної та прибуткового збереження грошо-

вих вкладів населення. При цьому банківська система платить податків із розрахунку на одного працюючого майже в 1.4 раза більше, ніж у середньому по народному господарству.

З гордістю говорячи про свої здобутки та системний вклад у загальноекономічний розвиток країни, банківське середовище, прагнучи до поліпшення вже досягнутого, з'їзд АУБ звертає увагу влади на ті системні небезпеки, які стають на заваді подальшого зростання:

1. Недосконалість системи захисту прав кредиторів в Україні. Банківська система потребує комплексних законодавчих змін, які б гарантували беззастережний захист прав кредитора та оперативне функціонування механізмів щодо реалізації кредитором своїх прав, зокрема щодо реалізації застави та інших видів кредитного забезпечення. В цьому контексті надзвичайної важливості набирає якість та оперативність діяльності судової системи та державної виконавчої служби, які є найважливішими елементами захисту прав кредиторів в Україні. На жаль, діяльність цих інституцій викликає обґрунтовані нарікання не лише банкірів. Тому в цьому потрібні системні зміни.

Важливим є також і подальше вдосконалення механізму захисту вкладників банків — фізичних осіб, теж кредиторів. Для цього необхідно законодавчо змінити механізм формування коштів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб шляхом спрямування до нього внесків Національного банку України (20% від суми перевищення доходів над витратами).

2. Питання зміцнення незалежності Національного банку України. Важливість існування незалежного монетарного та регулятивного центру для національного ринку капіталу підтверджена не тільки власним досвідом банківської системи України, а й історією розвитку багатьох цивілізованих країн світу. Саме тому банківська спільнота підтримує законопроект № 1039 щодо посилення незалежності НБУ, зокрема щодо збільшення строків повноважень Голови Національного банку з 5 до 7 років. До Ради НБУ необхідно включати політично незалежніх професіоналів, позбавлених конфлікту інтересів, що зміцнить якість функціонування НБУ як дійсно незалежного монетарного центру національної економіки. XII з'їзд Асоціації українських банків пропонує включити до складу Ради НБУ Президента АУБ, що стане свідченням дієвого діалогу влади і бізнесу та ознакою появи ефективного механізму прийняття системних рішень.

3. Захист конкурентного середовища. Впровадження світових стандартів ведення бізнесу в Україні відбувається в процесі переходу банківських установ України на вимоги Базельського комітету, FATF та інших транснаціональних організацій. Адаптуючись до високих світових стандартів, банківська система продовжує водночас працювати в умовах неконкурентного національного правового поля. З одного боку, до небанківських фінансових установ законодавчі вимоги, зокрема щодо обов'язкового розміру

статутного капіталу, набагато менші, ніж до банків, з другого боку — активно просувається ідея допуску на фінансовий ринок України філій іноземних банків без будь-яких обмежень. Такі процеси є шкідливими для загальноекономічного розвитку. Банківська система вже довела, що у найкритичніші для держави моменти (фінансова криза 1998 року, депозитна криза 2004 року) може діяти в інтересах суспільства; а як діятимуть учасники ринку капіталів, яким створюються штучні конкурентні переваги? Вільна та прозора конкуренція має стати принципом державної політики, і вже настав час перевірити напрацьовану законодавчу та нормативну базу на дотримання цього принципу. Це стосується і ринку послуг збройної охорони та супроводу інкасаторів.

4. Податкове регулювання. Банківська система є чесним та відкритим платником податків. Операції банків відбуваються відповідно до чинного законодавства та нормативних вимог НБУ. Банки завжди готові виконати свою суспільну місію щодо формування національного бюджету. Єдине, чого вимагає банківська система, — це зрозуміле визначення правил, стабільність та дотримання чинного законодавства, передусім владою. Яскравий приклад недотримання цих принципів — проект Державного бюджету на 2007 рік, який передбачає зміну методики створення страхових резервів за рахунок валових витрат та перерахунок уже сформованих банками резервів за минулі роки. При цьому порушується базовий принцип функціонування законодавства — будь-який закон не може мати зворотної сили. Банки сподіваються, що дотримання базових принципів стане ознакою державної політики і Верховна Рада України обов'язково врахує вимоги банківської спільноти щодо цих новацій.

Залишаючи поза увагою неефективність застосування нецільових джерел формування пенсійного фонду, банківська система звертає увагу, що застосування зазначеного збору фактично унеможливлює проведення банками короткострокових торговельних операцій з іноземною валютою в країні. В той же час без таких операцій неможливо забезпечити повноцінне функціонування валютного ринку, а також ринкове, а не адміністративне курсоутворення та досягнення у майбутньому вільної конвертованості національної валюти — гривні. Саме тому банківська спільнота звертається до всіх владних інституцій із закликом підтримати вимогу щодо скасування зазначеного вище збору до пенсійного фонду з торговельних (арбітражних) операцій банків.

Сучасний рівень розвитку суспільства дозволяє банківській системі відкрито та щиро закликати владу до співробітництва. Банки відверто констатують системні проблеми, які є, показують, як їх можна розв'язати, щоб Україна вийшла на якісно новий рівень загальноекономічного розвитку та суспільного добробуту. Час непрофесійної та неефективної влади залишився у минулому.

Майбутнє України — це ефективний діалог влади та бізнесу, влади і суспільства. Банківська спільнота відкрита для дій і діє.

**Ганна
Карчева**

Заступник директора департаменту банківського регулювання і нагляду — начальник управління регулювання діяльності банків I та II груп Національного банку України. Кандидат економічних наук

Функціонування будь-якої системи, зокрема банківської, спрямоване на підвищення ефективності її діяльності та забезпечення стабілізованого розвитку. Зниження ефективності на макрорівні є однією з основних причин депресивних явищ в економіці та виникнення кризи. Низький рівень ефективності діяльності банків свідчить про обмежені можливості їх розвитку, невисоку конкурентну спроможність, підвищено чутливість до ринкових ризиків, неефективне управління активами й пасивами, і в разі наявності тенденцій до погіршення може призвести до серйозних проблем у діяльності банків, а несвоєчасне вжиття необхідних заходів — до банкрутства. Отже, діяльність банків завжди повинна характеризуватися достатнім рівнем ефективності, який складно забезпечувати в умовах високої конкуренції, особливо — коли дохідність банківських операцій падає, а впровадження нових банківських технологій і продуктів потребує дедалі більших витрат. Про оптимальні шляхи вирішення цієї проблеми йдееться у статті.

Методологія/

Системний аналіз ефективності діяльності банків України

Проблема підвищення ефективності діяльності актуальна для багатьох українських банків. Зауважимо, що до 2005 року вітчизняна банківська система мала дещо нижчий рівень рентабельності активів (ROA), ніж банківські системи інших країн із передніми економіками (за підсумками 2004 року цей показник у нас становив 1.07%, в інших зазначених країнах — здебільшого 1.5—2.0%). У 2005—2006 роках українські банки досягли суттєвого прогресу в плані підвищення ефективності діяльності. За підсумками 2005 року ROA уже становив 1.31%, першого півріччя 2006 року — 1.62%, що є найвищим показником за останні десять років.

Причому впродовж 2005—2006 років простежувалася тенденція до підвищення ефективності діяльності банків України і за іншими критеріями цього показника:

- поліпшилося співвідношення витрат і доходів (за результатами 2003 року воно становило 94.1%; 2004 року — 93.7; 2005 року — 93.3; за I півріччя 2006 року — 89.8%);

- зростає відношення прибутку до витрат (за результатами 2003 року — 6.3%; 2004 року — 6.7; 2005 року — 7.1; за I півріччя 2006 року — 11.3%);

- посилилася здатність банків трансформувати доходи в прибуток (відношення прибутку до доходу за результатами 2003 року становило 5.9%; 2004 року — 6.2; 2005 року — 6.6; I півріччя 2006 року — 10.1%).

Які ж чинники сприяли підвищенню ефективності діяльності українських банків і чи є отриманий результат достатньо стабільним та надійним?

Перш ніж дати відповідь на поставлене запитання, зупинимося на самому понятті “ефективність функціонування банківської системи”.

Зауважимо, що використання традиційних підходів для оцінки ефективності діяльності банків (ресурсно-витратний, продуктивності праці, граничної корисності й інші) є досить обмеженим [4, с. 678]. Вважається, що функціонування будь-якої системи, включаючи банківську, можна оцінити за двома основними критеріями [6, с. 52]:

- перший пов’язаний із тим, як швидко вона досягає поставленої цілі;

- другий — із ефективністю, з якою система перетворює витрати на доходи.

Неважаючи на важливість і тісний взаємозв’язок обох цих критеріїв, у практиків більшу зацікавленість викликає другий із них. Керівництво завжди зацікавлене в отриманні інтегрованої оцінки результатів перетворення витрат на доходи, яка виражається у вигляді комплексних показників, зручних для порівняння, і характеризує ефективність діяльності з точки зору її відповідності стратегічним цілям бізнесу.

Зважаючи на специфіку діяльності банків та з огляду на те, що банківська сфера є складною динамічною системою, функціонування і розвиток якої супроводжується підвищеними ризиками, і науковці, і практики визнають, що найприйнятнішим для оцінки ефективності банківської системи є цілісний системний підхід, яким передбачається розгляд поняття “ефективність” як складного системного явища у потрійному вимірі “прибутковість — ризиковість — надійність” з урахуванням результивності взаємодії банківської системи із системами вищого порядку, до яких вона входить (макроекономічної, соціально-економічної), та перспектив її сталого розвитку. Отже, ефективність банківської системи має розглядатися з позиції цілісного сприйняття системи, яка сформувалася і може активно змінюватися у процесі своєго розвитку [3, с. 21].

Виходячи з такої позиції, пропонуємо розрізняти внутрішню і зовнішню ефективність банківської системи. Внутрішня базується на ефективності всіх бізнесів банків, досягнути яких без упровадження трансфертного ціноутворення практично неможливо. В цьому випадку доцільно говорити про ефективність за Парето [2, с. 818], тобто за умов, коли неможливо змінити розподіл фінансових ресурсів так, щоб ефективність одного з бізнесів підвищувалася, а іншого водночас — не погіршувалася.

Традиційно для оцінки внутрішньої ефективності функціонування банківської системи використовують рента-

бельність активів та капіталу.

Проведений за принципами системного підходу аналіз рентабельності активів (ROA) за 2005 рік свідчить, що позитивного результату підвищення рентабельності діяльності вітчизняних банків було досягнуто не за рахунок основного доходу (чиста процентна маржа (ЧПМ) + чистий комісійний дохід + результат від торговельних операцій – адміністративні витрати), який порівняно з 2004 роком знизився з 2.8 до 2.7% до активів¹. Тобто основний дохід як такий не мав впливу на зростання рентабельності діяльності банків (див. таблицю 1).

Чиста процентна маржа в 2005 році залишилася на рівні попереднього року і становила 4.9%. Це пояснюється зокрема практично незмінним рівнем дохідності процентних активів (13.2%) та вартості процентних зобов'язань (6.7%). Чистий комісійний дохід протягом минулого року зменшився з 3.5 до 3.2%; результат від торговельних операцій також знизився – з 0.9 до 0.7%.

На рівень основного доходу і рентабельності діяльності в 2005 році позитивно вплинуло зниження з 6.5 до 6.1% рівня адміністративних витрат, що є свідченням переорієнтації банків із екстенсивного на інтенсивний шлях розвитку.

Водночас зі зменшенням адміністративних витрат зростанню рентабельності діяльності банків сприяло і зниження з 2.0 до 1.7% рівня відрахувань у резерви за активними операціями. Однак насторожує підвищення рентабельності активів за рахунок цього чинника (зниження рівня відрахувань у резерви за активними операціями) в умовах ризику високих темпів зростання активних операцій та активного нарощування кредитування – так званого “кредитного буму” (активи за 2005 рік збільшилися на 57.6%; кредитний портфель – на 60.9%).

Третім ключовим чинником зростання рентабельності діяльності банків України в 2005 році було збільшення порівняно з 2004 роком обсягів інших доходів/витрат – із 0.6 до 0.7%. Однак цей фактор немає підстав вважати стабільним.

Слід звернути увагу на суттєве підвищення в 2005 році порівняно з 2004 роком рентабельності капіталу – з 8.4 до 10.4% (див. таблицю 2). Цього було досягнуто переважно за рахунок зростання капіталу, неадекватного обсягам та результатам діяльності. Так, ба-

Таблиця 1. Факторний аналіз рентабельності активів банків України¹

Показники	Відсотки			
	2003 р.	2004 р.	2005 р.	I півріччя 2006 р.
Чиста процентна маржа	4.8	4.9	4.9	5.0
Чистий комісійний дохід	3.9	3.5	3.2	2.85
Результат від торговельних операцій	0.9	0.90	0.7	0.86
Адміністративні витрати	7.00	6.5	6.1	5.35
Основний дохід	2.6	2.8	2.7	3.35
Відрахування в резерви за активними операціями мінус повернення раніше списаних активів	1.0	2.0	1.7	1.66
Інші доходи мінус інші витрати	0.01	0.6	0.7	0.34
Прибуток до оподаткування	1.61	1.42	1.73	2.04
Податок на прибуток	0.57	0.35	0.42	0.42
Рентабельність активів	1.04	1.07	1.31	1.62

лансовий капітал за 2005 рік збільшився на 38.2%, тоді як активи зросли на 57.6, а прибуток – на 71.9%.

Тенденції та закономірності щодо ефективності діяльності банків України, які спостерігалися в 2005 році, продовжують зберігатися і нині.

Отже, проведений факторний аналіз рентабельності діяльності банків України свідчить, що в останні роки відбулися певні позитивні зміни в ефективності діяльності банків, зокрема – підвищення рентабельності активів завдяки зниженню адміністративних вит-

високої фінансової стабільності, тобто допустимих (оптимальних) ризиків. Виконання цієї вимоги передбачає, що банк отримує відносно стабільний щомісячний прибуток. Оцінимо виконання даної вимоги за допомогою визначення рівня волатильності щомісячного прибутку (див. таблицю 3).

Проведений аналіз стабільності отриманого щомісячного прибутку по банківській системі свідчить про доволі сталу тенденцію зниження рівня волатильності щомісячного прибутку. Так, протягом 2004 року порівняно з 2003

Таблиця 2. Інші показники рентабельності діяльності банків України

Показники	Відсотки			
	2003 р.	2004 р.	2005 р.	I півріччя 2006 р.
Чистий спред	6.49	5.72	5.78	5.53
Дохідність процентних активів	13.99	13.24	13.2	13.09
Вартість процентних зобов'язань	7.5	7.6	7.6	7.56
Рентабельність капіталу	7.6	8.4	10.4	11.64

рат. Однак хоча і спостерігається тенденція до поліпшення якості активів банків, насторожує поліпшення результивних показників їх діяльності за рахунок зниження рівня відрахувань у резерви за активними операціями в умовах високих темпів зростання обсягів діяльності й обсягів кредитного портфеля.

Системним підходом передбачається оцінка ефективності роботи банків з урахуванням ризиковості. Виходячи з принципів системного підходу, необхідно умовою ефективного функціонування банків є забезпечення ефективної їх діяльності за умови

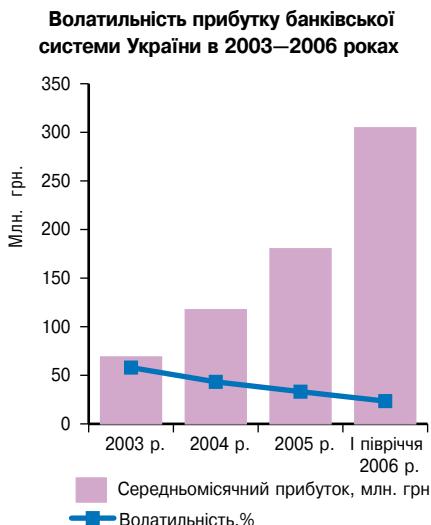
роком вона значно знижила – з 59 до 44.3%, що засвідчило більш стабільну діяльність банків у зазначеному році. І це незважаючи на кризові явища наприкінці 2004 року. За підсумками 2005 року волатильність щомісячного прибутку дорівнювала 34.2%, що свідчить про підвищення фінансової стабільності банків і є позитивним явищем з точки зору оцінки ефективності роботи банківських установ України.

Свідченням орієнтації банків на отримання максимального прибутку є суттєве зростання (в 1.5 раза) середньомісячного прибутку в I півріччі 2006 року (304.7 млн. грн.) порівняно з

Таблиця 3. Волатильність прибутку банківської системи

Роки	Середній прибуток за місяць, млн. грн.	Волатильність	
		Млн. грн.	Відсотки
2003	68.9	40.7	59.0
2004	117.5	46.3	44.3
2005	180.2	61.6	34.2
I півріччя 2006 р.	304.7	74.7	24.5

¹ Показники ефективності розраховано у відсотках до активів за даними офіційного сайту НБУ: www.bank.gov.ua.

2005 роком (180.2 млн. грн.). Позитивним є те, що такого результату досягнуто за умови істотного зниження волатильності щомісячного прибутку — з 34.2% в 2005 році до 24.5% у I півріччі 2006 року. Це може свідчити про підвищення фінансової стабільності банківської системи.

Здійснений нами факторний аналіз свідчить, що чистий процентний дохід залишається основним чинником, який визначає рентабельність діяльності банків України. Вони функціонують в умовах тенденції до зниження процентних ставок за активними операціями. Водночас процентні ставки за залученими коштами не мають стійкої тенденції до зниження, а навпаки — в окремі періоди тяжіють до зростання. При цьому за деякими складовими активів і пасивів процентні ставки мають різний (невизначений) характер зміни. Щоб оцінити, спираючись на принципи системного підходу, вплив зміни обсягів та процентних ставок за окремими інструментами активних і пасивних операцій на зміну чистого процентного доходу та чистої процентної маржі, використаємо методи факторного індексного аналізу.

Оцінимо зміну процентних доходів (процентних витрат) у зв'язку зі зміною процентних ставок за окремими складовими (p) та зміною обсягів процентно чутливих активів і пасивів (g):

$$I_{pg} = \sum p_1 g_1 / \sum p_0 g_0. \quad (1)$$

Абсолютний приріст (зменшення) процентних доходів (процентних витрат) за рахунок двох факторів — зміни обсягів і процентних ставок — дорівнює:

$$\Delta_{pg} = \sum p_1 g_1 - \sum p_0 g_0. \quad (2)$$

Зміна процентного доходу (процентних витрат) порівняно з базисним періодом унаслідок зміни обсягів наданих кредитів (залучених депозитів)

(g) така:

$$I_g = \sum p_0 g_1 / \sum p_0 g_0. \quad (3)$$

Абсолютний приріст (зменшення) процентного доходу (процентних витрат) за рахунок зростання (зменшення) обсягу наданих кредитів (залучених депозитів) дорівнює:

$$\Delta_g = \sum p_0 g_1 - \sum p_0 g_0. \quad (4)$$

Зміна процентного доходу (процентних витрат) порівняно з базисним періодом унаслідок зміни процентних ставок за активними (пасивними) операціями (p) така:

$$I_p = \sum p_1 g_1 / \sum p_0 g_1. \quad (5)$$

Абсолютний приріст (зменшення) процентних доходів (процентних витрат) за рахунок зміни процентних ставок дорівнює:

$$\Delta_p = \sum p_1 g_1 - \sum p_0 g_1. \quad (6)$$

Абсолютний приріст (зменшення) чистого процентного доходу внаслідок зміни обсягів процентних активів (процентних зобов'язань) дорівнює:

$$\Delta_g = \Delta_{pg}^g - \Delta_{pg}^B. \quad (7)$$

Абсолютний приріст (зменшення) чистого процентного доходу в результаті зміни процентних ставок за кредитами та депозитами визначаємо за формулою:

$$\Delta_p = \Delta_{pg}^p - \Delta_{pg}^B. \quad (8)$$

Абсолютний приріст (зменшення) чистого процентного доходу внаслідок зміни двох факторів — обсягів активно-пасивних операцій і процентних ставок — дорівнює:

$$\Delta_{pg} = \Delta_g + \Delta_p. \quad (9)$$

У свою чергу величина Δ_{pg} є кількісною оцінкою ризику зміни процентних ставок за активно-пасивними операціями. Для обчислення величини ризику зміни процентних ставок необхідно виокремити складові процентно чутливих активів і пасивів та визначити дохідність (вартість) кожної зі складових процентно чутливих активів і пасивів. Процентно чутливі активи включають (за балансовими даними):

— кошти, розміщені в Національному банку України;

— кошти, розміщені в інших банках;

— кредити, надані суб'єктам господарювання;

— кредити, надані фізичним особам;

— кредити, надані органам державної влади;

— вкладення в цінні папери.

До процентно чутливих пасивів належать (за балансовими даними):

— кошти Національного банку України;

— кошти інших банків;

— кошти суб'єктів господарювання;

— кошти небанківських фінансових установ;

— кошти бюджету і позабюджет-

них фондів;

— кошти фізичних осіб;

— кошти, одержані в результаті випуску цінних паперів власного боргу;

— субординований борг;

— кошти, отримані від міжнародних фінансових організацій.

За допомогою індексного факторного аналізу здійснимо кількісну оцінку впливу зміни процентних ставок та обсягів процентних активів і пасивів на величину чистого процентного доходу та чистої процентної маржі банківської системи України за 2003–2005 роки.

У 2003–2004 роках для банківської системи України, як і для інших банківських систем країн із переходними економіками, характерною була тенденція до зниження процентних ставок, що призвело до недоотримання чистого процентного доходу та зниження чистої процентної маржі.

Найбільшою була сума недоотриманих банками України процентних доходів через зниження процентних ставок за активними операціями у 2003 році — 1 130 млн. грн. Водночас завдяки зниженню процентних ставок за залученими коштами їм вдалося зекономити (зменшити) витрати на 532 млн. грн. Загалом унаслідок зміни процентних ставок за активними та пасивними операціями банки недоотримали чистого процентного доходу на суму 598 млн. грн. (див. таблицю 4).

Максимальних втрат (на суму 820 млн. грн.) банківська система України зазнала через зміни процентних ставок за активними та пасивними операціями у 2004 році, що обумовило зниження за цей період чистої процентної маржі на 0.7%. Зазначені втрати система понесла передусім через зростання процентних ставок за залученими депозитами, що спричинило додаткові витрати на суму 167 млн. грн. Нагадаємо, що у 2003 році банки суттєво "зекономили" на процентних витратах у зв'язку зі зниженням процентних ставок за залученими коштами (мінус 532 млн. грн.). Частково таку ситуацію можна пояснити тим, що в умовах значного відпливу коштів фізичних осіб у період фінансової нестабільності наприкінці 2004 року банки встановлювали підвищенні (стимулюючі) процентні ставки за строковими депозитами для залучення коштів, що призвело до додаткового зростання процентних витрат. Хоча в умовах зростання вартості зобов'язань банкам і вдалося майже вдвічі порівняно з 2003 роком зменшити обсяг недоотриманих процентних доходів унаслідок зміни

Таблиця 4. Кількісна оцінка впливу зміни процентних ставок за кредитами і депозитами на чистий процентний дохід та чисту процентну маржу

Млн. грн.

Роки	Приріст (зменшення) процентних доходів унаслідок зміни процентних ставок за активними операціями	Приріст (зменшення) процентних витрат унаслідок зміни процентних ставок за пасивними операціями	Приріст (зменшення) чистого процентного доходу внаслідок зміни процентних ставок за активними та пасивними операціями	Приріст (зменшення) чистої процентної маржі внаслідок зміни процентних ставок за активними та пасивними операціями, %
2003	-1130	-532	-598	
2004	-653	167	-820	-0.7
2005	54	-34	88	0.1

процентних ставок, вони залишаються досить значними — 653 млн. грн.

Найефективнішою процентна політика банків була у 2005 році. Завдяки цьому вдалося вперше за останні три роки отримати хоч і незначний, але додатковий процентний дохід на суму 54 млн. грн. внаслідок зміни процентних ставок за активними операціями. Водночас банки "зекономили" 34 млн. грн. на процентних витратах у зв'язку зі зниженням процентних ставок за пасивними операціями. Загалом у 2005 році внаслідок зміни процентних ставок за активними і пасивними операціями вітчизняними банками одержано додаткового чистого процентного дохіду на суму 88 млн. грн. Відповідно на 0.1% збільшилася й чиста процентна маржа, що свідчить про ефективніше управління активами й пасивами та процентним ризиком у діяльності банків України.

Величина чистого процентного доходу залежить як від розміру процентних ставок, так і від обсягів процентних активів та процентних зобов'язань. Кількісну оцінку впливу зміни обсягів процентних активів та зобов'язань на чистий процентний дохід і чисту процентну маржу наведено в таблиці 5.

Зауважимо, що протягом останніх років в умовах активного нарощування банками обсягів діяльності спостерігається приріст чистого процентного доходу в результаті зростання обсягів процентних активів і пасивів. Найкращих результатів було досягнуто у 2005 році. У зв'язку зі збільшенням порівняно з попереднім роком обсягів процентних активів процентні доходи банків зросли на 5 294 млн. грн., а внаслідок зростання обсягів процентних зобов'язань процентні витрати збільшилися на 3 076 млн. грн. Це значно менше, ніж було в 2004 році (3 672 млн. грн.), що можна пояснити поліпшенням структури пасивів, збільшенням частки безплатних та дешевих ресурсів. У цілому

за рахунок зростання обсягів процентних активів і пасивів у 2005 році приріст чистого процентного доходу становив 2 218 млн. грн., чистої процентної маржі — 1.3%.

Кількісна оцінка впливу двох факторів — зміни процентних ставок та обсягів процентних активів і пасивів на приріст (зменшення) чистого процентного доходу та чистої процентної маржі, наведена в таблиці 6, дає підстави для висновку про те, що в 2005 році банки найефективніше управляли своїми активами й пасивами. Це дало їм змогу отримати найбільший за останні роки приріст чистого процентного доходу (2 306 млн. грн.; за підсумками 2004 року зазначений показник становив 90 млн. грн.), що позитивно вплинуло на ефективність діяльності банків і дало змогу забезпечити найвищу рентабельність активів (ROA) за

останніх десять років.

Отже, використання індексного факторного аналізу дає змогу комплексно оцінювати вплив зміни обсягів усіх складових процентних активів і пасивів та процентних ставок за ними на чистий процентний дохід і чисту процентну маржу банків. До того ж зазначена статистична модель дає змогу не лише визначати вплив факторів на показники ефективності діяльності банків за минулі періоди, а й кількісно оцінювати ризик зміни процентної ставки в майбутньому за наявності прогнозних значень обсягів процентних активів і пасивів та очікуваних змін процентних ставок.

Як зазначалося вище, системний підхід до оцінки ефективності передбачає оцінку ефективності діяльності банків у взаємозалежності, взаємодії, взаємопливі з чинниками, які суттєво впливають на результативні показники діяльності банків.

У зв'язку із цим нами розроблено факторну модель залежності отриманого банками України річного прибутку від таких визначальних чинників, як загальні активи банків, високоліквідні активи, кредитний портфель, балансовий капітал [5, с. 101]. Розрахунки здійснено за щорічними даними по генеральній сукупності, починаючи з 1999 року. Зауважимо, що можливість побудови факторної (економетричної) моделі для банківської системи України, яка доволі точно описує функціонування та розвиток банківської си-

Таблиця 5. Кількісна оцінка впливу зміни обсягів процентних активів та зобов'язань на чистий процентний дохід і чисту процентну маржу

Млн. грн.

Роки	Приріст (зменшення) процентних доходів унаслідок зміни обсягів процентних активів	Приріст (зменшення) процентних витрат унаслідок зміни обсягів процентних пасивів	Приріст (зменшення) чистого процентного доходу внаслідок зміни обсягів процентних активів та пасивів	Приріст (зменшення) чистої процентної маржі внаслідок зміни обсягів процентних активів та пасивів, %
2003	3 743	1 820	1 923	
2004	4 582	3 672	910	0.8
2005	5 294	3 076	2 218	1.3

Таблиця 6. Кількісна оцінка впливу зміни процентних ставок та обсягів процентних активів і пасивів на чистий процентний дохід та чисту процентну маржу

Млн. грн.

Роки	Приріст (зменшення) процентних доходів за рахунок двох факторів	Приріст (зменшення) процентних витрат за рахунок двох факторів	Приріст (зменшення) чистого процентного доходу за рахунок двох факторів	Приріст (зменшення) чистої процентної маржі за рахунок двох факторів, %
2003	2 613	1 288	1 325	
2004	3 929	3 839	90	0.1
2005	5 348	3 042	2 306	1.4

стеми країни протягом тривалого часу, та стійкість коефіцієнтів цієї моделі є свідченням того, що банківська система України в цілому сформувалася, а також підтверджує певну її фінансову стабільність.

Побудована для окремих років кореляційно-регресійна модель свідчить, що активи банків України протягом усього досліджуваного періоду залишаються недостатньо якісними з точки зору ефективності діяльності банків та їх впливу на отриманий результат (прибуток). Доказом цього є від'ємне значення коефіцієнта регресії при загальних активах. Тобто між обсягом активів і отриманим банками річним прибутком існує зворотний зв'язок. А це означає, що зростання такої якості активів призводить до зменшення прибутку, тобто структура активів банків є нерациональною, включає значну частину низькоходідних та недоходідних (у тому числі проблемних) активів.

Зазначимо, що в окремі роки спостерігалося певне поліпшення якості активів. Так, у 2003 році від'ємне значення коефіцієнта регресії при загальних активах зменшилося з (-0.02) до (-0.006), тобто в активах відбулися певні позитивні зміни з погляду забезпечення ефективної діяльності банків України.

Однак у 2004 році ситуація різко змінилася — як за результатами дев'яти місяців (до настання фінансової кризи), так і в цілому за результатами 2004 року. Від'ємний коефіцієнт регресії при загальних активах різко збільшився — з (-0.006) до (-0.124). Це негативно позначилося на рентабельності діяльності банків, яка порівняно з попереднім роком знизилася з 1.27 до 1.04%.

Побудована економетрична модель за результатами 2005 року свідчить про певні позитивні зміни в якості активів вітчизняних банків. Від'ємне значення коефіцієнта регресії при загальних активах зменшилося з (-0.124) за результатами 2004 року до (-0.038) у 2005 році, тобто досягло рівня 2003 року, коли в умовах надвисоких темпів зростання активів банківської системі України вдалося добитися й певних якісних змін.

Вплив таких чинників, як обсяг високоліквідних активів і кредитного портфеля на величину отриманого прибутку протягом усього досліджуваного періоду (починаючи з 1999 року) був позитивним. Особливого значення для забезпечення прибуткової діяльності високоліквідні активи набули у 2004 році (в період фінансової нестабільності), коли коефіцієнт регресії збільшився з 0.006 до 0.140. Це ще раз дове-

ло, що фінансово стабільний банк, який має високий рівень ліквідності, має і високий рівень рентабельності діяльності. Подана нижче факторна модель, побудована за даними п'ятирічної роботи банківської системи, кількісно підтверджує важливість підтримання банками високого рівня ліквідності для забезпечення ефективної їх діяльності.

$$Y_{1999} = -0.019X_1 + 0.039X_2 + 0.049X_3 + 0.039X_4 + 348.96; \quad R = 0.806 \quad (1)$$

$$Y_{2002} = -0.02X_1 + 0.03X_2 + 0.09X_4 - 0.01X_5 + 348.96; \quad R = 0.866 \quad (2)$$

$$Y_{2003} = -0.006X_1 + 0.006X_2 + 0.005X_3 + 0.103X_4 - 2046.7; \quad R = 0.882 \quad (3)$$

$$Y_{2004} = -0.124X_1 + 0.148X_2 + 0.129X_3 + 0.036X_4 - 811.1; \quad R = 0.866 \quad (4)$$

$$Y_{2005} = -0.038X_1 + 0.129X_2 + 0.024X_3 + 0.192X_4 - 5176.8; \quad R = 0.902, \quad (5)$$

де X_1 — загальні активи;

X_2 — високоліквідні активи;

X_3 — кредитний портфель;

X_4 — балансовий капітал;

X_5 — проблемні (прострочені та сумнівні) кредити.

На перший погляд здається, що між показником високоліквідних активів, які не приносять доходу, і результатом діяльності (прибутком) має бути зворотний зв'язок. Однак грунтовніший аналіз (зокрема — причин банкрутства конкретних банків) засвідчує, що незначна частка високоліквідних активів сигналізує про нестабільне фінансове становище банку, реальну загрозу втрати ним ліквідності і платоспроможності. В таких умовах банк вимушений залучати за підвищеними процентними ставками ресурси для забезпечення своєчасного розрахунку за своїми зобов'язаннями, що призводить до зростання процентних витрат і негативно позначається на фінансових результатах діяльності. Це ще раз підтверджує, що наявність у достатньому обсязі високоліквідних активів є необхідною умовою не тільки фінансової стабільності банків, а й ефективної їх діяльності.

Щодо впливу обсягу кредитного портфеля на фінансовий результат діяльності банків України, то він завжди був позитивним. Особливо виразно проявився цей вплив у 2004 році. Зростання в той кризовий час кредитного портфеля на 1 000 грн. давало змогу збільшувати прибуток на 136 грн.

Важливе значення для формування прибутку має і капітал банків. Вагома його роль у забезпеченні ефективної діяльності банків у період загострення

проблеми капіталізації. Так, у 2003 році, коли спостерігалося різке відставання темпів зростання капіталу від темпів збільшення активів, рівень адекватності регулятивного капіталу знизився за рік з 18.1 до 14.1% [7], вплив капіталу на формування прибутку був найбільшим за весь досліджуваний період. Збільшення капіталу на 1 000 грн. давало змогу збільшувати прибуток на 103 грн. Понадібна ситуація повторилася і в 2005 році, коли при зростанні активів на 57.6%, капітал збільшився лише на 43.6%, що призвело до зниження рівня капіталізації банківської системи. Адекватність регулятивного капіталу зменшилась із 16.81 до 14.95%. Проблема капіталізації впродовж 2005 року була ще напруженішою, ніж у попередні роки. Це підтверджують і параметри моделі (5), згідно з якою збільшення капіталу на 1 000 грн. призводить до зростання прибутку на 192 грн.

Отже, побудована факторна модель результату діяльності банків України протягом 1999—2005 років свідчить, що для забезпечення ефективної діяльності банки завжди повинні мати високий рівень капіталізації та ліквідності, зокрема достатній обсяг високоліквідних коштів для своєчасних і повних розрахунків за своїми зобов'язаннями, нарощувати кредитний портфель та знижувати кредитні ризики, поліпшувати якість активів з точки зору їх дохідності.

Як уже зазначалося, за системного підходу до визначення ефективності діяльності банків обов'язковим є визначення внутрішньої і зовнішньої ефективності діяльності банків. Внутрішня оцінка базується на класичному визначенні цієї ефективності і передбачає оцінку результативності виконання банками покладених на них функцій, зокрема посередницької, та отримання максимального прибутку за оптимального ризику. Інакше кажучи, забезпечення фінансової стабільності є необхідною умовою ефективного функціонування та розвитку банку.

Крім того, оцінка ефективності функціонування банківської системи передбачає визначення зовнішньої ефективності, яка має здійснюватися з урахуванням взаємодії банківської системи із системами вищого порядку, до яких вона входить — фінансової, макроекономічної, соціально-економічної. Лише з урахуванням цих двох оцінок (внутрішньої і зовнішньої ефективності) можна отримати узагальнюючу (інтегральну) оцінку ефективності функціонування та розвитку банківської системи.

Необхідність забезпечення зовніш-

Таблиця 7. Динаміка кредитування економіки та реального ВВП

Дата	Довгострокові кредити		Кредити, надані суб'єктам господарювання		Реальний ВВП
	Сума, млн. грн.	Темпи зростання порівняно з попереднім роком, %	Сума, млн. грн.	Темпи зростання порівняно з попереднім роком, %	
01.01.2003 р.	10 690		38 189		105.2
01.01.2004 р.	28 136	263.20	57 957	151.76	109.6
01.01.2005 р.	45 531	161.82	72 875	125.74	112.1
01.01.2006 р.	86 227	189.38	109 020	149.60	102.6
01.07.2006 р.	111 972	129.86	130 531	119.73	105.0

ньої ефективності банківської системи пояснюється тією особливою роллю, яку виконують банки в забезпеченні розширеного відтворення суспільного виробництва, здійсненні розрахунків, трансформуванні заощаджень в інвестиції, забезпечені фінансової стабільноті, перерозподілі фінансових потоків між суб'єктами господарювання та окремими галузями економіки тощо. Тому, очевидно, від ефективної роботи банківської системи значною мірою залежить забезпечення стійкого економічного зростання як основи сталого соціально-економічного розвитку України.

Для оцінки зовнішньої ефективності функціонування банківської системи України, а саме для оцінки результативності її взаємодії із соціально-економічною системою використовуються, як правило, обсяги кредитування економіки та населення в цілому, зокрема — довгострокові кредити, у тому числі кредити, надані суб'єктам господарювання та спрямовані в інвестиційну діяльність. Ці показники за останні роки зростали випереджаючими темпами. Так, обсяги кредитів, наданих суб'єктам господарювання, в 2003 році збільшилися на 51.8% (при збільшенні реального ВВП на 9.6%); у 2004 році — на 25.7 (на 12.1); у 2005 році — на 49.6 (на 2.6); за I півріччя 2006 року — на 19.7% (на 5.0%; див. таблицю 7).

Однак така оцінка є одномірною, вона не враховує зворотного зв'язку і тому не може всебічно охарактеризувати ефективність функціонування банківської системи у взаємозв'язку з іншими системами. Для цього необхідна багатовимірна характеристика, як і вимагає системний підхід.

Найчастіше для оцінки взаємодії з економікою та впливу банківської системи України на соціально-економічний розвиток країни використовують показники її розвитку, обчислені відносно номінального ВВП. За такими показниками простежується чітка тенденція до зростання вітчизняної

тивності її взаємодії з економікою.

Отже, оцінюючи в цілому позитивно підвищення внутрішньої ефективності діяльності банків у 2005 році з точки зору пропорційності отриманого результату обсягам діяльності, якого досягнуто в основному за рахунок зниження витратності і поліпшення управління активами й пасивами, слід звернути увагу на тривожну тенденцію до зниження рівня відрахувань у резерви, що може свідчити про зниження рівня хеджування ризиків в умовах прискорення зростання об-

Таблиця 8. Основні показники розвитку банківської системи України відносно ВВП

Показники	01.01.2005 р.	01.01.2006 р.	Відносно ВВП, %	
			01.01.2005 р.	01.01.2006 р.
Номінальний ВВП	345 113	427 741		
Активи	141 496	223 023	41	52.1
Кредитний портфель	97 197	156 384	28.2	36.6
Регулятивний капітал	18 188	26 373	5.3	6.2
Кошти суб'єктів господарювання	40 128	61 214	11.6	14.3
Кошти фізичних осіб	41 207	72 542	11.9	17

банківської системи, яка не суттєво відрізняється від банківських систем країн — колишніх республік Радянського Союзу, що досягнули помітних успіхів у структурних перетвореннях [5].

Так, за результатами 2005 року порівняно з 2004 роком відношення активів банків України до ВВП збільшилося з 41.0 до 52.1%, тобто за цим показником банківська система України наблизилася до країн, що розвиваються. За іншими показниками також спостерігається тенденція до зростання. Відношення кредитного портфеля до ВВП порівняно з 2004 роком збільшилося з 28.2 до 36.6%; залучені кошти від суб'єктів господарювання — з 11.6 до 14.3%; кошти населення — з 11.9 до 17.0%. Найменших змін зазнав показник відношення регулятивного капіталу до ВВП, який збільшився з 5.3 лише до 6.2%. Вважається, що для забезпечення позитивного впливу банківської системи на соціально-економічний розвиток країни відношення капіталу до ВВП має становити не менше 8%.

Незважаючи на те, що кількісні показники високі, якісні (результативні) залишають бажати кращого. Так, у 2005 році за високих темпів зростання активів банків України (вони збільшилися на 57.6%) та кредитного портфеля (на 60.9%) реальний ВВП зрос і лише на 2.6%, обсяг промислової продукції — на 3.1%. Обсяг продукції сільського господарства скоротився на 0.1%. Наведені дані можуть свідчити про зниження зовнішньої ефективності діяльності банків України у 2005 році та результата-

сягів активних операцій банків.

Викликає стурбованість і рівень зовнішньої ефективності діяльності банків України з точки зору позитивного впливу банківської системи на соціально-економічний розвиток країни. За значно вищих, ніж у попередньому році, темпів кредитування економіки і населення протягом 2005 року спостерігалися нижчі темпи економічного зростання. Однак це вже більшою мірою стосується проблем забезпечення народногосподарської ефективності.

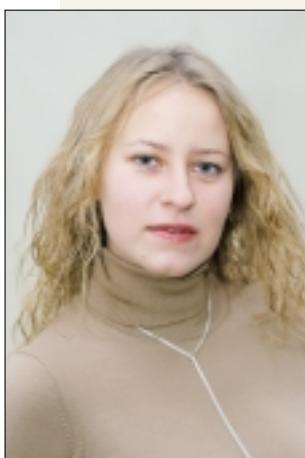
Література

1. Бабенко В., Білик О. Аналіз ефективності діяльності банківських установ на основі кусково-лінійної регресійної моделі // Вісник Національного банку України. — 2005. — № 11. — С. 60—62.
2. Вечканов Г.С., Вечканова Г.Р. Современная экономическая энциклопедия. — СПб, Издательство “Лань”, 2002. — 880 с.
3. Геєць В.М. Інституційні перетворення і суспільний розвиток // Економіка і прогнозування. — 2005. — № 2. — С. 9—36.
4. Золотогоров В.Г. Экономика: Энциклопедический словарь. — 2-е изд. — Мн.: Книжный дом, 2004. — 720 с.
5. Карчева Г.Т. Особливості становлення та розвитку банківської системи України // Економіка і прогнозування. — 2005. — № 2. — С. 93—102.
6. Лукашевич И.Я. Стратегические показатели финансового анализа // Финансы. — 2002. — № 7. — С. 52—55.
7. www.bank.gov.ua.

**Ігор
Лютій**

Завідувач кафедри фінансів, грошової облігу та кредиту Кіївського національного університету імені Тараса Шевченка. Професор, доктор економічних наук

**Ольга
Юрчук**

Аспірант економічного факультету Кіївського національного університету імені Тараса Шевченка

Дослідження /

Конкурентоспроможність банків в умовах глобалізації та лібералізації руху капіталу

Забезпечення високої конкурентоспроможності вітчизняних банків – важливе завдання сучасного етапу розвитку банківської системи України та необхідна умова її подальшого зміцнення як стратегічної складової національної економіки. Вивчення цієї проблеми особливо важливе, адже держава вирішує завдання інтеграції у світовий фінансовий ринок, для входження в який необхідно створити конкурентоспроможну інфраструктуру фінансових послуг.

Україна поступово реалізує стратегію вступу до Євросоюзу і Світової організації торгівлі (СОТ) та вирішує складні проблеми інтеграції до світового фінансового ринку. З огляду як на зовнішні, так і на внутрішні фактори особливості актуальності набуває проблема створення умов стійкого зростання національної економіки та розвитку фінансового і банківського секторів. Інтеграція України в міжнародний фінансовий ринок спонукає до прискореного розвитку вітчизняного фінансового ринку за необхідності підтримки пріоритетності національних інтересів на світовому фінансовому ринку та збереження політичного й економічного суверенітету держави. Успішне функціонування фінансового ринку значною мірою залежить від його здатності оперативно та ефективно адаптуватися до різноманітних зовнішніх і внутрішніх ризиків. Це потребує вдосконалення законодавчої бази та розвитку фінансових інститутів, що особливо важливо в умовах лібералізації міжнародного руху капіталу і глобалізації фінансових ринків.

Діалектична суперечливість необхідності регулювання діяльності банків за умови лібералізації спонукає до розробки нових механізмів співробітництва на фінансових ринках. За оцінками Міжнародного валutowого фонду (МВФ), лібералізація фінансових ринків активно розпочалася в 80-х роках ХХ-го століття і була ініційована насамперед ліберальними економічними реформами у США та Великобританії. При цьому поступово пом'якшувалися жорсткі обмеження на рух капіталу між економіка-

ми розвинутих країн, які було встановлено за часів, коли міжнародні економічні відносини охоплювали передусім сферу зовнішньої торгівлі. Тому відносна нерозвинутість міжнародних ринків капіталу при значній залежності динаміки світової економіки від стану і темпів розвитку зовнішньої торгівлі обумовили не лише відсутність інструментів контролю за рухом капіталу та відповідних міжнародних угод, а й прав у міжнародних інституцій на регулювання процесів міжнародного руху капіталу.

ЕВОЛЮЦІЯ ПОЛІТИКИ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ

Перші практичні рекомендації МВФ із проблем руху капіталу та системні заходи щодо встановлення контролю за ним з'явилися порівнянно недавно: “Мадридською декларацією” (жовтень 1994 року) рекомендовано країнам усувати перешкоди вільному руху капіталу, а в липні 1995 року Рада директорів уперше затвердила методичні інструкції для фахівців МВФ [1]. Згодом міжнародний досвід у сфері лібералізації руху капіталу було узагальнено, причому термін “лібералізація” означав не лише мінімізацію або повну відмову країні від обмежень руху капіталу, а й менш суттєві спрощення процедурного імпорту/експорту.

Для уникнення негативних наслідків від припливу значних обсягів капіталу фахівці МВФ зазвичай рекомендують використовувати стандартні заходи: проводити жорстку monetарну та фіскальну політику, забезпечувати гнучкість офіційного курсу

національної грошової одиниці, контролювати рівень та динаміку валютних резервів, лібералізувати зовнішню торгівлю, застосовувати обмеження на експорт/імпорт капіталу, удосконалувати пруденційний нагляд тощо. Рішення щодо лібералізації руху капіталу нерідко має політичний характер і залежить від міжнародних факторів. При цьому країни (особливо "молоді") часто користуються порадами міжнародних фінансових інституцій та враховують можливість

отримання членства у впливових міжнародних організаціях.

Для визначення ефективного рівня "відкритості" ринку капіталу немає теоретично доведених кількісних співвідношень щодо руху коштів. Цей рівень визначається якісними параметрами окремих періодів, у які вступають національні економіки та їх фінансові системи, що, в свою чергу, дає їм змогу пристосуватися до міжнародної конкуренції та використати свої потенційні переваги у зовнішній

кооперації. Ефективність заходів щодо зняття обмежень за операціями капітального характеру аналітики пов'язують переважно з вибором послідовності і швидкості цих кроків.

Успішними були такі реформи в Індії, Китаї та в більшості індустріальних економік країн Південно-Східної Азії. Рейтинг відкритості капіталу в цих країнах (див. таблицю 1) невисокий, а лібералізація руху капіталу була спрямована на зростання національних економік і підвищення їх конкурентоспромо-

Таблиця 1. Інформація про рух капіталу в деяких країнах світу

Країна	Потоки фінансового капіталу, середньорічні значення ¹ (% до ВВП / млрд. доларів США)						Відкритість руху капіталу ²			Меморандуми		
	1989—1993 рр.		1994—1997 рр.		1998—2002 рр.		Світовий рейтинг у 2002 р.	Індекс відкритості		Програми за підтримки МВФ (1990—2002 рр.)	Технічна підтримка банківського та зовнішніх секторів (1980—2002 рр.)	
	Пасиви	Активи	Пасиви	Активи	Пасиви	Активи		1995 р.	2002 р.			
Болгарія	0.40 0.76	-2.34 -0.04	1.39 0.15	-4.76 -0.42	7.62 1.05	0.71 0.11	97	0.9	0.8	-0.1	Так	Так
Естонія	1.55 0.02	0.00 0.00	16.50 0.69	-6.41 -0.26	12.95 0.77	-5.21 -0.31	44	-	0.3	-	Так	Так
Ізраїль	2.49 1.41	-2.14 -1.27	5.02 3.97	-1.09 -0.77	5.33 5.77	-4.36 -4.72	1	0.8	0.0	-0.8	Hi	Hi
Індія	1.81 5.24	0.50 1.41	2.40 8.58	-0.04 -0.14	2.20 10.16	-0.15 -0.74	132	1.0	1.0	0.0	Так	Так
Китай	2.38 12.09	-1.24 -5.80	6.55 48.43	-1.53 -12.47	4.21 45.85	-3.05 -31.74	132	0.9	1.0	0.1	Hi	Так
Колумбія	1.36 0.83	-0.58 -0.31	0.85 0.91	-1.56 -1.53	2.61 2.23	-1.72 -1.48	114	0.9	0.9	0.0	Так	Так
Латвія	3.18 0.21	0.00 0.00	14.79 0.78	-5.27 -0.31	12.98 1.03	-4.15 -0.34	31	0.2	0.2	0.0	Так	Так
Литва	-2.15 -0.06	0.00 0.00	7.77 0.65	-1.22 -0.11	9.33 1.09	-0.89 -0.10	31	0.4	0.2	-0.2	Так	Так
Малайзія	11.12 6.44	-0.60 -0.52	6.73 6.38	-2.57 -2.43	-5.32 -4.49	-1.51 -1.30	114	0.8	0.9	0.1	Hi	Так
Перу	1.61 0.55	0.45 0.16	8.35 4.41	-0.50 -0.24	1.55 0.86	0.42 0.22	1	0.2	0.0	-0.2	Так	Так
Польща	-2.29 -2.21	-1.88 -1.24	-1.17 -0.24	0.92 1.69	6.30 10.83	-1.13 -1.93	83	0.9	0.7	-0.2	Так	Так
Румунія	1.34 0.16	-0.27 -0.08	4.52 1.54	-0.52 -0.16	4.95 2.05	0.10 0.04	73	0.8	0.6	-0.2	Так	Так
Росія	0.17 -1.38	0.54 1.00	4.18 16.08	-5.45 -19.92	2.57 6.44	-6.25 -16.33	97	0.8	0.8	0.0	Так	Так
Словаччина	0.71 0.12	0.59 0.09	11.82 2.40	-2.72 -0.60	11.51 2.53	-1.11 -0.21	132	0.7	1.0	0.3	Так	Так
Словенія	-0.21 0.02	-0.71 -0.10	3.78 0.73	-0.96 -0.18	6.75 1.40	-2.76 -0.58	73	0.8	0.6	-0.3	Так	Так
Туніс	6.91 0.99	-0.24 -0.03	9.73 1.76	-1.63 -0.30	12.85 2.60	-3.03 -0.61	114	0.9	0.9	0.0	Так	Так
Угорщина	4.44 1.66	-0.28 -0.08	7.36 3.21	-1.09 -0.51	9.38 4.65	-1.01 -0.52	1	0.8	0.0	-0.8	Так	Так
Україна	4.31 1.60	0.00 0.00	3.14 1.12	0.13 0.06	2.48 0.88	-2.10 -0.75	114	1.0	0.9	-0.1	Так	Так
Хорватія	1.66 0.10	-0.93 -0.11	6.01 1.18	2.23 0.43	11.37 2.30	0.22 0.09	114	0.9	0.9	0.1	Так	Так
Чехія	1.44 0.61	0.71 0.22	7.54 4.10	-3.53 -2.06	7.42 4.67	0.66 0.55	44	0.6	0.3	-0.4	Так	Так
Середні значення	2.9 2.4	-0.3 -0.4	6.1 5.9	-0.5 -1.7	5.4 4.9	-1.4 -2.7	81	0.7	0.6	-0.1		

¹ Портфельні інвестиції, інші приватні інвестиції та прямі іноземні інвестиції, за винятком державних запозичень.

² Менше число відповідає нижчому рівню обмежень щодо операцій із капітальними рахунками.

Джерело: The IMF's Approach to Capital Account Liberalization — 2005, IMF.

можності. Особливість реформ, які здійснювались у даних країнах, полягає в їх поступовості і послідовності, а також у використанні переваг глобалізації для експортної цінової експансії своїх товарів.

Експерти вважають, що недостатньо виважені програми лібералізації можуть провокувати велики ризики (стрімкий рух спекулятивного та коротко-строкового капіталу, монополізацію окремих сегментів ринку більш конкурентним іноземним капіталом та спроби політичного шантажу щодо надання монопольних преференцій, домінування корпоративних клієнтів за обмеженого доступу до фінансових ресурсів малого та середнього національного бізнесу тощо), які можуть стимулювати кризи економік (особливо молодих та нестійких).

Наслідки лібералізації доволі суперечливо оцінюються аналітиками. Ко-лишній заступник виконавчого директора МВФ С.Фішер стверджує, що вільний рух капіталу сприяє ефективному розміщенню глобальних заощаджень, диверсифікації ризиків і, таким чином, підвищує економічне зростання та добробут [1]. А на думку лауреата Нобелівської премії з економіки Дж. Стігліца [1] існування інформаційної асиметрії на міжнародних фінансових ринках призводить до того, що вільний рух капіталу, особливо якщо в країні існують суттєві перекоси, не обов'язково сприяє оптимальному розміщенню ресурсів. Інші вважають, що швидка лібералізація за недостатньої уваги до планування та створення відповідних передумов — важливий чинник фінансової нестабільності і стагнації економіки (насамперед у країнах, що розвиваються).

В МВФ теж немає єдиної думки щодо стратегії введення обмежень на рух капіталу: на відміну від керівництва фонду, ряд експертів МВФ, які безпосередньо співпрацювали з країнами, що розвиваються, не завжди заперечували ефективність цих обмежень, а інколи навіть підтримували їх застосування. Можливо, саме таке розмаїття думок сприяло формуванню з 2001 року так званого “інтегрованого” підходу МВФ щодо лібералізації руху капіталу, яким передбачається можливість запровадження лише певних обмежень.

Світова валютно-фінансова криза кінця 1990-х років продемонструвала потенційні загрози “некерованого” руху капіталу, насамперед через недостатню конкурентоспроможність національних виробництв, певну нестійкість

фінансових ринків, підвищений рівень інвестиційних і пов’язаних із ними ризиків тощо. Тому не дивно, що, як свідчать узагальнені оцінки рівня відкритості економік, нині більшість країн використовує певні методи контролю за рухом капіталу. При цьому частіше застосовуються методи обмежень переважно до експорту капіталу, а на його імпорт — рідше.

Проте, як зазначає Служба незалежних оцінок МВФ, за останні 20 років обмеження на глобальний рух капіталу поступово зменшуються — нині їх застосовує близько 60% усіх країн-членів МВФ [1]. Причому 70% країн, які розвивають ринкові економіки, обмеження застосовують, хоча вони іноді змушені відкривати свої фінансові ринки в тому числі через загрозу санкцій чи скасування допомоги, якої вони потребують у періоди криз. Контроль за рухом капіталу вони застосовують для вирішення стратегічних і тактичних завдань, зокрема, контролю за рівнем і динамікою валютних резервів, обмеження зовнішнього тиску іноземних валют на обмінний курс національної валюти, підвищення конкурентоспроможності фінансового сектору та національної економіки. Проведений нами аналіз (див. таблицю 1) дає підстави для висновку про те, що з кожним роком потоки капіталу в різних країнах поступово збільшуються, а індекси відкритості руху капіталу (число категорій обмежень, поділене на загальну кількість категорій контролю капіталу) — знижаються.

Процеси лібералізації руху капіталу взаємопов’язані з процесами глобалізації фінансових ринків. Можна стверджувати, що саме взаємопливих процесів став одним із вагомих факторів сучасного етапу розвитку ринку фінансових послуг, який характеризується надзвичайно високою динамікою фінансових потоків, міжнародною інтеграцією фінансових інститутів, утворенням та значною монополізацією провідними міжнародними фінансовими об’єднаннями ринків окремих фінансових послуг та інструментів.

ТЕХНОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В ЕПОХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Аналізуючи витоки лібералізації та глобалізації ринків капіталу, приходимо до висновку, що вагомим чинником кардинальних змін на фінансових ринках став бурхливий

розвиток наприкінці ХХ століття інформаційних технологій та їх широке впровадження фінансовими установами. Технологічне переозброєння забезпечило створення нових сегментів ринку фінансових послуг, каналів їх доставки та методів обслуговування клієнтів.

Так, на початку 1990-х років електронні брокерські системи відкрили доступ на валютний ринок середнім і дрібним банкам, які стали безпосередніми учасниками торгів. Це дало їм змогу оперативно відстежувати валютні позиції, затверджувати операції, управляти ризиками тощо. (Незначні обсяги їхніх операцій раніше обслуговували великі банки, які домінували на ринку, маючи фінансові можливості використовувати з 1981 року першу електронну дилінгову систему Reuters). У результаті інтеграції електронних дилінгових і брокерських систем із торгово-інформаційними системами (TIC) провідних банків було створено цілодобовий глобальний міжбанківський валютний ринок.

Електронні технології сприяли сегментації валутного ринку на міжбанківський і клієнтський. Клієнтський сегмент обслуговувався корпоративними TIC провідних банків, а міжбанківський — в основному електронними брокерськими системами і технологіями Reuters Dealing. Можливості дешевших TIC практично не поступалися системам для професійних учасників, забезпечуючи комплексні послуги — купівлі/продаж активів, управління інвестиційними портфелями, ризик-менеджмент тощо. Значні кошти приватних інвесторів стали важливим фактором підвищення ліквідності ринку. В результаті зросла доступність і прозорість ринку, було значно звужено спред між курсами купівлі/продажу валют, підвищилася якість послуг тощо.

Ще істотніше розширили можливості учасників фінансових ринків інтернет-технології, впровадження яких дало змогу отримати дешевший і більш технологічний канал одночасного обслуговування значної кількості клієнтів у режимі реального часу, змінило динаміку глобальних ринків — стрімко зросло число операцій та швидкість обороту капіталу, скоротився час прийняття рішень і реакції учасників на ринкову ситуацію. Це створило принципово нове конкурентне середовище, спричинилося до появи нових торгових майданчиків, активізації розробки сучасних технологічних стандартів, фінансових

інструментів і продуктів, спектр яких постійно розширяється.

На валютному ринку інтернет-технології активно використовуються з 2000 року. На той час провідні фінансові компанії, зрозумівши основні переваги цих технологій для розвитку фінансових послуг, прагнули розширити її закріпiti свою присутність на нових ринках. Показовим прикладом може бути TIC Currenex (<http://www.currenex.com>), створена групою компаній (Amerindo, Barclays Capital, TH Lee Putnam Ventures, The Royal Dutch/Shell Group, WR Hambrecht) для міжбанківських валютних операцій. Згодом функціональність системи і коло її учасників значно розширились, а наприкінці 2001 року її було інтегровано з відомою Wall Street Systems (www.wallstreetsystems.com), що забезпечило оперативний доступ практично до всієї торгово-аналітичної інформації світових фінансових ринків. Із 2005 року система, забезпечуючи учасникам рівноправний, надійний, дешевий і безпечний електронний доступ на глобальний ринок, щоденно оперує валютами обсягом до одного трильйона доларів США.

Значні інвестиції у технології змінили позиції провідних фінансових компаній, які концентрували різноманітні фінансові послуги й акумулювали значні активи, оперативно відстежуючи міжнародні та міжбанківські фінансові потоки, прогнозуючи рух і динаміку валютних коштів. Це підвищило їх роль у курсоутворенні, значно розширило портфель послуг, що дало змогу обслуговувати операції своїх клієнтів та інших банків на будь-якому ринку.

Саме комплексність послуг і можливість їх оперативного надання 24 години на добу 7 днів на тиждень у межах єдиного глобального середовища забезпечує істотні переваги американським фінансовим імперіям Citigroup, Chase, State Street тощо. Так, потужна інфраструктура State Street (<http://www.statestreet.com>) охоплює понад 100 фінансових ринків світу і є важливим фактором її провідної ролі на ринку фінансів — у сфері кастодіальних послуг (у 1994—2005 рр. загальні активи за операціями зросли з 1.7 до 10.1 трлн. доларів США), послугах з обміну валют (у 2005 році середньоденний оборот перевишив 45 млрд. доларів), в управлінні активами (в 1994—2005 рр. зросли з 161 млрд. до 1.4 трлн. доларів), в обслуговуванні пенсійних та взаємних фондів, а та-

кож в офшорних фондових послугах. Зазначимо, що з лютого 2006 року учасником одного з проектів State Street — глобальної торгової міжбанківської системи FX Connect — стала фінансова група SEB, яка з купівлею АКБ “Ажіо” вийшла на ринок фінансових послуг України.

Однією з характерних тенденцій світового валютного ринку стало розширення прямих роздрібних послуг, зближення міжбанківських і клієнтських сегментів. Торгові інтернет-системи вивели на ринок нових учасників — нефінансові компанії, які отримали можливість укладати угоди з купівлі/продажу валют після оперативного аналізу котирувань на міжбанківському ринку і в обслуговуючому банку, а також здійснювати операції купівлі/продажу валют між собою.

На ринок активно вийшли нефінансові установи, насамперед провідні технологічні компанії. Вони створили багатофункціональні системи і запропонували клієнтам широкий спектр цілодобових фінансових послуг, що привело до загострення конкуренції та перерозподілу клієнтської бази.

На валютний ринок вийшли й брокерські компанії, які раніше займалися лише операціями із цінними паперами.

Інтернет-системи провідних брокерів перетворилися на могутні портали персоналікованих комплексних фінансових послуг. Так, на основі одного з кращих електронних брокерів E*Trade створилася корпорація E*Trade Financial (<http://www.etrade.com>) — своєрідний фінансовий супермаркет, який забезпечує управління активами та здійснення банківських операцій, послуги інтернет-трейдингу, інтернет-страхування тощо. Як бачимо, послуги на світовому валютному ринку перестали бути привілеем банків. Тому з метою збереження клієнтури і своєї ролі на фінансовому ринку провідні банки оперативно інвестували значні кошти в розвиток нових каналів доставки послуг на базі інтернет-систем та застосували тактику консолідації інтересів на основі формування партнерств, які взяли на себе роль організаторів торговлі.

Отже, застосування нових технологій сприяло створенню нових сегментів ринків фінансових послуг і трансформації існуючих, перетворило оперативну ринкову інформацію в ліквідний товар, стало важливим чинником подальшого розвитку фінансового ринку, підвищення ефективності його функціонування та інтеграції всіх його сегментів. Фінансові компанії створили нові фінансові про-

дукти і почали активно впроваджувати нові методи, правила і традиції дистанційного обслуговування клієнтів, розширивши канали доставки фінансових послуг, усунувши географічні та часові бар'єри для їх надання. Особливості сучасного ринку фінансових послуг та значна динаміка його розвитку спонукають до створення адекватної методології регулювання процесів міжнародного руху капіталу та їх оперативної адаптації на національних фінансових ринках. Широке застосування сучасних технологій стало необхідною умовою конкурентоспроможності учасників ринку фінансових послуг.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ БАНКІВ — ПЕРЕДУМОВА ВІДКРИТОСТІ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

 інноваційний ринок України та інших країн, що розвивають ринкові економіки, перебуває на шляху до лібералізації, паралельно зі світовим ринком на ньому відбувається інтенсивне технологічне переозброєння. Важливою складовою стратегії розвитку багатьох фінансово-банківських установ країни стало впровадження високотехнологічних фінансових інструментів, продуктів та конкурентних систем обслуговування клієнтів, що свідчить про врахування ними сучасних тенденцій розвитку ринку фінансових послуг. Так, багато банків нині надає інформаційно-довідкові інтернет- послуги, та більшість їх продуктів орієнтована передусім на досягнення певних рекламно-маркетингових цілей. Хоча метою освоєння Інтернету як каналу надання фінансових послуг має бути розширення присутності банків на фінансових ринках і збільшення клієнтської бази шляхом створення універсального середовища управління фінансами, до якого клієнти зможуть мати постійний доступ, отримуючи повний пакет послуг. Тому найефективніші зарубіжні інтернет-системи фінансового обслуговування діють за принципами інформаційних вузлів, які пропонують комплексні персонально-орієнтовані послуги і демонструють постійну готовність банку надати оперативну підтримку бізнесу своїх клієнтів.

На новому сегменті ринку фінансових послуг провідні банки України (Приватбанк, Укрсоцбанк, “Аval”, Укрексімбанк, Укрсиббанк, Правекс-банк, Кредитпромбанк та інші) розпо-

чали освоєння ринку інтернет-банкінгу, який динамічно розвивається. Укрсоцбанк, зокрема, планує безкоштовно надавати послуги інтернет-банкінгу й активно розвивати їх із метою завоювання у найближчій перспективі 8—9% цього сегмента ринку. Стратегія цілком зрозуміла, адже важлива особливість інтернет-банкінгу полягає в тому, що рівень ризиків цього каналу надання послуг не перевищує ризиків інших каналів банківського самообслуговування, а рентабельність — значно вища.

Ступінь відкритості фінансового ринку України визначається загальноНоекономічною та суспільно-політичною ситуацією в країні. Нинішній рівень державного контролю за рухом капіталу визначає фінансовий ринок швидше як закритий — Україна, як і ряд інших країн, колишніх республік СРСР (Росія, Білорусь, Казахстан, Молдова), застосовує ряд обмежень. Українська гривня нині конвертована лише за поточними операціями, що дає змогу експортерам та імпортерам без особливих обмежень обмінювати гривню на іноземні валути. Центральні банки Росії та Казахстану, спираючись на досить міцну макроекономічну ситуацію в країнах, із 2003 року розпочали процес лібералізації руху капіталу і планують із 2007 року зняти всі обмеження. Це зробить їх національні валути (рубль і тенге) потенційно повністю конвертованими, хоча фактично вільно конвертованими вони будуть тоді, коли стануть звичними засобами платежу у розрахунках інвесторів, експортерів та імпортерів.

З метою досягнення більшої від-

критості фінансового ринку країни та переходу до повної конвертованості гривні Україна також планує поступово (за 2—3 роки) лібералізувати режим валютного регулювання, зокрема, шляхом зняття обмежень із ліцензування деяких валютних операцій. Зрозуміло, що валютне регулювання є невід'ємною частиною економічної політики країни. Тому впровадження сучасної нормативно-правової бази, що регулює всі сторони банківського бізнесу, відповідно до міжнародної практики є необхідною умовою лібералізації руху капіталу. Проте хоча приплив іноземного капіталу в банківський сектор країни та поява сучасних фінансових послуг — важливі чинники подальшого розвитку банків, доцільно проводити політику забезпечення прозорості капіталу та пріоритету національної банківської системи. У Росії, наприклад, передбачається введення моніторингу припливу капіталу нерезидентів та дозвільного порядку придбання резидентами і нерезидентами понад 10% акцій у статутному капіталі банків (до того ж, у ході переговорів щодо вступу до СОТ Росія не погоджується на вільну реєстрацію філій іноземних банків).

На нашу думку, в Україні найважливішою передумовою успішної лібералізації ринку капіталу за умов недостатнього розвитку фінансової системи в цілому є зміцнення вітчизняних банківських інститутів шляхом забезпечення їх конкурентоспроможності. У загальному випадку під конкурентоспроможністю банківського сектору та кожного банку зокрема розуміємо рівень їх готовності ефек-

тивно надавати конкурентні фінансові послуги, забезпечувати високу фінансову стійкість і динамічно розвиватися, враховуючи загальноекономічне і соціально-політичне становище держави та протидіючи різноманітним зовнішнім і внутрішнім ризикам. Чи відповідають нині вітчизняні банки цим критеріям?

МІСЦЕ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ У СВІТІ

Нині банківська система України — найпотужніший учасник вітчизняного ринку фінансових послуг. Розвиток банків характеризується позитивними тенденціями (див. таблицю 2), а стан банківської сфери істотно впливає як на загальне становище фінансових ринків, так і на фінансові стратегії учасників товарних ринків. Адже саме банки забезпечують грошовий обіг, задовольняють потреби суб'єктів підприємництва у кредитних ресурсах, виконують ряд функцій, пов'язаних із регулюванням реального сектору економіки тощо. Банки як фінансові посередники, акумулюючи тимчасово вільні кошти і перерозподіляючи їх в економіку, надають ще й таку важливу фінансову послугу, як мінімізація ризиків своїх клієнтів.

Одним з індикаторів ефективності банківської системи є частка ВВП, що обслуговується банками. Як бачимо, питома вага у ВВП балансового капіталу, загальних активів банків та кредитів в економіці збільшується. Проте досягнуті значення цих показників ще значно нижчі, ніж в економічно розвинутих країнах. Крім то-

Таблиця 2. Основні показники діяльності банківської системи України

Показник	Значення на кінець року								
	1997 р.	1998 р.	1999 р.	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.
Балансовий капітал банків, млн. грн., у тому числі статутний	3 971 1 560	4 828 2 107	5 878 2 914	6 507 3 671	7 915 4 573	9 983 5 998	12 882 8 116	18 421 11 605	25 451 16 111
Загальні активи, млн. грн.	17 481	21 429	25 806	39 866	50 785	67 774	105 539	141 497	223 024
Кредитування* банків економіки країни, млн. грн.	7 295	8 873	11 787	19 574	28 373	42 035	67 835	88 579	143 418
Темпи зростання до попереднього року, %									
балансового капіталу	125.82	121.58	121.75	110.70	121.64	126.13	129.04	143.00	138.16
статутного капіталу	142.08	135.06	138.30	125.98	124.57	131.16	135.31	142.99	138.83
загальних активів	—	122.58	120.43	154.48	127.39	133.45	155.72	134.07	157.62
кредитів	132.75	121.63	132.84	166.06	144.95	148.15	161.38	130.58	161.91
Валовий внутрішній продукт, млн. грн.	93 365	102 593	130 442	170 070	204 190	225 810	267 344	345 113	418 529
Темпи зростання до попереднього року в порівнянних цінах, %	97.0	98.1	99.8	105.9	109.2	105.2	109.6	112.1	102.6
Питома вага у ВВП, %									
балансового капіталу банків	4.25	4.71	4.51	3.83	3.88	4.42	4.82	5.34	6.08
загальних активів	—	20.89	19.78	23.44	24.87	30.01	39.48	41.00	53.29
кредитів в економіці	7.81	8.65	9.04	11.51	13.90	18.62	25.37	25.67	34.2

* Вимоги банків на кінець періоду (без урахування кредитів, наданих банками, що перебувають у стадії ліквідації).

Джерело: <http://www.bank.gov.ua>.

Таблиця 3. Порівняльний аналіз розвитку банківських систем

Показники	Роки	Значення показників											
		Україна	Росія	Естонія	Болгарія	Польща	Угорщина	Чехія	Греція	Іспанія	Туреччина	Китай	Бразилія
Достатність капіталу, %	2002	18.0	19.1	15.3	25.2	13.8	13.0	14.2	10.5	12.5	25.1	—	16.6
	2003	15.2	19.1	14.5	22.4	13.7	11.8	14.5	12.0	12.5	30.9	11.2	18.9
	2004	16.8	17.0	13.4	16.1	15.4	11.2	12.6	12.8	11.6	28.8	—	18.5
	2005	15.0	16.4	12.1	15.9	15.4	11.4	11.9	12.8	11.6	—	—	18.2
Частка капіталу в активах банківської системи, %	2002	14.9	14.4	12.1	13.3	8.7	8.8	5.2	9.4	8.5	11.6	3.8	13.5
	2003	12.3	14.8	11.3	13.2	8.2	8.5	5.7	7.6	8.1	13.6	4.3	16.2
	2004	13.1	14.0	9.8	11.0	7.8	8.6	5.6	7.9	8.5	14.3	3.9	16.0
	2005	11.5	13.5	8.8	11.0	8.1	9.1	5.8	8.2	7.5	12.7	3.8	16.0
Рентабельність капіталу, %	2002	8.0	18.0	11.9	14.9	5.2	16.2	27.4	6.8	12.1	11.2	—	21.8
	2003	7.6	17.8	14.2	22.7	5.4	19.5	23.8	8.9	13.2	15.8	—	17.0
	2004	8.4	20.3	20.3	20.0	17.6	25.2	23.3	7.3	14.2	16.4	13.7	18.8
	2005	10.4	19.8	23.2	23.6	18.7	—	25.3	15.2	15.9	—	—	20.8
Рентабельність активів, %	2002	1.2	2.6	1.6	2.1	0.5	1.7	1.1	0.5	0.9	1.4	—	1.9
	2003	1.0	2.6	1.7	2.4	0.5	1.9	1.2	0.6	0.9	2.5	—	1.5
	2004	1.1	2.9	2.1	2.1	1.4	2.3	1.3	0.5	1.0	2.5	0.8	1.8
	2005	1.3	2.6	2.2	2.2	1.5	2.5	1.4	0.8	0.9	—	—	2.0
Частка проблемних позичок у кредитному портфелі, %	2002	21.9	5.6	0.8	8.6	—	2.9	10.6	7.3	1.0	17.6	25.6	4.8
	2003	28.3	5.0	0.4	7.3	8.1	2.6	4.9	7.0	0.9	11.5	20.1	4.8
	2004	30.0	3.8	0.3	6.9	6.3	2.7	4.1	7.0	0.7	6.0	15.6	3.8
	2005	19.6	3.4	0.2	8.0	5.7	2.1	4.3	7.5	0.7	—	10.5	4.1
Середній індекс фінансової сили банків*	2002	8.3	10.8	46.7	16.7	28.3	45.0	32.5	40.0	75.0	20.4	10.0	25.0
	2003	8.3	10.8	46.7	20.8	29.5	42.5	33.9	44.8	76.7	20.4	10.0	24.3
	2004	8.3	11.0	46.7	20.8	30.5	45.0	41.0	45.8	76.7	20.8	10.0	24.3

* Певний рівень внутрішньої надійності і стабільноти банків (без урахування зовнішніх кредитних ризиків), розрахований рейтинговим агентством Moody's.

Джерело: доповіді "Global Financial Stability Report", IMF (September 2004, April 2006).

го, для України характерна невисока концентрація банківського капіталу (середній розмір активів одного банку на 01.07.2006 р. ледь перевищив 0.3 млрд. доларів США, а, наприклад, у Великобританії — понад 5 млрд. доларів). Це не дає банкам зможи акумулювати ресурси для фінансування значних проектів. Відставання фінансової системи від потреб економіки гальмує розвиток країни, є одним із чинників низького індексу її конкурентоспроможності (як відомо, Всесвітній економічний форум у Давосі за даними 2004—2005 рр. визначив для України 84 місце серед 117 країн світу).

Порівнямо деякі результати діяльності банків України, колишніх республік СРСР і соціалістичних країн-сусідів та інших країн, які перебувають на етапі реформування своїх фінансово-банківських систем або лише завершили цей процес (див. таблицю 3). Як бачимо, є певні позитивні зміни у капіталізації банківського сектору України, зростає рентабельність його діяльності. Проте середній індекс фінансової сили вітчизняних банків — найнижчий серед цих країн: лише 8.3 (із максимально можливого значення 100). На нашу думку, однією з вагомих причин такого становища є значна частка проблемних кредитів у портфелі банків — вона була найбільшою серед цих країн у 2003—2005 рр.

Становлення і розвиток ринку фінансових послуг України відбувається в період значних змін у світовій економіці, які визначаються процесами глобалізації фінансових ринків, міжнародною інтеграцією фінансових інститутів та монополізацією ними окремих сегментів ринку. Проте вихід на вітчизняний ринок фінансових послуг провідних банків світу та інших відомих міжнародних фінансових компаній — не лише характерна особливість сучасного етапу розвитку банківської системи держави, а й прояв на теренах України тенденцій подальшої глобалізації фінансових ринків, підтвердження потенційних можливостей та досить високої прибутковості банківського бізнесу в Україні.

Частка іноземного капіталу в сукупному статутному капіталі банківської системи на 01.01.2006 р. становила 19.5%, а з купівлію Banca Intesa (Італія) 85.42% акцій Укрсоцбанку підвищиться до 25.4%. Проте очевидно, що даліко не всі із 1.161 млрд. доларів США (до речі, ця сума рекордна на банківському ринку України) будуть інвестовані у розвиток банку, а є ціною його переходу до нового власника. Реальнюю інвестицію стане збільшення статутного капіталу банку на 60 млн. доларів за рахунок коштів Banca Intesa, що дасть йому змогу контролювати понад 88% акцій Укрсоцбанку.

Необхідно зазначити, що Banca Intesa — вже другий могутній італійський банк, представлений в Україні. Після об'єднання з однією із найбільших банківських груп у Європі HVB Group — другої за розмірами банківської мережі Німеччини, на фінансовий ринок України вийшла найбільша у Центральній та Східній Європі UniCredit Group у складі "ХФБ Банк Україна" та Унікредит банку. Значну зацікавленість у ринку фінансових послуг України виявили своєю активною присутністю банки Австрії, Росії, США, Швеції тощо. Так, французький банк BNP Paribas Group, який входить до числа 10 найбільших банків світу (загальні активи на кінець 2005 року — понад 1.5 трлн. доларів США, що більш як у 33 рази перевищує загальні активи банків України), викупив 51% акцій Укрсоцбанку.

НОВІ СТРАТЕГІЇ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ

Аналітики не без підстав вважають, що прихід іноземних банків сприятиме підвищенню капіталізації вітчизняної банківської системи і дасть українським банкам змогу вийти на порівняно дешевий ринок зовнішніх запозичень, що, в свою чергу, спричиниться до здешевлення кредитів реальному сектору економіки та стимулюватиме розвиток ринку фінансових по-

слуг. Поки що українські банки не дуже активно виходять на зовнішні ринки запозичень — нині цей канал фінансування використовує лише сім банків. У 2005 році шляхом випуску єврооблігацій українські банки заличили від іноземних інвесторів понад 650 млн. доларів, що майже втричі більше, ніж у 2004 році. Трохи менший обсяг синдикованих позик.

Зауважимо, що, попри значні позитиви зовнішніх запозичень, бізнес при цьому позбавляється самостійності в ухваленні інвестиційних рішень. Зростає залежність вітчизняних підприємств від іноземного капіталу. Так, із 1999 року до січня 2006 року валовий зовнішній борг зрос із 20.5 до 38.818 млрд. доларів США (або до 46.7% від ВВП). І хоча рівень державного зовнішнього боргу за цей час знизився із 40.4 до 16.8% від ВВП, а коефіцієнт обслуговування зовнішнього боргу зростає, загальний обсяг зовнішніх запозичень збільшується. Тому, враховуючи зростання попиту на інвестиції, доцільно впровадити ефективні процедури контролю та управління ризиками зовнішнього фінансування. Адже суттєвий недолік приватних негарантованих зовнішніх запозичень (зокрема муниципальних та суб'єктів підприємництва) полягає у тому, що вони, як правило, здійснюються в умовах відсутності чітких публічних критеріїв вибору контрагентів та обмежень на напрями і пріоритети використання запозичених коштів.

В умовах зростаючої конкуренції перед банками особливо гостро посталася необхідність переосмислення стратегії з метою визначення свого місця на ринку і формування портфеля конкурентних фінансових послуг. Адже корпоративні клієнти в основному вже розділені між банками і тим самим задіяні традиційні способи отримання прибутку. Тому останнім часом українські банки прагнуть розширити свою присутність у сегменті фінансових послуг малому бізнесу та приватним клієнтам. Так, на 01.07.2006 р. 24.4% обсягу кредитів банків — це кредити фізичним особам. До того ж, за оперативними даними НБУ, за січень — серпень 2006 року обсяги кредитування приватних осіб зросли на 73.3% (або на 24.6 млрд. грн.), а юридичних осіб — на 25.8% (28.4 млрд. грн.). Найпопулярнішими стали іпотечні кредити і кредити на купівлю автомобілів, які характеризуються високою нормою прибутку та досить виваженими ризиками банків. Причому в 2005 році більшу частину іпотечних кредитів (понад 5 млрд.

грн.) видали банки з участю іноземного капіталу, які операють порівняно недорогими грошовими коштами при інвестиціях у програми масового кредитування.

Необхідність подальшого розвитку приватного банкінгу є незаперечною. Проте значні інвестиції лише у сферу житлового будівництва надовго з'язують вільні капітали, стимулюють необґрунтоване зростання цін на житло та є досить ризиковими для позичальників. До того ж вони не можуть дати адекватного поштовху розвитку економіки — мультиплікативний ефект дає лише інвестиції у виробництво (насамперед інноваційне), розвиток якого спричинить суттєве наповнення ринку товарами і послугами. Очевидно, що фінансування банками довготривалих інноваційних проектів можливе лише на взаємовигідних умовах та за підтримки держави.

Фінансування інноваційних проектів — головне завдання спеціалізованого державного банку сприяння розвитку, створення якого дало б змогу акумулювати кошти для інвестицій у розвиток вітчизняних високотехнологічних та конкурентоспроможних товарів і послуг. Розвиток реального сектору економіки на основі високого науково-технічного потенціалу країни даст Україні змогу стати повноправним учасником світового ринку.

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ КАПІТАЛІЗАЦІЇ БАНКІВ

Виважена політика держави щодо розвитку банків не лише стимулюватиме їхні довгострокові проекти, а й сприятиме досягненню стратегічної цілі розвитку банківської системи — збільшення її капіталізації, без вирішення якої неможливо підвищити конкурентоспроможність вітчизняних банків. Банківська система країни досі не акумулювала капіталу, обсяг та якість якого давали б змогу банкам ефективно виконувати їхні функції.

Капітал банки нарощують, як правило, кількома класичними способами. Проте реальна множина цих варіантів в Україні доволі обмежена. Так, не стали надійним джерелом нарощування статутного капіталу порівняно незначні чисті прибутки банків. Стратегія капіталізації шляхом злиття і поглинання, перевірена країнами з розвинутими ринковими відносинами, у банківському секторі України також поки що є більше теоретично можливою. Збільшення зацікавленості у виході

на фінансовий ринок зовнішніх інвесторів відкриває значні перспективи розвитку банків, проте об'єктами уваги стають насамперед місці банків з розгалуженою мережею філій, розвинутою клієнtskyю базою й усталеним іміджем стійкої фінансової установи. Тому очевидно, що більшість українських банків найближчим часом не очікує на будь-які іноземні інвестиції. Для більшості великих вітчизняних підприємств — акціонерів банків інвестиції у банки ще не стали пріоритетним напрямом їхнього бізнесу. А низький рівень розвитку фондового ринку, малодоступність зrozумілих і достовірних оцінок надійності банків та результативність їх діяльності, невисока ліквідність і незначна дохідність їх акцій, а також корпоративні стратегії не заохочують малі підприємства і населення до участі в акціонерному капіталі банків.

Аналіз структури і динаміки ресурсної бази банків дає підстави вважати, що потенційним джерелом нарощування їх акціонерного капіталу можуть стати кошти населення: на 01.07.2006 р. у загальній структурі депозитів вклади становлять 56.65% (або 84.32 млрд. грн.). До того ж темпи їх зростання постійно перевищують темпи зростання депозитів юридичних осіб — у першому півріччі 2006 року відповідно 15 і 8.2%, причому 76.4% усіх вкладів — це строкові кошти. Досягнувши у квітні 2002 року рівня 13.36 млрд. грн. і вперше практично зрівнявшись із обсягом коштів юридичних осіб, обсяг вкладів населення динамічно зростає — за період із 01.01.1999 р. до 01.07.2006 р. вони збільшилися в 27.3 раза. Вклади — доволі дорогі ресурси, але вони надають можливість банківській системі реалізовувати відносно більш довгострокові проекти. До того ж вартість цих ресурсів зменшується в міру зниження рівня процентних ставок за депозитами. На нашу думку, банкам було б доцільно розробити стратегію трансформації заощаджень у довгостроковий акціонерний капітал.

Необхідно наголосити, що реальна база таких ресурсів значно ширша — важливим резервом можуть стати готовкові заощадження населення, обсяг яких динамічно зростає, але вони поки що мало підвладні регулюванню з боку держави. У 2004 році темпи зростання агрегату грошової маси М0 становили 27.9%, у 2005 році — 42.2% і на 01.01.2006 р. обсяг готівки поза банками становив 60.23 млрд. грн.

За умови активної участі держави, збільшення капіталізації вітчизняних

банків шляхом створення своєрідних "народних" банківських інститутів може стати оптимальним та ефективним методом. Для реалізації такої стратегії держава повинна запровадити відповідну нормативно-правову базу, яка захищатиме права дрібних акціонерів і гарантуватиме збереження від інфляції вкладів коштів. Банки повинні перевігнути свою корпоративну стратегію і дивіденду політику та підвищити ефективність, публічність і прозорість своєї діяльності. Майбутні акціонери, вкладши таким чином свої кошти, отримають стабільний і гарантований прибуток. Водночас фізичні особи-акціонери зможуть як заставу використовувати акції банків, ліквідність яких забезпечуватиметься самими банківськими установами. Це дасть банкам змогу з мінімальними ризиками значно розширити спектр послуг приватного банкінгу. Все це сприятиме підвищенню капіталізації та інвестиційного потенціалу банківської системи, а також розвитку інструментів фондового ринку.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Ідсумовуючи, зробимо деякі висновки та висунемо ряд пропозицій. Очевидно, що особливості і значна динаміка розвитку світового фінансового ринку потребують оперативної адаптації теоретичної складової, законодавчої бази та практики реалізації механізму лібералізації руху капіталу в контексті застосування банками сучасних технологій. Вихід на ринок фінансових послуг України провідним міжнародним фінансовим компаніям — це прояв на теренах нашої країни тенденцій глобалізації фінансових ринків, підтвердження значної прибутковості банківського бізнесу та потенційних можливостей економіки України. З метою збереження економічного суверенітету держави, забезпечення подальшого розвитку країни необхідно створити і законодавчо забезпечити функціонування конкурентного і прозорого ринкового середовища, яке стимулюватиме ефективний розвиток ринку фінансових послуг, та зміцнити потенціал банківської системи. Одним із вагомих заходів може бути створення спеціалізованого державного банку сприяння розвитку. Конкурентоспроможність банківського сектору забезпечить реалізація стратегічних цілей та пріоритетів розвитку банківської системи, які полягають у розширенні ресурсної бази, підвищенні капіталізації та ефективності вітчизняних банків. Досягнення цих цілей можли-

ве лише через поєднання інтересів усіх суб'єктів грошово-кредитного ринку, зміщення довіри до банківських інститутів з боку внутрішніх інвесторів, насамперед — населення. Вагомий резерв підвищення капіталізації банків — кошти населення, але для реалізації такої програми необхідно розробити і законодавчо забезпечити стратегію трансформації вкладів у довгостроковий акціонерний капітал.

Наразі дані пропозиції не є вичерпними. На нашу думку, необхідно розробити та впровадити теоретичні концепції розвитку банківської системи.

Сутність концепції розвитку банківської системи полягає в теоретичному обґрунтуванні ключової ідеї, окресленні ідеології розвитку банківської системи України в умовах інтеграції до світового фінансового ринку. Цей підхід визначає необхідність системного аналізу процесу розвитку банківської системи країни, розкриття його суперечностей і розуміння тенденцій. Дані процеси необхідно аналізувати з урахуванням досвіду зарубіжних банківських систем і загальносвітових тенденцій та закономірностей розвитку фінансового ринку в контексті глобалізаційних процесів.

Теоретичне обґрунтування концепції розвитку банківської системи України повинно базуватися на реалізації пріоритетності довгострокових цілей якісного зростання та інтеграції до світового фінансового простору. В цьому контексті необхідно відмежуватися від включення у пріоритетні цілі концепції тактичних цілей, які сьогодні визначають пріоритети у розбудові

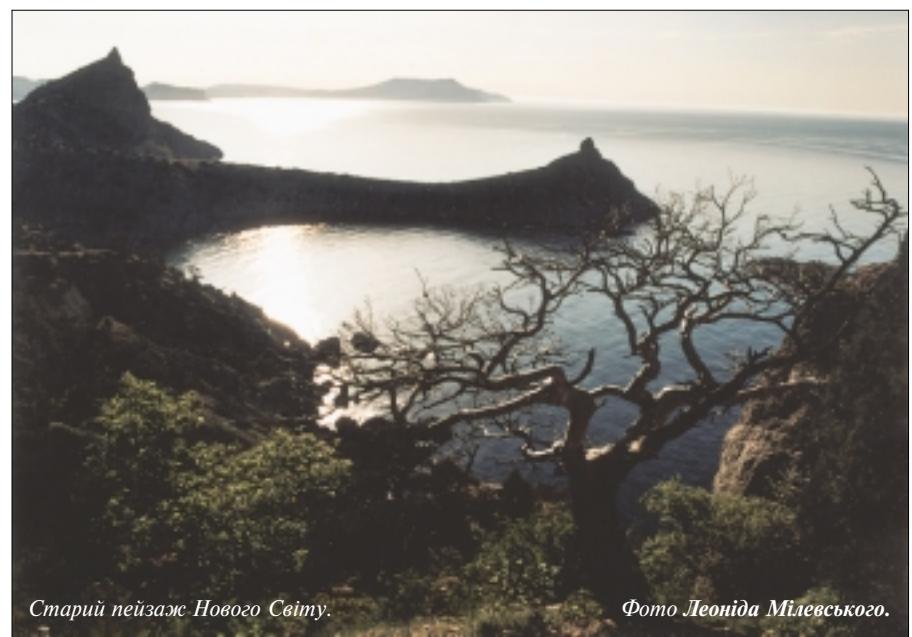
банківської системи. Так, якщо зараз завданням розвитку банківської системи є формування конкурентного середовища, наповнення кредитного ринку всім спектром банківської продукції, забезпечення нормативів щодо статутного капіталу, то, звичайно, ці цілі не можуть стати цілями стратегічного розвитку банківської системи, адже вони є умовою такого розвитку.

Стратегічні цілі та пріоритети розвитку банківської системи повинні розкриватися через поєднання інтересів усіх суб'єктів грошово-кредитного ринку. Це, в свою чергу, визначає необхідність створення відповідного правового та інституціонального забезпечення, яке б дало змогу через механізм ринкової конкуренції реалізувати об'єктивні процеси розбудови банківської системи.

Усе це сприятиме підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної банківської системи як фінансової основи конкурентного розвитку економіки України, що особливо важливо на етапі її інтеграції у світовий ринковий простір в умовах лібералізації міжнародного руху капіталу та глобалізації фінансових ринків.

Література

1. *The IMF's approach to capital account liberalization: evaluation report* — International Monetary Fund, 2005.
2. *Global Financial Stability Report, IMF (September 2004, April 2005).*
3. Офіційний веб-сайт НБУ, <http://www.bank.gov.ua>.
4. Український фінансовий сервер, <http://ufs.com.ua>.

Старий пейзаж Нової Світу.

Фото Леоніда Мілевського.

**Світлана
Науменкова**

Доктор економічних наук.
Професор кафедри фінансів,
грошового обігу та кредиту
Київського національного
університету імені Тараса
Шевченка

**Світлана
Міщенко**

Аспірант кафедри фінансів,
грошового обігу та кредиту
Київського національного
університету імені Тараса
Шевченка

Дослідження /

Особливості формування сучасної моделі фінансової системи

Посилення інтеграційних процесів в умовах глобалізації економічного простору зумовлює необхідність детальнішого розгляду питань, пов'язаних з особливостями формування сучасної моделі фінансової системи та механізму її функціонування, спрямованого на забезпечення міжнародної фінансової стабільності. За висловом президента Гарвардського університету, колишнього секретаря Казначейства США Гарі Самерса на Все світньому економічному форумі у Давосі 2005 року, світ сьогодні переживає третій період таких значних економічних трансформацій, що його можна порівняти з епохою Відродження або індустріальною революцією.

Інтеграція фінансової системи України у світовий фінансовий простір обумовлює необхідність урахування можливого впливу інтегрованого глобального фінансового ринку на вітчизняну фінансову систему, детальнішого вивчення міжнародного досвіду з метою створення в Україні розгалуженої системи фінансових інститутів, відповідного інфраструктурного забезпечення для ефективного функціонування всіх секторів фінансового ринку, формування сучасної регуляторної системи тощо. Розгляд цих та інших питань безпосередньо пов'язаний з вирішенням проблеми вдосконалення моделі сучасної фінансової системи та механізму її функціонування.

На наш погляд, сучасна модель фінансової системи за організаційною будовою становить відкриту динамічну систему, що визначається специфікою та умовами діяльності фінансових інститутів на фінансових ринках (грошовому ринку, ринку капіталу та ринку похідних фінансових інструментів) при відповідному системному забезпеченні.

До систем забезпечення належать:

- система фінансового забезпечення (платіжна, розрахункова, валютна, облікова, податкова системи);
- торговельно-мережева система (валютні та фондові біржі, а також комп’ютерна і телекомунікаційна системи);
- регуляторна система (центральний банк країни, спеціалізовані установи, що виконують функції регуляторів процесів на ринку цінних паперів, ринку фінансових послуг, у тому числі страховому ринку, та інших).

Формування сучасної моделі фінан-

ової системи в умовах високоінтегрованої глобальної економіки, на наш погляд, безпосередньо пов’язане з особливостями подальшого розвитку системи міжнародних фінансів. В узагальненому вигляді можна виділити кілька основних напрямів якісних змін, що визначили напрями трансформації фінансової системи в цілому.

1970-ті роки:

— зміни у системі міжнародного кредитування, обумовлені розширенням діяльності транснаціональних компаній: стрімке зростання міжнародного кредитного ринку, розвиток комплексу супроводжувальних кредитно-фінансових послуг;

— використання міжнародного приватного кредиту для прямого або опосередкованого фінансування дефіцитів поточних платіжних балансів;

— зростання міжнародної ліквідності і мобільності міжнародних ресурсів у результаті стрімкого підвищення світових цін на нафту;

— зниження дохідності операцій з фінансовими інструментами внаслідок високої інфляції;

— збільшення обсягів інвестицій у товарні активи;

— запровадження Ямайської валютою системи.

1980-ті роки:

• початок перетворень, спрямованих на лібералізацію фінансової сфери та структурні зміни в системі міжнародного фінансування:

— запровадження повідомної форми вивезення капіталу замість дозвільної;

— лібералізація банківської сфери: усунення обмежень на відкриття банками окремих видів рахунків, кількість банківських відділень, здійснення окремих видів діяльності;

— відміна прямого державного контролю за умовами емісії корпоративних боргових інструментів;

— зростання ролі центральних банків, отримання ними статусу інститутів, незалежних від уряду;

— збільшення ринку державних цінних паперів і диверсифікація ринку корпоративних цінних паперів у зв'язку з початком масштабних структурних перетворень, активізацією процесів, пов'язаних зі злиттям, поглинанням, появою нових компаній;

— зростання обсягів ринків цінних паперів, модернізація біржової та по-забіржової торгівлі, усунення обмежень щодо доступу національних емітентів до здійснення операцій на національних фондових ринках;

— запровадження нових технологій та інструментів, швидке збільшення кількості нових фінансових інструментів (деривативів).

1990-ті роки — теперішній час:

— подальша концентрація фінансово-промислового капіталу, глобалізація фінансових потоків;

— розширення сфері діяльності фінансових корпорацій, стрімке зростання розмірів фінансових ринків та їх подальша інтернаціоналізація, формування нових сегментів світових фінансових ринків;

— зміни у системі регуляторних органів і посилення їх впливу на процеси у фінансово-банківській сфері;

— інтеграція країн із переходною економікою до системи міжнародних фінансів, формування Emerging Markets;

- **дерегулювання фінансових ринків:**

— усунення контролю над відсотковими ставками;

— відміна обмежень на переміщення капіталів;

— скасування заборони на суміщення окремих видів професійної діяльності на фінансових ринках;

- **подальший розвиток міжнародної фінансової системи на основі інфраструктурних перетворень і фінансових інновацій:**

— організаційне і технічне переозброєння фондovих ринків;

— запровадження сучасних електронних технологій, засобів комунікацій та інформатизації;

— стрімкий розвиток ринку електронних торгів, що набуває ознаки провідного ринку;

- **інтеграція фінансового сектору, консолідація фінансової інфраструктури та регуляторних систем:**

— переход до економічного і валютного союзу (ЕВС), у тому числі встановлення трьох етапів переходу

Таблиця 1. Обсяги трансакцій із цінними паперами¹

Відсотки до ВВП

Країна	Обсяги операцій із цінними паперами між резидентами та нерезидентами (у середньому за період)					
	1975—1979 рр.	1980—1984 рр.	1985—1989 рр.	1990—1994 рр.	1995—1999 рр.	2000—2003 рр.
США						
Облігації	4.0	9.4	63.6	93.9	139.0	188.0
Акції	1.9	3.6	9.9	14.7	45.0	90.8
Японія						
Облігації	2.2	9.8	115.3	72.9	63.7	70.2
Акції	1.1	4.4	14.9	9.6	17.2	36.5
Німеччина						
Облігації	5.3	9.7	37.8	86.5	208.7	350.5
Акції	1.9	3.4	11.7	14.9	48.6	132.6
Франція						
Облігації	Немає даних	6.8	21.9	108.6	233.5	293.9
Акції	Немає даних	2.4	12.1	16.9	56.1	150.7
Канада						
Облігації	1.2	3.9	29.3	104.5	216.6	149.5
Акції	3.3	6.5	14.8	19.2	52.3	122.8
Італія*	0.9	1.4	9.4	114.7	518.8	1126.5

* Даних щодо розподілу немає.

¹ Джерело: Bank for International Settlement; National Balance of payments data // Preserving Financial Stability. — IMF. — 2005. — Р. 10.

до ЕВС, визначення їх змісту, затвердження чотирьох критеріїв конвергенції, які є обов'язковими умовами вступу країн — членів ЄС до ЕВС, введення євро;

— формування керівних органів економічного і валутного союзу, утворення Європейської системи центральних банків (ЄСЦБ) та Європейського центрального банку (ЄЦБ);

— переход до створення ЄЄПП (єдиного європейського платіжного простору — Single European Payment Area (SEPA), у тому числі запровадження спільних стандартів ЄС у сфері платежів, порівнянність їх зі світовими нормами;

— гармонізація національних нормативних і регуляторних систем країн ЄС;

— забезпечення технічної сумісності інфраструктури платежів;

— забезпечення прозорості ціноутворення на відповідні банківські та фінансові послуги.

Розглянемо детальніше основні тенденції, що вплинули на формування сучасної моделі фінансової системи.

Насамперед слід зауважити, що її формування відбувається в умовах *посилення концентрації фінансово-промислового капіталу, інтернаціоналізації фінансових ринків, глобалізації фінансових потоків*. Розміри фінансових ринків стрімко зростають. Так, сукупний обсяг світових фінансових активів уже перевищує 120 трлн. доларів США і, за прогнозами, у 2010 р. збільшиться до 200

трлн. доларів. Для порівняння, у 1980 р. даний показник становив 12 трлн., а у 1993 р. — 53 трлн. доларів. Зауважимо, що близько 80% світового обсягу капіталу припадає на США, країни єврозони та Великобританію, а також Японію. Зокрема, частка фінансового ринку США, що оцінюється у 46 трлн. доларів, становить близько 38% від світового фінансового ринку. Характеризуючи зростання ємності фінансових ринків, варто зазначити, що ринок облігацій зростає набагато стрімкіше порівняно з ринком акцій (див. таблицю 1). Обсяги трансакцій з облігаціями таких економічно розвинутих країн, як США, Німеччина, Франція, Канада майже у 1.5—3.5 раза перевищили обсяги ВВП за період 2000—2003 рр. Частково це можна пояснити стрімким зростанням обсягів випуску державних боргових цінних паперів більшістю економічно розвинутих країн. Виняток становить лише Японія, де за період 1980—2004 рр. обсяги емісії цього виду цінних паперів зросли з 1.5 до 6.4% від ВВП, тоді як у США цей показник збільшився з 1.5 до 28.6%, Німеччині — з 0.4 до 86.4%, Франції — з 2.1 до 45.9%, Великобританії — з 2.3 до 68.0% від ВВП.

З огляду на зміни у розвитку фінансових систем протягом останнього часу, слід звернути увагу на те, що найдинамічнішого розвитку в сучасних умовах набуває ринок похідних фінансових інструментів. Це передусім обумовлено

Таблиця 2. Похідні фінансові інструменти: номінальна вартість в обігу з розподілом за видами та географічними зонами¹

Похідні фінансові інструменти	Млрд. доларів США							
	1986 р.	1990 р.	1995 р.	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.
Усього	614.8	2286.4	9282.1	14257.7	23764.1	23815.7	36739.8	46621.5
Номінальна вартість в обігу за видами								
Процентні ф'ючерси	370.0	1454.8	5876.2	7907.8	9269.5	9955.6	13123.8	18191.5
Процентні опціони	144.0	595.4	2741.8	4734.2	12492.8	11759.5	20793.8	24605.0
Валютні ф'ючерси	10.2	17.0	33.8	74.4	65.6	47.0	80.1	104.5
Валютні опціони	39.2	56.5	120.4	21.4	27.4	27.4	37.9	60.8
Ф'ючерси на фондові індекси	13.5	69.1	172.2	357.5	333.9	325.5	501.9	634.9
Опціони на фондові індекси	37.8	93.6	337.3	1148.3	1574.9	1700.8	2202.3	3024.8
Номінальна вартість в обігу за географічними зонами								
Північна Америка	514.6	1264.4	4852.3	8167.9	16203.2	13693.8	19504.0	27612.3
Європа	13.1	461.4	2241.3	4197.4	6141.3	8800.4	15406.1	16307.9
Азія	87.0	560.5	1990.2	1606.2	1308.5	1192.4	1613.2	2452.4
Інші	0.1	0.1	198.3	286.2	111.1	129.1	216.5	248.9

¹ Джерело: Schinasi G.J. Preserving Financial Stability. — IMF. — 2005. — Р. 12.

стрімким зростанням загального обсягу операцій з фінансовими деривативами та використанням значного переліку нових фінансових інструментів, що пereбувають в обігу (див. таблицю 2). Ємність ринку похідних фінансових інструментів за період 1986—2004 рр. збільшилася майже у 76 разів — із 614 млрд. до 46.62 трлн. долларів. Найстрімкішими темпами зростала номі-

нальна вартість похідних фінансових інструментів, що перебувають в обігу, за такими видами, як процентні опціони (у 184 рази — зі 144 млрд. до 24.6 трлн. долларів) та опціони на фондові індекси (у 80 разів — із 37.8 млрд. до 3.02 трлн. долларів). Близько 60% обсягу ринку похідних фінансових інструментів припадає на зону Північної Америки (див. таблицю 2).

Слід також зауважити таку особливість: починаючи з 70-х років минулого століття спостерігається істотне посилення ролі небанківських фінансових інститутів, до числа яких належать страхові компанії, інвестиційні фонди, фірми, що спеціалізуються на операціях із цінними паперами тощо. За період 1960 — 2005 рр. частка активів комерційних банків у загальній вартості активів фінансових посередників зменшилася з 38.2 до 21.2% (див. таблицю 3). Водночас суттєво посилюється вплив небанківських фінансових корпорацій у мобілізації та перерозподілі фінансового капіталу. Так, у більшості розвинутих країн світу сукупні активи фінансових інститутів зростали стрімкішими темпами порівняно зі збільшенням сукупного обсягу банківських активів. У 1970—2001 рр. майже в усіх розвинутих країнах зростання капіталу сектору небанківських фінансових корпорацій у 3-4 рази перевищувало ВВП (див. таблицю 4).

Зауважимо ще одну особливість: із числа лідерів за обсягами капіталізації зникли банківські формування і групи, які домінували наприкінці 1990-х років. Так, 1989 року до першої десятки входило п'ять банків, у 1990, 1991, 1993 рр. — по 4, у 1995 — 3, 1996 — 1 (причому всі банки — японські); у 1992 і в 1997 — 1999 рр. серед лідерів уже не було жодного банку. В умовах жорсткої конкуренції на ринку капіталу стрімке зростання доходів за рахунок активних операцій з вищим рівнем ризиковості обмежується вимогами банківського нагляду. Тому можливі приклади швидкого нарощування ринкової капіталізації фінансово-кредитних установ, як правило, пов’язані зі структурними змінами у банківському секторі, насамперед на основі злиття та приєднання (поглинання) банківських формувань. Зазначимо, що до категорії мегазлиттів (“megamergers”) належать об’єднання корпорацій, величина активів кожної з яких перевищує 1 млрд. долларів, а супермегазлиття (“supermegamergers”) відбуваються між корпораціямі з активами понад 100 млрд. долларів.

Про інтенсифікацію процесів концентрації капіталу у банківському секторі свідчить те, що за період 1988—1997 рр. кількість комерційних банків у США скоротилася майже на третину: із 13130 до 9216. Водночас частка активів восьми найбільших банківських формувань за сумарною величиною активів зросла за той же період із 22.3 до 35.5%. У 1980-х роках у США щорічно вини-

Таблиця 3. Розподіл активів основних типів фінансових посередників у США¹

Фінансові інститути	Частка від загальної вартості активів фінансових посередників, %					
	1960 р.	1970 р.	1980 р.	1990 р.	2000 р.	2005 р.
Депозитні установи						
Комерційні банки	38.2	37.2	35.7	29.3	21.2	20.1
Ощадні установи	18.8	18.8	18.8	12.1	4.3	3.9
Кредитні спілки	1.1	1.4	1.5	1.9	1.5	1.5
Контрактні заощаджу-вальні інститути						
Страхові компанії						
Компанії зі страхування життя	19.4	14.8	11.0	12.1	10.7	9.5
Компанії зі страхування майна та здоров’я	4.4	3.7	4.3	4.7	3.0	2.8
Пенсійні фонди						
Приватні пенсійні фонди	6.3	8.1	12.0	14.4	17.1	10.1
Державні та муниципаль-ні пенсійні фонди	3.3	4.4	4.7	6.5	10.1	8.2
Інвестиційні установи						
Взаємні фонди грошового ринку	0.0	0.0	1.8	4.4	5.7	4.4
Інші взаємні фонди	2.9	3.5	1.6	5.7	16.6	17.8
Фінансові компанії	4.7	4.7	4.9	5.4	3.6	7.6
Державні фінансові установи	1.0	3.4	4.2	3.7	6.3	14.1

¹ Складено за даними: Габбард Р. Глен. Гроші, фінансова система та економіка: Підручник /Пер. з англ. Наук. ред. пер. М.Савлук , Д.Олесневич. — К.: КНЕУ, 2004. — С. 313; FRS: Federal Reserve Flow of Funds Accounts, Z1. — March 9. — 2006.

Таблиця 4. Сукупні банківські активи та активи фінансових інститутів окремих країн світу за період 1970–2004 рр.¹

Країна	Відсотки до ВВП				
	1970 р.	1980 р.	1990 р.	2000 р.	2004 р.
США					
Сукупні банківські активи	54	54	53	58	53
Сукупні активи фінансових інститутів	Немає даних	111	171	257	Немає даних
Великобританія					
Сукупні банківські активи	51	47	108	156	262
Сукупні активи фінансових інститутів	Немає даних	110	242	377	Немає даних
Німеччина					
Сукупні банківські активи	121	160	216	303	146
Сукупні активи фінансових інститутів	Немає даних	182	259	353	Немає даних
Японія					
Сукупні банківські активи	66	77	134	127	168
Сукупні активи фінансових інститутів	122	157	269	260	Немає даних
Нідерланди					
Сукупні банківські активи	71	129	184	254	362
Сукупні активи фінансових інститутів	116	191	285	431	Немає даних

¹ Schinasi G.J. Preserving Financial Stability. IMF. — 2005. P. — 4—5 (Sources: Thompson Financial, BIS, IMF, Merrill Lynch, Salomon Smith Barney).

кало близько 200 нових банків, приблизно така ж кількість зникала внаслідок банкрутства [7, с. 36].

Процеси концентрації капіталу охоплюють також фінансові інститути небанківського сектору. Так, попри поступове скорочення кількості фірм за всіма зазначеними напрямами діяльності, частка восьми найбільших із них за сумарним обсягом активів залишається сталою і становить: 35—36% — для страхових фірм, 55—60% — для фірм, що спеціалізуються на операціях із цінними паперами. У 1980—1990-х роках спостерігалося стрімке скорочення кількості ощадних інститутів: із 3175 у 1988 р. до 1201 в 1997 р., тобто у 2.6 раза.

При цьому питома вага активів десяти найбільших із них зросла впродовж зазначеного періоду з 13.5 до 30.6% [7, с. 38]. У діяльності кредитних спілок процеси концентрації капіталу проявилися меншою мірою.

Відбулися суттєві зміни у складі основних учасників фінансових ринків. Так, у 1970-ті роки основними учасниками на фондовому ринку були корпоративні інвестори — інвестиційні банки, фонди, фірми. Джерела застачення коштів — кошти компаній. Починаючи з 1980-х років посилюється вплив таких учасників, як пенсійні фонди та різного роду інвестиційні установи (взаємні фонди, фінансові компанії тощо). У таблиці 5 містяться дані про сукупний обсяг

активів фінансових інститутів США у 2000 — 2005 pp. Зазначимо, що система фінансових інститутів цієї країни — доволі розгалужена за видами та напрямами мобілізації фінансових ресурсів. Водночас в умовах зростання ризиків, що виникають у фінансовій системі, посилюється роль фінансових установ, які користуються підтримкою уряду, тобто забезпечені певними державними гарантіями. Як свідчать дані, наведені у таблиці 5, фінансові активи цієї групи установ, переважна більшість яких працює на іпотечному ринку (федеральних іпотечних асоціацій, установ житлового кредитування, агентств та іпотечних пулів за підтримкою уряду та інших), у 2005 р. дорівнювали близько 6.5 трлн. доларів, що становило 70% від обсягу активів комерційних банків. Також слід звернути увагу на суттєве зростання активів різного роду посередників, діяльність яких орієнтована на обслуговування потоків грошових коштів обмеженого спрямування: кептивних фінансових компаній, закритих фондів, небанківських холдингових компаній тощо. До речі, обсяги фінансових активів небанківських холдингів майже зрівнялися з обсягами активів банківських холдингів, сягнувши близько 1.5 трлн. доларів.

Другою не менш значущою мегатенденцією є *розширення сфери діяльності фінансових корпорацій*, яке є результатом не лише зростання кількості послуг,

що надаються, а й небувалої консолідації фінансово-кредитних установ. Закон про фінансову модернізацію США, прийнятий у 1999 р., створив правову основу для злиття американських банків та їх перетворення в універсальні фінансові комплекси з повним переліком послуг. Процес усунення перепон між комерційним та інвестиційним банківським бізнесом у той період розпочався в Японії. Номенклатура послуг в умовах жорсткої конкуренції розширювалася за рахунок освоєння нових напрямів діяльності. Диверсифікація спектра послуг, що надаються, і підвищення ступеня універсалізації діяльності на фінансовому ринку визначає подальшу інтеграцію фінансових інститутів на основі об'єднань таких напрямів, як банківська справа, страхування, операції з нерухомістю, цінними паперами, консультаційні послуги тощо.

У банківській діяльності концепція комплексного фінансового обслуговування безпосередньо реалізується в ході створення великих банківських холдингів (bank holding company), що діють в обширній сфері фінансових послуг, а не в конкретній, вужчій галузі, яку традиційно вважають сферою банківської діяльності. Залежно від кількості банківських установ, що входять до складу холдингу, холдингові компанії поділяють на одно- та мультибанкові. До складу холдингу можуть входити страхові компанії та агенції, іпотечні, трастові, факторингові, лізингові компанії, кредитно-охадні асоціації, брокерські фірми, які торгають цінними паперами, тощо.

Поряд із великими фінансовими інститутами, які спеціалізуються на наданні найширшого спектра послуг, почала стрімко розвиватися розгалужена мережа фінансових посередників, діяльність яких спрямована на задоволення найрізноманітніших фінансових запитів клієнтів усіх рівнів і будеся на виважений маркетинговій стратегії, в основу якої покладено принципи сервісної диференціації та ринкової сегментації. Зауважимо, що організаційні форми їх діяльності на фінансовому ринку тієї чи іншої країни безпосередньо відображають специфіку форм і методів мобілізації фінансових ресурсів та їх подальший перерозподіл.

Розширення спектра фінансових послуг, суттєве зростання фінансових ринків обумовило проведення відповідного організаційного і технічного переозброєння фондових ринків. Серед заходів, здійснених у даному напрямі наприкінці 1990-х років, виділімо такі:

Таблиця 5. Сукупний обсяг активів фінансових інститутів США у 2000–2005 рр.¹

Фінансові інститути	Млрд. доларів США				
	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.
Депозитні установи					
Комерційні банки, всього	6829.1	7329.4	7810.4	8496.6	9236.0
у тому числі банківські холдингові компанії	942.4	1025.8	1152.4	1429.0	1542.2
Ощадні інститути	1291.4	1349.5	1465.4	1649.0	1788.7
Кредитні спілки	505.5	560.8	617.3	648.7	685.5
Контрактні заощаджувальні інститути					
Страхові компанії					
Компанії зі страхування життя	3224.6	3335.0	3772.8	4130.3	4380.7
Компанії зі страхування майна від нещасних випадків	859.9	939.8	1060.4	1166.5	1265.4
Пенсійні фонди					
Приватні пенсійні фонди	3916.3	3309.3	4027.4	4472.9	4613.3
Пенсійні фонди уряду штатів та муніципальні пенсійні фонди	2206.6	1930.5	2344.0	2572.0	2721.7
Федеральні пенсійні фонди	859.7	894.0	959.0	1024.0	1075.0
Інвестиційні установи					
Взаємні фонди грошового ринку	2240.6	2223.9	2016.4	1879.8	2006.9
Взаємні фонди (відкриті інвестиційні компанії)	4135.5	3638.4	4653.2	5436.0	6045.1
Інші фонди (у тому числі закриті фонди)	139.5	150.8	205.6	246.0	270.8
Фінансові компанії (у тому числі кептивні фінансові компанії)	1158.9	1192.6	1384.8	1456.3	1334.6
Трасти з інвестування в нерухомість	76.4	102.3	136.2	253.3	354.6
Боргові інвестиційні фонди (у тому числі небанківські фінансові холдингові компанії)	1223.7	1189.5	1252.4	1286.3	1488.0
Установи, що користуються підтримкою уряду					
Фінансові установи за підтримки уряду (у тому числі федеральні іпотечні асоціації та установи житлового кредитування)	2309.4	2549.4	2785.9	2870.4	2805.1
Агентства та іпотечні пули за підтримки уряду	2831.8	3158.6	3489.1	3542.2	3677.5
Інститути ринку цінних паперів					
Брокерські та дилерські компанії	1465.6	1335.4	1613.0	1844.9	2144.1

¹ Складено за даними: Federal Reserve Flow of Funds Accounts, L109-L131; Z1. — March 9. — 2006 (quarterly figures are adjusted annual rates).

— розширення сфері діяльності НАСДАК у Європі, азіатських країнах, Японії та інших країнах світу (1999 р.);

— створення нової міжнародної біржі Euronext на основі об'єднання бірж Парижа, Брюсселя, Амстердама (2000 р.);

— формування нової депозитарно-клірингової системи Clearstream на основі об'єднання Deutsche Borse Clearing та міжнародної системи Cedel (1999 р.);

— приєднання французького депозитарію SICOVAM до провідної розрахунково-депозитарної організації на міжнародному фондовому ринку Euroclear (2000 р.).

Поступово усуваються відмінності між англо-американською та європейською моделями фондових ринків.

Зауважимо, що процеси консолідації, що відбувалися у фінансово-банківській сфері, обумовили певні зміни у діяльності регуляторних органів. На прикінці 1990-х років у таких країнах,

як Великобританія, Угорщина, скандинавські країни, Корея та інші, розпочалися процеси об'єднання регуляторів фінансових ринків у єдиний орган. Так, за новою редакцією закону Великобританії з питань регулювання ринку фінансових послуг “Financial Service and Markets Bill” (предмету гострої дискусії у липні 1999 року) до основних напрямів діяльності спеціально створюваного для цього органу (Financial Services Authority) належать: забезпечення довіри до фінансового ринку на основі контролю діяльності його учасників; захист прав інвесторів; забезпечення відкритості ринку для громадськості; попередження можливих фінансових злочинів. Зростання впливу регуляторних органів на процеси у фінансово-банківській сфері супроводжувалося посиленням їх контролю за діяльністю посередників на ринку фінансових послуг, уведенням додатко-

вих заходів контролю за відмиванням грошей, боротьбою з інсайдерськими змовами тощо. Зазначимо, що ця проблема належить до числа найактуальніших для країн Європейського Союзу. Водночас досвід країн із розвинутими фінансовими ринками свідчить: збільшення фінансових інструментів, що перебувають в обігу на різних сегментах фінансового ринку, як за переліком, так і за складністю застосування, обумовлює посилення функціональної спрямованості та поглиблена специалізації окремих агенцій регуляторної системи.

Перехід до формування економічного і валютного союзу та введення євро — це етап докорінних змін усієї системи грошово-кредитних відносин у країнах ЄС і трансформації європейської фінансової системи в цілому. Не зупиняючись детально на розгляді цих українських питань, лише зауважимо, що в процесі формування нових параметрів фінансової системи, у тому числі функцій Європейського центрального банку, йшлося про вибір між американською та німецькою моделями. Ці дві моделі істотно відрізняються одна від одної. ЄЦБ запозичив головну рису німецької моделі — безумовне переваження верховенства принципу стабільності цін [18, с. 12], тоді як інші цілі — сприяння стійкому зростанню, високій зайнятості, високому ступеню конвергенції національних економічних систем, економічній солідарності держав — країн ЄС — мають відверто допоміжний характер. Навпаки, у США Закон про повну зайнятість і збалансоване зростання 1978 р. ставить перед Федеральною резервною системою (ФРС) ширше коло завдань: “Ефективно сприяти досягненню цілей максимальної зайнятості, стабільності цін і помірних довгострокових процентних ставок”.¹ На думку фахівців, особливостями німецької моделі є дотримання норм мінімального резервування, усереднення цих норм і нечастих операцій на відкритому ринку з метою згладжування коливань ліквідності в банківській системі та стабілізації процентних ставок.

Подальший розвиток міжнародної фінансової системи в умовах появи та інтеграції 28 країн із перехідною економікою до системи міжнародних фінансів призвів до певних змін у фінансових системах цих країн. Розпочалося формування так званих Emerging Markets, що супроводжувалося притоком приватного капіталу на ринки країн, що розвиваються.

¹ [3, с. 421] з посиланням на: U.S.Code. — Title 12. — Chapter 3. — Subchapter 1, paragraph 225a.

Процеси лібералізації банківської сфери та дегрегулювання фінансових ринків, що супроводжувалися, зокрема, скасуванням обмежень на переміщення капіталів, призвели до певної дестабілізації фінансової системи, супроводжувалися низкою фінансових та валютно-фінансових криз. Починаючи з 1980 р., фінансові кризи мали місце майже у 75% країн світу. Згадаймо про найруйнівніші фінансові потрясіння:

- коливання цін на фондових ринках США у 1987 р. (так званий “чорний понеділок”) та в 1997 р.;
- коливання цін на ринках облігацій у країнах Групи десяти в 1994 р. та на ринку облігацій США у 1996 р.;
- валютна криза в Мексиці 1994—1995 рр.;
- бюджетні й валютні кризи в Італії та Швеції у 1995 р.;
- азіатська фінансова криза 1997 р.;
- валютна криза у Росії 1998 р.;
- кризи в Аргентині й Туреччині 1999 р.;
- коливання на глобальних фондowych біржах у 2000—2001 рр.;
- фінансові кризи в корпоративному секторі, зумовлені проблемами корпоративного менеджменту (Enron, WorldCom, Marchonі та інші);
- фінансова криза в Аргентині у 2001—2002 рр.

На особливу увагу заслуговують процеси подальшого розвитку міжнародної фінансової системи на основі інфраструктурних перетворень і фінансових інновацій. Це насамперед обумовлено запровадженням електронних комунікаційних систем на основі нових технологій. До переваг таких систем слід віднести анонімність користування, зниження витрат, можливості використання широкого спектра інструментів для інвестування, торгівлі у будь-який час.

Як свідчить міжнародний досвід, упровадження сучасних електронних технологій, засобів комунікацій та інформатизації безпосередньо впливає на розвиток національних і міжнародних фінансових ринків, загострює конкуренцію за можливості найефективнішого використання системи Інтернет. Ринок електронних торгів набуває ознак провідного ринку. Торгівля у режимі реального часу (онлайн) забезпечує суттєву економію на трансакційних витратах, розширяє клієнтську базу. Обсяги торгівлі в режимі онлайн дорівнювали у 2000 р.: у США — 40%, у Південній Кореї — 60%. Торгівля онлайн швидко поширюється на спектр валютних операцій та інструментів, з'являються комбіновані продукти.

Таким чином, з урахуванням за-значеного вище можна зробити висновки, що особливості формування сучасної моделі фінансової системи обумовлюють внесення певних змін щодо механізму забезпечення фінансової стабільності. Це насамперед обумовлено тим, що:

- механізм функціонування міжнародної фінансової системи характеризується надзвичайною складністю та визначається використанням значного переліку нових фінансових інструментів, різноманітністю операцій і швидкістю переміщення капіталу, що впливає на особливості фінансових ризиків, форми їх прояву та можливі наслідки;
- з посиленням інтеграційних процесів та взаємозалежності фінансових систем загроза виникнення ланцюгових реакцій значно зростає;
- механізми національного пруденційного нагляду у умовах глобалізації фінансових ринків та підвищенні мобільності капіталу потребують відповідної модернізації;
- розширення діяльності фінансових установ і безпосередня участь нефінансових корпорацій та домогосподарств у операціях на фінансовому ринку зумовили зміни щодо системних ризиків;
- спостерігається переміщення системних ризиків із банківського сектору до ринку капіталу та похідних фінансових інструментів;
- подальший розвиток міжнародної фінансової системи відбувається на основі інфраструктурних перетворень і використання фінансових інновацій, що визначає специфіку конкурентної боротьби між різними фінансовими інститутами на різних сегментах фінансових ринків, напрямами їх технічного та організаційного переозброєння;
- якісні зміни, що відбулися у фінансово-банківській сфері, зумовлюють певне вдосконалення діяльності регулятивних органів, у тому числі на основі відповідної гармонізації національних нормативних та регуляторних систем;
- інтеграція фінансового сектору, консолідація фінансової інфраструктури потребують запровадження спільних стандартів та порівнянності їх зі світовими нормами у сфері платежів, забезпечення технічної сумісності інфраструктури платежів і прозорості ціноутворення на відповідні банківські та фінансові послуги.

Література

1. Берн Пітер. *Как выглядит буду-*

щее из Давоса? // Мысль. — 2006. — № 2. — С. 14—17.

2. Габбард Р. Глен. *Гроші, фінансова система та економіка: Підручник / Пер. з англ.; Наук. ред. пер. М. Савлук, Д. Олесневич. — К.: КНЕУ, 2004. — 889 с.*

3. Кравець В.М., Кравець В.О. *Західноєвропейський банківський бізнес: становлення і сучасність / За ред. В.І. Міщенка — К.: Знання — Прес, 2003. — 470 с.*

4. Максимо В. Энг., Лис Фрэнсис А., Маур Loуренс Дж.. *Мировые финансы / Пер. с англ. — М.: ООО Издательско-консалтинговая компания “Дека”, 1998. — 768 с.*

5. Міщенко В.І., Шаповалов А.В., Юрчук Г.В. *Електронний бізнес на ринку фінансових послуг: Практич. посіб. — К.: Т-во “Знання”, КОО, 2003. — 278 с.*

6. Мишкін Фредерік С. *Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків / Пер. з англ. С.Панчишин, А.Стасишин, Г.Стеблій. — К.: Основи, 1999. — 963 с.*

7. Науменкова С.В. *Ринок фінансових послуг: основні тенденції розвитку // Вісник НБУ. — 2000. — № 1. — С. 36—43.*

8. Berger A.N., Demsetz R.S., Philip E.Strahan. *The Consolidation of the Financial Services Industry: Causes, Consequences and Implication for the Future. — Washington: Federal Reserve Board, 1999.*

9. Berger A.N., Leusner J.N., Mingo J.J. *The efficiency of bank branches // Journal of Monetary Economics. — 1997. — № 40. — P. 141—162.*

10. Anderton Brian. *Current Issues in Financial Services. MACMILLAN PRESS LTD: Hampshire RG21 2XS and London, 1995. — 196 p.*

11. Crowell M. *In search of a safe haven // Euromoney. — 1999. — March. — P. 97—102.*

12. Defining Financial Stability, WP/04/187. — IMF, 2004.

13. *Federal Reserve Flow of Funds Accounts: L109-L131, Z1, 2006. — March 9.*

14. *Private Finance and Public Policy, WP/04/120. — IMF, 2004.*

15. *The Global 1000: Cover Story // Business Week: European Edition. — 1999. — July 12. — P. 38—50.*

16. *The Monetary Policy of the ECB: European Central Bank. — 2001. — 149 p.*

17. *The Monetary Policy of the ECB: European Central Bank. — 2004. — 126 p.*

18. *The Single Monetary Policy in Stage Three: Elements of the Monetary Policy Strategy of the ESCB / European Monetary Institute. — Frankfurt. — 1997. — February.*

19. *Toward a Framework for Safeguarding Financial Stability WP/04/101. — IMF, 2004.*

20. Schinasi G.J. *Preserving Financial Stability. — IMF. — 2005. — 21 p.*

**Євген
Карманов**

Доцент Харківського інституту банківської справи Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ). Кандидат юридичних наук

За визначенням американського письменника Марка Твена, фінансова установа — це місце, де вам дадуть грошей, якщо ви дозведете, що вони вам не потрібні. Іронія видатного американця має велике практичне значення: фінансовій установі необхідно переконатися, що її гроші до неї повернуться. Упевнитися в цьому їй допоможе бюро кредитних історій.

Точка зору /

Бюро кредитних історій: ремонт відносин чи повна реконструкція?

У сучасних умовах господарювання підвищення темпів економічного зростання значною мірою залежить від умов надання кредиту і своєчасності його повернення. Відтак випливає фундаментальна проблема — проблема безпеки надання кредитодавцем (банківською чи іншою фінансовою установою) позичальнику грошових коштів.

Загальноприйнятого поняття “кредитна безпека”, незважаючи на його широке використання в науковому обороті і практичній діяльності фінансових установ, немає. Складність самого явища, динамічні зміни, які відбуваються у кредитних відносинах, значні наукові розходження у поєднанні з плюралізмом дослідницьких підходів, зумовленим методологією та індивідуальними особливостями науковців, не дає змоги розраховувати на остаточне вирішення цього завдання в принципі. Це пов’язано не з недосконалістю механізмів наукового пізнання чи неефективністю організацією наукового спілкування, а з природою самої проблеми.

Інший, пов’язаний із попереднім, аспект питання полягає в тому, що цілком адекватно описати дану сферу дійсності навряд чи можливо, не спираючись на деякі апріорні припущення, вибір яких знову ж таки визначається передусім індивідуальними факторами і методологічними традиціями. Вирішенню проблеми дефініції поняття “кредитна безпека”, на наш погляд, сприятиме діяльність бюро кредитних історій, які в процесі роботи накопичать значний досвід щодо надання цього виду послуг фізичним і юридичним особам.

Як відомо, 23 червня 2005 року прийнято Закон України “Про організацію формування та обігу кредитних історій”, який набув чинності 29 січня 2006 року. Відтак актуальність питання діяльності в Україні бюро кредитних історій не викликає сумніву.

Як же зробити кредитування безпечним та вигідним і для кредитодавців, і для позичальників? Без сумніву, це комплексне завдання, але істотним ета-

пом його розв’язання був і залишається ефективний аналіз позичальника — максимально об’ективний, маловитратний і зручний, у чому й полягає функція бюро кредитних історій.

У західних країнах ідея створення таких бюро виникла у зв’язку з шахрайствами у банківській сфері. Ризик надати кредит організації, яка не повернула позичку іншій банківській установі, існував завжди, поки не з’явилася слухна думка про взаємний обмін між банкірами інформацією про недійніх позичальників. Зазначимо, що в 1960-х роках відбулася суттєва сусільська метаморфоза (спочатку в США, а пізніше — у Європі): перехід більшості населення до життя у кредиті. Це спонукало і самих громадян обстоювати прозору і позитивну кредитну історію своїх взаємовідносин із кредитними організаціями, податковою інспекцією, іншими державними структурами: поліцією, ФБР, службою контролю SEC тощо. Зауважимо, що інформація цим органам, наприклад ФБР, надається на платній основі. Крім того, громадянин має право одержувати відомості про себе, про свою кредитну історію: хто і коли цікавився нею. Ці послуги теж платні.

Моделі, засновані на принципі “ви одержуєте доступ до інформації за умови, що самі нею поділитеся” поширені у США. Але правила передачі конфіденційних відомостей у цій країні регулюються “Етичним кодексом про обмін банків інформацією про кредитоспроможність комерційних фірм”, розробленим асоціацією Роберта Моріса, а також аналогічним кодексом для обміну інформацією між банківськими установами та фірмами, котрі надають комерційний кредит. У нашій країні банківська діяльність не регулюється етичними нормами, тому ця модель не працює.

Приховані поганий кредитний рейтинг громадянам і організаціям у США майже неможливо: широка мережа бюро кредитних історій відстежує, вважай, усі кредити. Ці бюро забезпечують захист американської системи кредитування. Коли клієнт звертається за по-

зичкою до банківської установи чи будь-якого іншого кредитодавця, вони обов'язково перевірять його кредитоспроможність в одному з таких бюро. У США працює близько 2000 бюро кредитних історій. Але тільки три великі організації — Experian, TransUnion і Equifax — мають інформацію не лише щодо кредитного ринку США, а й ринків інших країн. Найбільша з них — Experian має близько 100 млн. кредитних файлів. Вона розглядає до 35 млн. кредитних звітів за рік і обслуговує сотні тисяч передплатників зі світу бізнесу. Передплатниками (клієнтами) бюро кредитних історій є банківські установи і майже всі бізнесмени (посередники), що надають фінансовий кредит. Передплатники платять визначену суму за одержання інформації про кредитну історію і вважають цю плату хорошим вкладенням коштів. Вони знають, що кредитна історія громадянина чи організації — це гарне мірило їх наступної платоспроможності. Як виплачувалися борги попереднім кредитодавцям, так вірогідно виплачуватимуться і наступним. Передплатники також використовують кредитний файл для перевірки інформації, що міститься у заявлі про надання кредиту. Ті з них, що одержують кредитні відомості, можуть самі надавати таку інформацію бюро кредитних історій. Скажімо, якщо ви звернулися до кредитодавця за одержанням кредиту, дані про це можуть надйти в бюро кредитних історій. За рахунок постійного обміну інформацією стосовно вас між передплатниками і бюро кредитних історій відомості про ваш кредит постійно поновлюються. Передплатниками, котрі зазвичай одержують і надають інформацію про позички, є банківські установи (в тому числі їх відділення, що видають кредити), великі ощадні та кредитні установи, більшість універсальних магазинів і фінансових компаній тощо. Однак є передплатники, які жодної інформації не надають — це підприємства сфери послуг, лікарні, відділи кредитних карток нафтових компаній, відділи чекових і ощадних рахунків у банківських установах.

У Канаді діє ефективна система перевірки кредитоспроможності юридичних і фізичних осіб, побудована за принципом інформаційних мереж. Кожна з таких мереж має велику базу даних, яку підтримують і обслуговують численні бюро кредитних історій. Найбільшими з них на території Канади є вже згадувані TransUnion і Equifax. Так, у комп'ютерних файлах Equifax зберігається 19 млн. кредитних історій

про юридичних та фізичних осіб. Слід зазначити, що інформаційні мережі на основі баз даних TransUnion і Equifax взаємно не перетинаються і конкурують між собою.

Інша складова інформаційних мереж — розгалужена система місцевих бюро кредитних історій, котрі також є приватними і безпосередньо працюють зі споживачами послуг, перевіряючи їх кредитоспроможність (як правило, з компаніями, які надають кредити, здають у найм житлові та офісні приміщення і таке інше).

Інформація про фінансовий стан приватних осіб і організацій надходить в інформаційну мережу приблизно від 250 компаній, які, в свою чергу, є активними її користувачами. Серед них — банківські установи, кредитні союзи, телефонні, лізингові компанії, великі університети, оптові постачальники. На місцевому рівні збирається інформація про заборгованість за податками, грошовими позовами тощо. Зареєстрований у місцевому бюро кредитних історій користувач має змогу за допомогою наданих йому комп'ютерних кодів і пароля практично миттєво одержати необхідну інформацію.

У правовому сенсі порядок перевірки кредитоспроможності юридичних і фізичних осіб регулюється в Канаді провінційним законодавством — наприклад, Законом “Про надання інформації про споживачів в Онтаріо” (Consumer Reporting Act). Загальними для законодавства країни у цій сфері є умови надання кредитної інформації. Передусім для цього необхідно мати згоду особи, щодо якої здійснюється перевірка. Такий дозвіл, як правило, здобувач кредиту дає потенційному кредитодавцю у письмовій формі. З іншого боку, кожен громадянин чи керівник фірми має право знати причину відмови у наданні позички, а також ознайомитися в бюро кредитних історій зі своїм файлом.

Основними принципами роботи Національного кредитного бюро у Франції та Центру збору інформації про кредити при Deutsche Bundesbank у Німеччині є збереження жорсткого нейтралітету щодо конкуренції, а також забезпечення точності й законності наданої інформації із зобов'язанням усіх кредитних організацій надавати інформацію в єдиний банк даних.

У більшості країн кредитодавці (банки, фінансові установи, компанії — емітенти кредитних карток, інвестиційні, торгові компанії, що надають комерційні кредити) постійно обмінюються інформацією про плато-

спроможність позичальників через бюро кредитних історій.

В усьому світі бюро кредитних історій створювалися та функціонують за різними схемами. Водночас зауважимо одну важливу деталь: життєздатність цих структур суттєво залежить від широти територіального охоплення, а також від кількості учасників і їх статусу. Цінність архіву бюро кредитних історій у міру збільшення кількості зібраних у ньому історій зростає стрімкіше, ніж у геометричній прогресії.

Нині в Україні діє три кредитних бюро: ЗАТ “Міжнародне бюро кредитних історій” (засновники — АКБ “ТАС-Комерцбанк”, ЗАТ “ТАС-Інвестбанк”, ЗАТ “Страхова компанія “ТАС”, ЗАТ “Страхова група “ТАС”, Creditinfo Group (Ісландія) і Національна асоціація кредитних спілок України (НАКСУ), ТОВ “Українське бюро кредитних історій” (засновники — Приватбанк та компанія BigOptima), а також ТОВ “Перше всеукраїнське бюро кредитних історій”.

Відповідно до статті 3 Закону України “Про організацію формування та обігу кредитних історій” бюро кредитних історій — це юридична особа, виключною діяльністю которой є збирання, зберігання, використання інформації, яка становить кредитну історію — тобто сукупність інформації про юридичну або фізичну особу, що її ідентифікує, відомостей про виконання нею зобов'язань за кредитними праочинами, іншої відкритої інформації.

Джерелами формування кредитних історій є відомості, надані користувачем до бюро кредитних історій за письмовою згодою суб'єкта кредитної історії, відомості державних реєстрів, інформація з інших баз даних публічного користування, за винятком відомостей, що становлять державну таємницю. Порядок передачі даних із державних реєстрів, а також розмір плати за це та інші умови встановлює Кабінет Міністрів України або (за його дорученням) — держатель чи адміністратор державного реєстру та бюро кредитних історій на підставі договору.

Важливою обставиною є те, що Закон України “Про організацію формування та обігу кредитних історій” чітко визначає дефініції, пов’язані з діяльністю бюро кредитних історій. Передусім це стосується поняття “користувач бюро кредитних історій”, яким відповідно до статті 3 закону є юридична або фізична особа — суб'єкт господарювання, яка укладає кредитні праочини та згідно з договором надає і має право отримувати інформацію стосов-

но кредитної історії.

Світовий досвід свідчить, що вирішити проблеми ринку кредитів можна за допомогою бюро кредитних історій, створених для обміну інформацією про позичальників між кредитодавцями. На наш погляд, створення в Україні мережі таких структур матиме потрійний результат.

По-перше, вони підвищать рівень обізнаності суб'єктів ринку фінансових послуг (фінансових посередників) про потенційних позичальників і дадуть змогу точніше прогнозувати повернення кредиту, внаслідок чого кредитодавці зможуть ефективно визначати напрям і ціну кредиту, зменшуючи ризик виникнення проблеми неприятливого вибору.

По-друге, наявність бюро кредитних історій сприятиме зменшенню вартистії отримання інформації: самостійно збираючи потрібні ім дані, фінансові посередники витратили б більше. Це спричинить вирівнювання інформаційного поля всередині кредитного ринку і спонукатиме кредиторів установлювати конкурентні ціни на кредитні ресурси. За нижчих процентних ставок чистий прибуток позичальників зросте, що стимулюватиме їх діяльність.

По-третє, бюро кредитних історій становитимуть своєрідний дисциплінуючий механізм для позичальників. Кожен знатиме: в разі невиконання зобов'язань його репутація в очах потенційних кредитодавців зруйнується, що позбавить його кредитних коштів або зробить їх набагато дорожчими. Цей механізм також стимулюватиме позичальника до повернення кредиту, зменшуючи ризик несумлінної поведінки.

Бюро кредитних історій є інформаційними посередниками. В Україні згідно з чинними нормативно-правовими актами вони створюються у формі господарського товариства. Державне регулювання їх діяльності здійснюється уповноваженим органом, органом виконавчої влади, визначенним Кабінетом Міністрів України. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів "Питання уповноваженого органу з державного регулювання діяльності бюро кредитних історій" від 7 грудня 2005 року № 1174 виконання функцій такого уповноваженого органу покладено на Міністерство юстиції України. Засновниками бюро кредитних історій можуть бути юридичні та фізичні особи. При цьому засновники бюро кредитних історій — юридичні особи повинні здійснювати діяльність не менше трьох років із дня реєстрації і не ма-

ти заборгованості зі сплати податків та інших обов'язкових платежів за останні три роки. Статутний капітал бюро кредитних історій формується виключно за рахунок грошових коштів засновників і має становити щонайменше п'ять мільйонів гривень. У назві товариства обов'язково зазначається: "бюро кредитних історій". Ці слова та похідні від них дозволено використовувати у назві лише тим юридичним особам, які займаються виключно веденням кредитних історій. Предметом діяльності бюро кредитних історій є ведення кредитних історій, а також виконання інших функцій, пов'язаних із реалізацією положень Закону "Про організацію формування та обігу кредитних історій". Бюро починає діяти з моменту отримання ліцензії, яку надає Міністерство юстиції України на підставі заяви його засновника та відповідних документів. Положення бюро кредитних історій, за винятком розділу щодо зберігання та захисту інформації, має бути опублікована в офіційних виданнях протягом одного місяця з часу отримання ліцензії. У разі ліквідації бюро кредитних історій інформацію залежно від правових підстав, передбачених у Законі України "Про організацію формування та обігу кредитних історій", слід або повернути користувачу, який її надав, або передати чи продати іншому бюро кредитних історій, або знищити.

У разі здійснення бюро кредитних історій правопорушення до нього можуть застосовувати фінансові санкції. Так, за ведення кредитних історій без ліцензії бюро повинно сплатити штраф у розмірі до 5000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; за порушення законодавства та нормативно-правових актів уповноваженого органу — в розмірі до 1000; за ухилення від виконання або несвоєчасне виконання письмового застеження уповноваженого органу — в розмірі до 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Крім того, за системні порушення прав суб'єктів кредитних історій буде відкликано ліцензію та порушено питання про ліквідацію бюро.

Значний інтерес становить той факт, що бюро кредитних історій можуть створювати професійні об'єднання. Вони засновуються у формі асоціацій (спілок) на принципах добровільності з метою захисту і представництва інтересів своїх членів, розвитку міжрегіональних, міжнародних зв'язків, забезпечення наукового та інформаційного обміну, професійних інтересів тощо.

Ці бюро можуть здійснювати комерційну діяльність виключно з метою досягнення цілей, для яких вони створювалися. За рішенням уповноваженого органу такому об'єднанню може бути надано статус саморегульованої організації, яка щодо своїх членів має право здійснювати методичне забезпечення їх діяльності, навчати й підвищувати кваліфікацію фахівців бюро кредитних історій.

Аналіз міжнародного досвіду свідчить, що бюро кредитних історій у багатьох країнах одержують, особливо на початкових етапах своєї діяльності, пряму чи побічну підтримку центральних банків і органів виконавчої влади. Крім того, вважається доцільним активно залучати до роботи бюро кредитних історій аудиторські фірми з високою ділововою репутацією і досвідом роботи на фінансовому ринку. Ми вважаємо за доцільне в Україні піти саме таким шляхом — це забезпечить ефективність діяльності вітчизняних бюро кредитних історій.

Функціонування мережі таких установ дасть змогу усунути з процесу кредитування несумлінних позичальників, що мігрують від одного фінансового посередника до іншого, від постачальника до постачальника під різними вивісками компаній-одноденок.

У тім, не всі поділяють ентузіазм щодо створення бюро кредитних історій. Сьогодні позичальників турбує насамперед те, наскільки буде захищена інформація, що міститься в кредитних історіях. Серед опитаних нами клієнтів фінансових посередників далеко не всі згодні розголошувати інформацію про себе. Тому стимулами, які активізують діяльність щодо організації бюро кредитних історій в Україні, мають бути стовідсоткові гарантії відсутності витоку даних, легальності та якості інформації, яка надається, а також запобігання намірам використовувати кредитну історію у непорядних цілях.

Слід сказати, що в сучасній світовій практиці переважає тенденція до обмеження інституту банківської таємниці. Пред'являються все жорсткіші вимоги стосовно розкриття інформації. Україна не може залишатися сторонньо цього процесу.

Дослідивши зарубіжний досвід ведення кредитних історій, вважаємо, що в Україні можна збирати, аналізувати і поширювати подібну інформацію без завдання збитку особам, водночас мінімізуючи ризик фінансових посередників при кредитуванні.

Нарешті, залишається відкритим

питання про сумлінність самих фінансових посередників. "Посварившись" із кимось із них, клієнт ризикує мати такий компромат у кредитній історії, що з ним ніхто ніколи не стане працювати. Тому найзавбачливіші змущені контролювати свої кредитні історії на предмет випадкової чи навмисної помилки. Для цього їм потрібно направити письмовий запит в уповноважений орган, аби довідатися, в якому саме бюро зберігається їх історія, потім ознайомитися з нею і, за необхідності, оскаржити. Зауважимо, що безоплатно клієнтам їх власну кредитну історію відповідно до Закону України "Про організацію формування та обігу кредитних історій" видаватимуть лише раз на рік. Якщо ж із якихось причин вони забажають перевірити її ще раз, за це доведеться заплатити. Інакше виправляти помилки доведеться через суд.

Чинність Закону України "Про організацію формування та обігу кредитних історій" має позитивно позначитися на ринку кредитів. Зокрема, згодом можуть знизитися процентні ставки, у тому числі й за іпотечними кредитами.

Сьогодні за браком відомостей про позичальника фінансові посередники змущені про всякий випадок вбачати в кожному з них у кращому разі нехлюя, а в гіршому — злісного неплатника. Піклуючись про стабільність свого бізнесу, кредитодавець встановлює однаково високі процентні ставки для всіх клієнтів. Ясна річ, що за таких умов сумлінні позичальники змущені платити фінансовому посереднику підвищеною премією за ризик. Останній високим відсоткам теж не вельми радить: у нього скорочуються обороти, відтак і прибутки. При цьому втрачається країща частина клієнтів. А ненадійні у фінансовому відношенні позичальники згодні й на високу плату, оскільки легковажно ставляться до відшкодування кредиту. Закон України "Про організацію формування та обігу кредитних історій" розв'язує цей вузол, що в підсумку піде на користь як позичальникам, так і кредитодавцям.

Бюро кредитних історій корисні в кількох відношеннях. Інформація про позичальників дає фінансовим посередникам змогу точніше прогнозувати бізнес, мінімізувати ризики неповернення грошей, а відтак — зменшувати процентну ставку. Водночас знижуються витрати на перевірку платоспроможності клієнтів. Нарешті, механізм кредитних історій дисциплінує позичальника. Він розуміє, що при по-

рушенні зобов'язань його репутацію буде безнадійно зіпсовано, а отже, він втратить доступ до кредиту чи, як мінімум, платитиме за нього дорожче.

Ми вважаємо, що проблеми з порушенням особистих свобод і прав громадян не виникне, оскільки згідно із Законом України "Про організацію формування та обігу кредитних історій" збір інформації, що становить кредитну історію, здійснюється виключно за згодою її суб'єкта. На нашу думку, це хороший і дієвий закон. Однак сподіватися на те, що він одразу дасть змогу знизити ставки за кредитами, не доводиться. Позитивна кредитна історія впливає на ухвалення рішення про видачу позички, але не на величину ставки. Деякі фінансові посередники заявили, що висуватимуть умовою надання кредиту згоду позичальника на передачу інформації в бюро кредитних історій і вже втілюють таку практику. Втішає те, що, на думку фінансистів, послуги бюро кредитних історій не ляжуть додатковим тягарем на плечі позичальника. Вартість кредитного звіту невисока і коливається за рубежем у межах 1—3 долари. Якою вона буде в Україні — покаже час. У будь-якому разі позичальник з позитивною кредитною історією не програє. Бездоганне ім'я позичальника стає товаром.

Утім, частина експертів вважає, що дехто із фінансових посередників може відмовитися надавати інформацію про позичальників, і тоді діяльність бюро кредитних історій ще тривалий час не впливатиме на ринок кредитів. Перші результати роботи цих товариств в Україні варто очікувати лише наприкінці 2006 року, коли їх мережа запрацює на повну силу.

Створення системи бюро кредитних історій, на яку фінансисти покладають великі надії, — це своєрідні інвестиції у розвиток ринку кредитів, що дають змогу вивести доходи фізичних і юридичних осіб із "тіні".

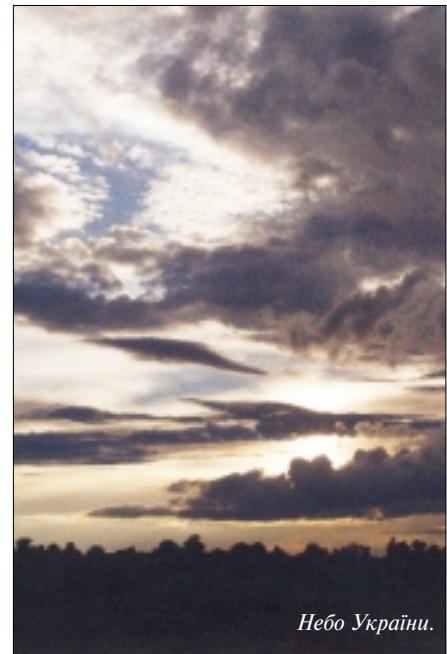
Слід зазначити, що попит на інформацію, яку надаватимуть ці бюро, сьогодні дуже високий. Жоден важливий бізнесмен не підпише контракт, не впевнivшись у надійності партнера, не з'ясувавши його принципи ведення справи та репутацію. Жодна кредитна організація не видасть клієнту кредит, попередньо не дізнавшись про повернення ним (і про строки повернення) останнього чи недавнього виданого кредиту.

У нашій країні в умовах нестабільності економіки, відсутності чіткого законодавчого регулювання рівень

довіри підприємців і організацій одне до одного дуже низький. З огляду на те, в якому стані перебуває нині кредитний ринок, створення бази даних кредитних історій є дуже перспективним і актуальним.

Чим обернеться небажання юридичних і фізичних осіб надавати інформацію про себе в бюро кредитних історій? За браком останніх фінансові посередники можуть відмовити претендентам на кредит у його видачі або надавати гроші за складною процедурою і за вищими процентними ставками. Відтак бажання скористатися простішими процедурами і дешевшими кредитами за допомогою бюро кредитних історій має взяти гору над недовірою та обережністю. Мало того, за нашими прогнозами, не чекаючи запрошення, багато хто з тих, хто вже отримував кредит і вчасно розплатився, самі будуть зацікавлені, щоб їхнє "досьє" потрапило в бюро кредитних історій.

Реалізація на практиці Закону України "Про організацію формування та обігу кредитних історій" набуває особливого значення для налагодження прозорих кредитних відносин і побудови сучасної кредитозаснованої економіки. Накопичення і використання кредитних історій дасть змогу значно розширити кредитування економіки, посилити фінансовий сектор держави, її банківську систему, а також надати імпульс розвитку життя в кредит більшості населення України.

Небо України.

Фото Леоніда Мілевського.

Згідно з указом Президента України 22–26 серпня 2006 року в Національному комплексі “Експоцентр України” проводилася загальнодержавна виставкова акція “Барвиста Україна”, присвячена 15-річчю Незалежності України. У ній брав участь і Національний банк України.

Координацією питань щодо облаштування нового виставкового стенду та підготовки експозиції “Національний банк України” займався департамент статистики та звітності НБУ.

Увагу багатьох відвідувачів привернув дизайн виставкового стенду “Національний банк України”, виконаний у стилі модерн із використанням сучасних матеріалів і технологій, — у вигляді сучасної офісної споруди, оформленої елементами архітектурного декору. Вітрини для експонатів та інформаційні стенди з текстовим матеріалом розмістили у створеному арками просторі. Нижню частину вітрин прикрасили зображення, що символізують історію розвитку грошових відносин України від часів Київської Русі до сьогодення. На зовнішніх прямокутних колонах стенду демонструються ювілейні та пам'ятні монети і муляжі нагородної продукції Банкнотно-монетного двору України.

На стаціонарно встановленому плазмовому екрані в системі реверс відвідувачі виставки мали змогу переглянути: диск — презентацію на тему “Розвиток економіки та банківської системи України”, схематично відображену дворівневу будову банківської системи Україні, а також ознайомитися з функціями НБУ, переліком операцій, здійснюваних банками України, тощо.

Жваве зацікавлення учасників акції і відвідувачів викликали матеріали виставкового стенду стосовно запровадження новітніх технологій ведення банківської справи. Вони ознайомлювали зі станом та розвитком Національної системи масових електронних платежів, а також зі зразками електронних (пластикових) карток, емітованих в Україні для здійснення розрахунків, та буклетами до них.

Подія/

“Барвиста Україна”

Так називається загальнодержавна виставка, участь у якій взяв зокрема і Національний банк України.

Навчальні заклади Національного банку України представили в експозиції власні рекламні проспекти.

Чимало місяця було відведено виданням НБУ, серед яких — науково-практичний журнал “Вісник Національного банку України”, щомісячне аналітично-статистичне видання “Бюлєтень Національного банку України”, щоквартальник “Платіжний баланс України”, Річний звіт Національного банку тощо.

Ті, чию увагу привернула міні-виставка НБУ (а за обсягом фактичного й ілюстративного змісту нашу експозицію можна охарактеризувати саме так), мали унікальну можливість ознайомитися з матеріалами щодо забезпечення прозорості інформації про розвиток фінансового та зовнішньоекономічного секторів економіки України та її надання згідно зі Спеціальним стандартом поширення даних Міжнародного валютного фонду в рамках приєднання України 10 січня 2003 року до ССПД. Україна, до речі, була першою серед країн Співдружності незалежних держав та 52 державою світу, що приєдналися до за-

значеного стандарту.

На одній із вітрин демонструвано продукцію Фабрики банкнотного паперу. Як відомо, вона відповідає кращим світовим зразкам, і багато країн є її потенційними споживачами.

На високому професійному рівні Головне управління Національного банку України по м. Києву і Київській області організувало виставку ювілейних та пам'ятних монет із дорогоцінних металів.

Експозиція НБУ отримала найвищу оцінку урядовців України. І не лише. За художнє оформлення фотоілюстративного ряду, насиченість текстового та статистичного матеріалу, змістовність експонатів, відео тощо експозицію “Національний банк України” в “Експоцентрі України” визнано однією з найкращих, а НБУ нагороджено Дипломом Державного управління справами Національного комплексу “Експоцентр України”.

Виставку “Національний банк України” розташовано в павільйоні № 1 “Експоцентр України”. Експозиція — постійно діюча і, до слова, єдина в країні, яка всебічно висвітлює діяльність Національного банку України — регулятора вітчизняної банківської системи України.

Радимо відвідати цю експозицію. Вона буде цікавою і пізнавальною для кожного.

Віра Галь,
директор департаменту статистики та звітності Національного банку України.

Прем'єр-міністр України Віктор Янукович оглянув експозицію Національного банку.

Фото Юлії Малащук.

Національна система масових електронних платежів: огляд розвитку у третьому кварталі 2006 року

Продовжуємо публікацію щоквартальних оглядів розвитку Національної системи масових електронних платежів за даними головного процесингового центру НСМЕП, який працює в Центральній розрахунковій палаті НБУ.

У третьому кварталі 2006 року по- дальший розвиток Національної системи масових електронних пла- тежів був означенений такими важливими подіями:

- ◆ згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 617 від 14.08.2006 р. у 2006—2007 навчально-му році розпочато експериментальне впровадження електронного студенського квитка — платіжної карти, виготовленого із застосуванням технології НСМЕП. На час проведення експерименту ці новітні документи тимчасово заміняють студентські квитки державного зразка. У пілотному проекті беруть участь Національний технічний університет України “Київський політехнічний інститут”, Національний транспортний університет, Київський національний університет технології і дизайну, Українська академія банківської справи разом із Харківським, Черкаським та Львівським банківськими інститутами;

- ◆ між платіжною організацією НСМЕП та УДППЗ “Укрпошта” укладено договір про вступ до національної системи платежів;

- ◆ подали заяви до платіжної організації НСМЕП про вступ до НСМЕП банки ЗАТ АКБ “Львів” (м. Львів), АКБ “Київ” та АКБ “Юнекс” (обидва — м. Київ);

- ◆ проведено тестування і надано дозвіл на роботу у міжбанківському режимі АКБ “Фінбанк” (м. Одеса);

- ◆ розпочато пілотний проект впровадження у НСМЕП мобільного пла-

тіжного інструменту.

На кінець третього кварталу 2006 року у складі банків—членів НСМЕП налічувалося 26 банків—юридичних осіб. Їх кількість постійно зростає, про що свідчать нові й нові заяви про вступ до системи. Це пояснюється тим, що на участь у платіжній системі і на розгортання власної інфраструктури НСМЕП банки витрачають набагато менші кошти, ніж на участь у міжнародних платіжних системах.

Як свідчить аналіз статистичних даних роботи національної системи платежів, на кінець третього кварталу 2006 року було емітовано 1 мільйон 337 тис. 399 шт. карток НСМЕП; працювали 2 944 одиниці банкоматно-термінального обладнання з логотипом системи. Водночас постійно розширювалися сервісні можливості інфраструктури НСМЕП, які дають можливість власникам цих карток виконувати із їх застосуванням поштові перекази, отримувати знижки у торгово-вельних мережах, при бронюванні місць і оплаті за проживання в готелі, брати участь у різноманітних акціях банків—членів НСМЕП, працювати з мережею надання послуг Інтернет —платіжного сервісу (<http://www.interplat.com.ua/cust/index.html>, <http://www.bookshop.ua/>, <http://imex.odessa.ua/>).

Важливим напрямом розвитку НСМЕП є, безумовно, початок першого етапу пілотного проекту впровадження мобільного платіжного терміналу, що дасть змогу виконува-

ти різноманітні платіжні операції з використанням стандартного мобільного телефону.

За третій квартал нинішнього року обсяг загальних оборотів за операціями з використанням карток НСМЕП становив більше 3.2 млрд. грн., що є рекордним показником за весь період роботи НСМЕП. Для порівняння: обсяг оборотів у третьому кварталі 2005 року становив 2.4 млрд. грн. Накопичувальна сума загальних оборотів за операціями з картками НСМЕП на кінець третього кварталу 2006 року досягла більше 29.5 млрд. грн. За показниками міжбанківських оборотів у третьому кварталі 2006 року також встановлено абсолютні рекорди за всю історію розвитку національної платіжної системи. Так, сума міжбанківських оборотів НСМЕП за третій квартал 2006 року сягнула більше 46 млн. грн. Загальна сума річних показників цього року за міжбанківськими оборотами на кінець третього кварталу становила 123.9 млн. грн. і перевищила річний показник (115.6 млн. грн.) за весь 2005 рік. Увазі читачів журналу “Вісник Національного банку України” пропонуються статистичні дані динаміки роботи НСМЕП, які формуються в головному процесинговому центрі НСМЕП у вигляді графіків і таблиць.

Віктор Берніков,

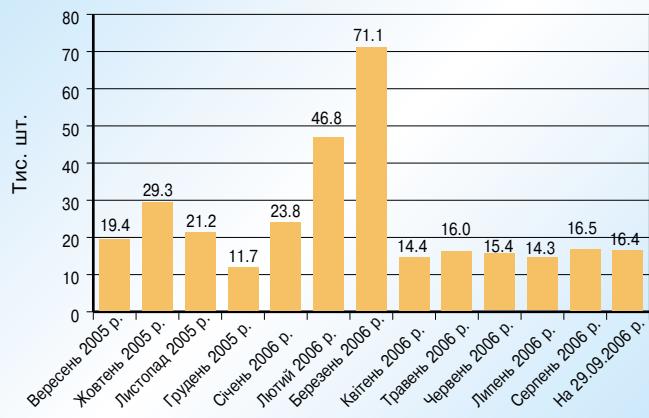
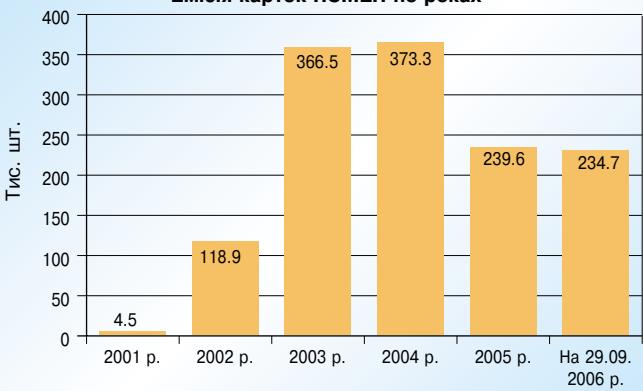
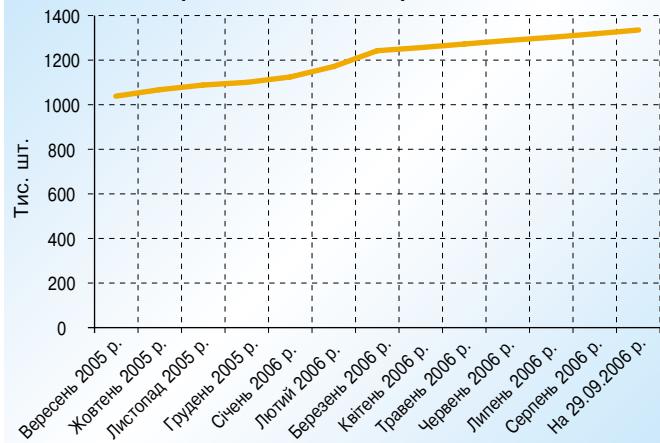
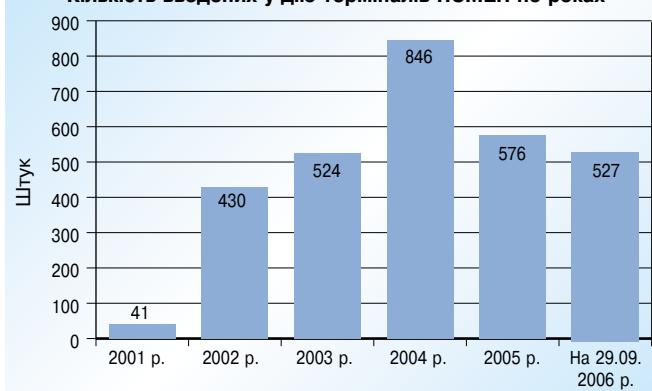
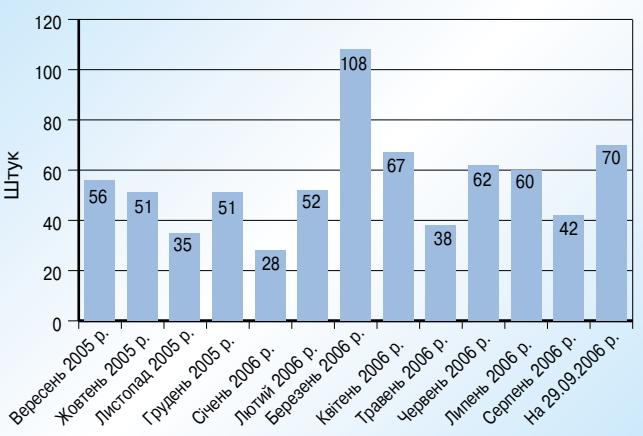
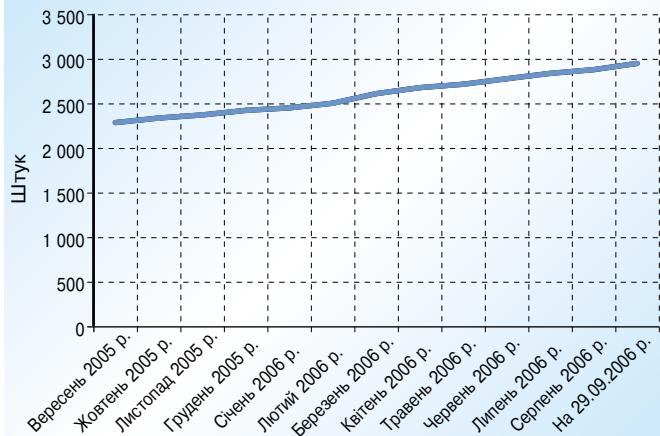
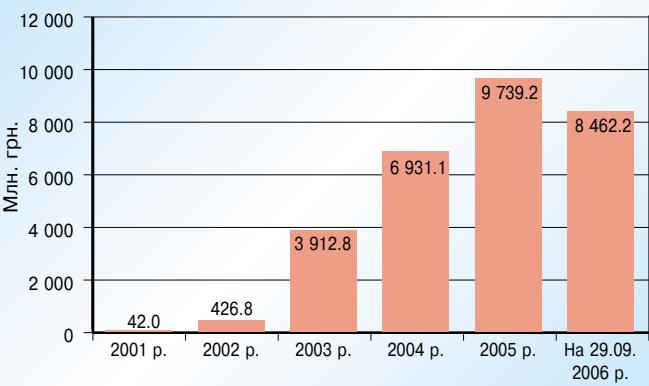
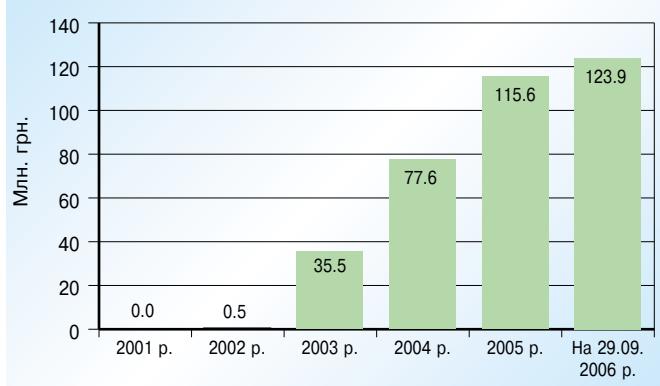
начальник головного процесингового центру
Національної системи масових електронних
платежів Центральної розрахункової палати
Національного банку України.

Національна система масових електронних платежів

Головний процесинговий центр

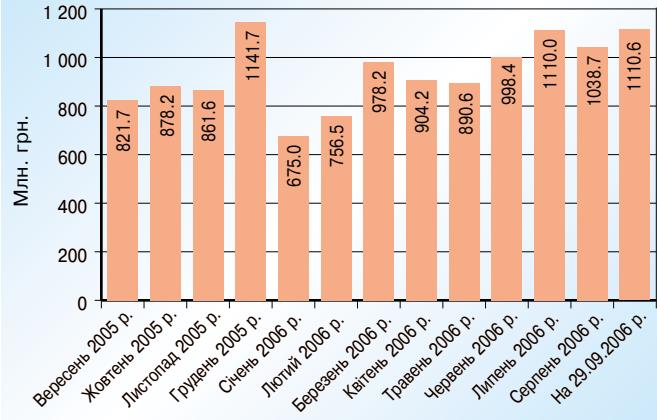
За станом на 29.09.2006 р.

Емітовано карток	1 337 339 шт.
Встановлено терміналів	2 944 шт.
Наростаючі обороти НСМЕП	29 514 001 502 грн.
Міжбанківські наростаючі обороти	353 115 296 грн.

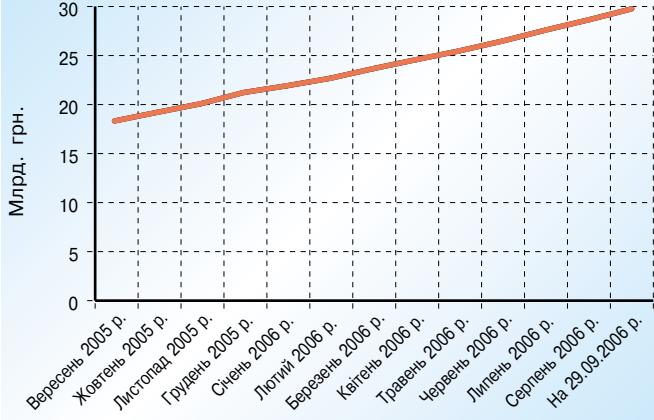
Емісія карток НСМЕП по місяцях**Емісія карток НСМЕП по роках****Наростаюча кількість карток НСМЕП****Кількість введених у дію терміналів НСМЕП по роках****Зростання кількості терміналів НСМЕП по місяцях****Наростаюча кількість терміналів****Річні обороти НСМЕП****Річні міжбанківські обороти НСМЕП**

БЕЗГОТІВКОВІ РОЗРАХУНКИ

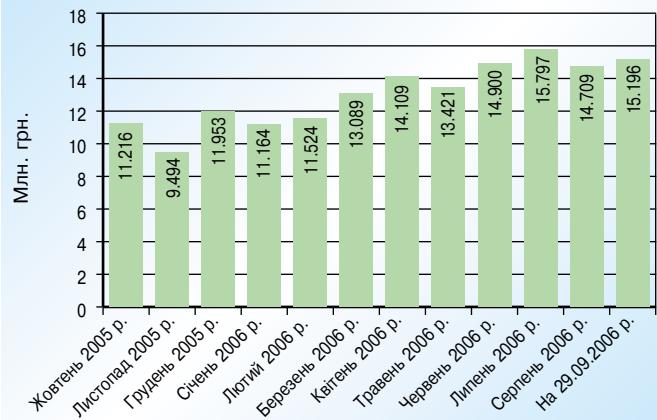
Обороти НСМЕП по місяцях

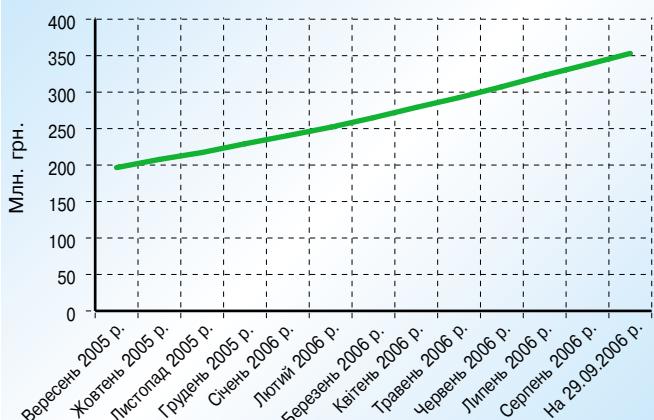
Наростаючі обороти НСМЕП

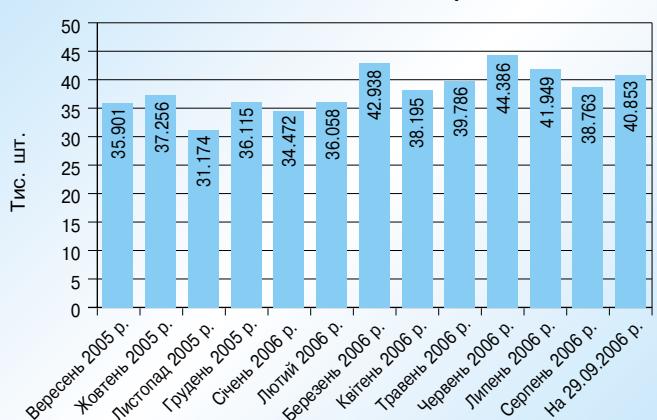
Міжбанківські обороти НСМЕП по місяцях

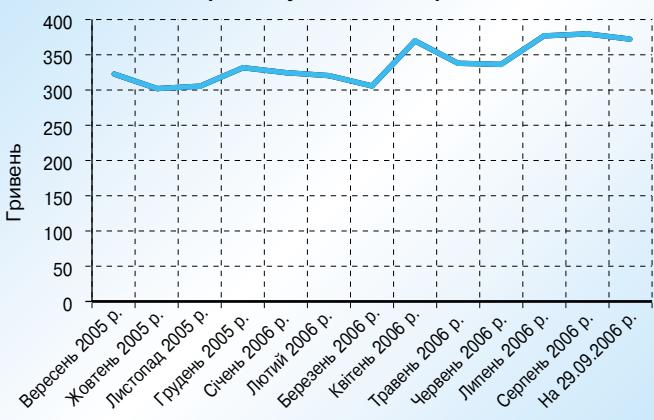
Міжбанківські наростаючі обороти

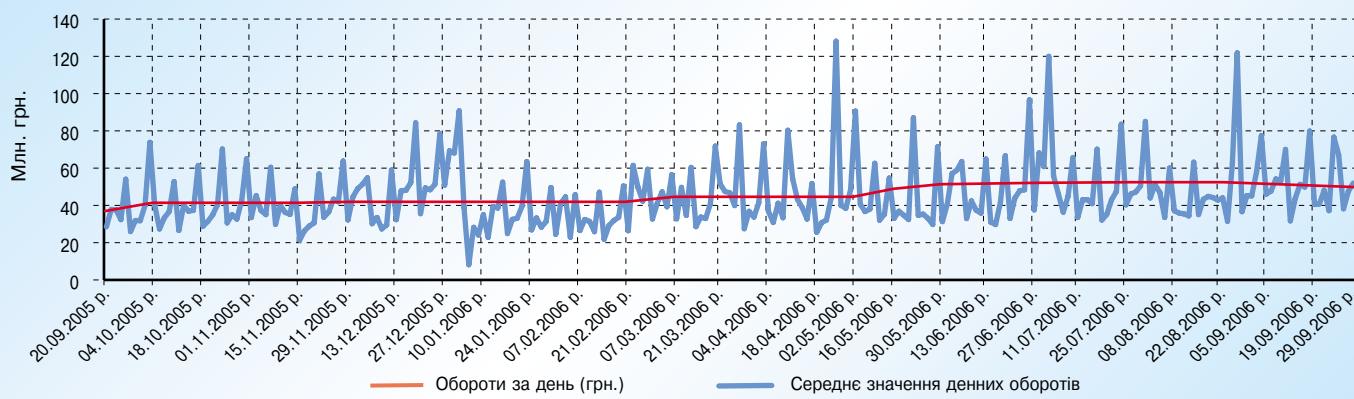
Кількість міжбанківських операцій

Середня сума однієї операції

Динаміка денних оборотів за картками НСМЕП у 2005–2006 рр.

Міжнародні контакти /

Свято професійного спілкування

10–13 жовтня у Навчальному центрі Національного банку України проходив міжнародний семінар на тему "Монетарні операції". Участь у ньому взяли фахівці центральних банків Азербайджану, Білорусі, Вірменії, Грузії, Казахстану, Киргизстану, Молдови, Македонії, Росії та України. Проводили семінар представники Банку Англії. Мета заходу – вивчення світового досвіду з питань монетарних операцій.

Грошово-кредитні операції належать до сфери проведення монетарної політики та використовуються для управління ліквідністю – невід'ємної складової діяльності центрального банку. За програмою семінару його учасники мали ознайомитися із практикою застосування монетарних операцій у різних країнах, поділитися власним досвідом. Радник з питань ринку Центру навчання фахівців центральних банків Банку Англії **Саймон Грей** та радник підрозділу стерлінгових ринків Банку Англії **Роджер Клюс** підготували лекції, в яких висвітлили широкий спектр питань щодо монетарних операцій. Розглядалися операції на відкритому ринку, процентна ставка грошового ринку, операції в умовах надлишку ліквідності, видача векселів і координація випуску урядових боргових паперів, валютні операції на відкритому ринку, прогнозування та управління ліквідністю, робота з резервами тощо.

Саймон Грей орієнтував учасників семінару на конструктивну взаємодію. Вельми важливо навчатися один в одного, наголосив він. Можна дуже багато почертнути з обміну досвідом,

особливо представникам країн, які пройшли аналогічний період трансформації, починали будувати комерційну банківську систему з нуля, працювали над стабілізацією внутрішніх цін, обмінного курсу. У презентаціях учасників, передбачених програмою, Саймон Грей радив учасникам семінару особливу увагу приділити проблемам, які стоять перед центральними банками їхніх країн.

Як випливало з презентації головного економіста департаменту ринкових операцій Національного банку Республіки Азербайджан **Наргиз Ханбекової**, основна проблема центрального банку – стерилізація потоку грошей від продажу нафти. Із цією метою з 2004 року Національний банк країни почав розміщувати на фондовій біржі свої національні ноти.

У Національного банку Республіки Білорусь, який представляла заступник начальника відділу аналізу та планування монетарних операцій управління реалізації монетарної політики головного управління монетарних операцій **Олена Вериго**, інколи виникають складнощі з несподіваними операціями центрального уряду. Скажімо, трапляються випадки розміщення депозитів великих обсягів у банках Республіки, що одразу стрімко підвищує ліквідність. Бувають періоди, коли необхідно проводити операції зі стерилізації, бувають періоди, коли необхідно активно підтримувати банки для проведення ними операцій з клієнтами. Для цього у центрального банку є відпрацьований інструментарій і постійно доступні інструменти.

Спеціаліст відділу монетарних операцій Центрального банку Республіки Вірменія **Ваагн Мелік-Парсадянян** працює над прогнозами та оцінкою резервів банківської системи Вірменії. Основна проблема – оцінити оптимальний рівень ліквідності й вирішити, які саме інструменти використовувати для того, щоб досягти оптимальних показників ліквідності банківської системи.

Головна проблема Національного банку Грузії, на думку провідного економіста відділу монетарної політики департаменту валютних і грошово-кредитних операцій **Нестан Читанаві**, – інфляція, яка зросла на два пункти відносно прогнозованого рівня.

Висока ліквідність, значні обсяги коррахунків комерційних банків як у національній, так і в іноземній валютах, великі надходження експортної виручки, і при цьому – брак фінансових інструментів, за якими могли б розміщувати свої гроші комерційні банки, – на такі проблеми вказала головний дилер управління дилінгових операцій департаменту монетарних операцій Національного банку Республіки Казахстан **Світлана Ташанова**.

Схожі проблеми вирішує Національний банк Киргизької Республіки, який представляє економіст управління грошово-кредитних операцій **Бакит Карбозов**: необхідно вилучати надлишкову ліквідність банківської системи за відсутності фондового ринку.

Національний банк Молдови, розповіла директор департаменту ринкових операцій **Ніна Савін**, уже кілька років стикається з проблемою надлишку ліквідності. “В основному ми займаємося стерилізацією ліквідності через сертифікати Національного банку; портфель державних цінних паперів дуже маленький, ми продаємо його за кілька днів”, – пояснює вона.

У своїй презентації аналітик департаменту досліджень Національного банку Республіки Македонія **Даяна Яневська** розповіла про методику визначення оптимального рівня ліквідності, інструменти стерилізації. Крім аукціонів векселів для стерилізації ліквідності в короткостроковому періоді, центральний банк Македонії разом із Міністерством фінансів у першій половині 2006 року почали випускати казначейські облігації з тривалішим періодом – від трьох місяців до одного року. Центральний банк виходить також на валютні ринки з інтервенціями, щоб підтримати фіксований обмінний курс національної валюти.

— Найбільша наша проблема, – зauważила начальник управління аналізу та розвитку фінансових ринків департаменту операцій на фінансових ринках Центрального банку Російської Федерації **Лариса Селютіна**, – величезний приплив валюти на внутрішній ринок і пов’язане з ним колосальне зростання валютних резервів. Банк Росії зумішив проводити масовані інтервенції на внутрішній ринок, скуповуючи долари, що певним чином впливає і на

Напрацьоване на семінарі поповнить скарбничку світового досвіду у сфері монетарних операцій. На фото зліва направо: Роджер Клюс, Саймон Грей, Наталія Гребенік.

зростання інфляції. З одного боку Банк Росії прагне стимулювати зміщення національної валюти, а з іншого, — змушений, купуючи долари, збільшувати обсяги грошової маси.

Нині Банк Росії більшу увагу намагається приділяти процентній політиці, інтенсивно розвиває інструменти грошово-кредитної політики. У стерилізаційних заходах важлива роль відводиться створеному Мінфіном стабілізаційному фонду, який знаходитьться в управлінні Банку Росії.

Досвідом Національного банку Республіки Казахстан ділиться Світлана Ташанова.

Національний банк України представляли перший заступник Голови НБУ **Анатолій Шаповалов**, директор департаменту монетарної політики **Наталія Гребеник**, фахівці департаментів монетарної політики, валютного регулювання, з управлінням валютним резервом та здійснення операцій на відкритому ринку, головного управління НБУ по м. Києву і Київській області та управління НБУ у Львівській області. Українські учасники змалювали загальну картину роботи НБУ у сфері проведення монетарної політики.

Минулого року в Національному банку України відбулася структурна перебудова: департаментам монетарної політики та валютного регулювання залишено виконання ідеологічних функцій, а на новостворений (зі структурних підрозділів цих департаментів) департамент з управлінням валютним резервом та здійснення операцій на відкритому ринку покладено функції технічного проведення всіх монетарних операцій.

Департамент валютного регулювання займається реалізацією валютно-курсової політики у частині щоденного встановлення офіційного курсу гривні щодо іноземних валют, розрахунками міжнародних резервів, про-

гнозуванням обмінного курсу гривні, обсягу міжнародних резервів та операцій НБУ на валютному ринку.

Ключову роль у виконанні основної функції НБУ, передбаченої Конституцією України і Законом “Про Національний банк України”, — забезпечення стабільності національної валюти — відіграє департамент монетарної політики НБУ. Діяльність департаменту — багатовекторна. Це і прогнозування монетарної політики на рік та середньострокову перспективу, і розробка мето-

ки — процентні ставки мають стати основним інструментом в управлінні грошово-кредитним ринком.

Із 2004 року діє система Кред-інфо: в режимі онлайн у будь-який час можна побачити, що діється на міжбанківському ринку, отримати інформацію про обсяги і процентні ставки, за якими відбуваються трансакції між банками. За результатами такого моніторингу рішення про операції НБУ з тим чи іншим банком приймається в автоматичному режимі. Робота цієї системи викликала живий інтерес з боку учасників семінару. Саймон Грей зауважив, що деякі центральні банки взагалі не цікавляться міжбанківським ринком, деякі працюють із банками на двосторонній основі — по телефону, що, зазвичай, дуже складно, до того ж значно посилює роль людського фактора.

У ході роботи вималювалися загальні проблеми представлених на семінарі країн — відсутність розвинутого фондового ринку, брак фінансових інструментів. Усі зійшлися на тому, що досвідом, набутим на семінарі, вони зможуть ефективно скористатись у своїй практичній діяльності.

Звіт про семінар буде неповним, якщо не згадати про його атмосферу, — на цьому, ділячись враженнями, неодмінно наголошували всі учасники. Українці властивали гостинний прийом, і з першого дня дбайливо опікувалися гостями. Крім власне засідань, були екскурсії по Києву, вистава в оперному театрі, спілкування за інтересами. Завжди і всюди панували дружні суто людські стосунки. По-сімейному поздоровили з днем народження Світлану Ташанову — з квітами, сердечними побажаннями. Яскрава представниця казахського народу тут же пригадала свої українські корені, виявилося, що її бабуся — родом із Житомирщини.

Кожен учасник отримав сертифікат про участь у семінарі Центру навчання фахівців центральних банків Банку Англії, ювілейну монету “15 років незалежності України”, колективне фото на згадку.

Відкриваючи семінар, Анатолій Шаповалов жартома подякував його учасникам за хорошу погоду, яку вони привезли до Києва. Коли гості роз’їхалися, золота і щира українська осінь ще цілу добу щедро ділилася сонцем і теплом, якими було переповнене це свято професійного спілкування.

Олег Бакун,
“Вісник НБУ”.
Фото **Валерія Закусила.**

**Віталій
Юрків**

Завідувач сектору адаптації банківського законодавства до законодавства ЄС юридичного департаменту Національного банку України

Автор наголошує на необхідності вдосконалення правового регулювання діяльності небанківських фінансових установ, які надають кошти у позику, в тому числі і на умовах фінансового кредиту. За результатами аналізу в статті подано низку висновків стосовно поліпшення чинного законодавства України.

Компетентно /

Правове регулювання діяльності кредитних установ у законодавствах України та Європейського Союзу: порівняльно-правовий аспект

Правове регулювання діяльності кредитних установ в Україні здійснюється на основі Закону України “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг”, який набрав чинності п’ять років тому. Згідно зі статтею 1 цього закону *кредитною установовою* визнається фінансова установа, яка відповідно до закону має право за рахунок залучених коштів надавати фінансові кредити на власний ризик. Відповідно *фінансовий кредит* визначається як кошти, які надаються у позику юридичній або фізичній особі на обумовлений строк та під процент.

Визначення кредитної установи за допомогою поняття фінансової установи дає підстави характеризувати її як юридичну особу, яку внесено до відповідного реєстру і яка надає певну фінансову послугу. Зазначені характеристики вважатимемо базовими, вони будуть використані нами для аналізу інституту кредитної установи у законодавстві України.

Стаття 7 Закону України “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг” визначає умови, яким повинна відповідати особа, що започатковує діяльність з надання фінансових послуг. Зокрема, такими умовами є:

- внесення запису про особу до відповідного державного реєстру фінансових установ;

- отримання необхідних ліцензій у разі, якщо відповідно до закону надання певних фінансових послуг потребує ліцензування;

- відповідність облікової та реєструючої системи фінансової установи вимогам, встановленим нормативно-правовими актами;

- узгодженість внутрішніх правил фінансової установи з вимогами законів України і нормативно-правових актів державних органів, що

здійснюють регулювання та нагляд за ринками фінансових послуг;

— відповідність професійних якостей та ділової репутації персоналу фінансової установи вимогам, встановленим законом.

При цьому згаданий вище закон не містить особливих вимог стосовно організаційно-правової форми та мінімального розміру капіталу кредитної установи, натомість відсилаючи до інших законів з питань регулювання окремих ринків фінансових послуг.

Відповідно до пункту 4.1. Положення про Державний реєстр фінансових установ, затвердженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 28 серпня 2003 р. № 41, для набуття статусу фінансової установи заявник згідно з вимогами нормативно-правових актів подає до Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України¹ визначений перелік документів. При цьому пунктом 4.2 зазначеного положення встановлено, що вимоги до юридичної особи для внесення інформації про неї до реєстру та вимоги до документів, які подає юридична особа, встановлюються відповідними нормативно-правовими актами для окремих видів фінансових установ. Проте на сьогодні нормативно-правового акта, який би встановлював такі вимоги для кредитних установ, немає. Зазначені вимоги встановлено лише для фінансових компаній у Положенні про внесення інформації щодо фінансових компаній до Державного реєст-

¹ Згідно з Положенням про Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг України, затвердженням Указом Президента України від 4 квітня 2003 року № 292, Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України є спеціально уповноваженим органом виконавчої влади у сфері регулювання ринків фінансових послуг у межах, визначених законодавством.

ру фінансових установ та встановлення вимог до облікової та реєструючої системи фінансових компаній, затвердженому розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 5 грудня 2003 р. № 152. При цьому фінансовими компаніями вважаються фінансові установи, які надають такі фінансові послуги, державне регулювання яких відповідно до чинного законодавства віднесено до компетенції Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України, крім тих установ, які надають страхові послуги, послуги накопичувального пенсійного застрахування, а також фінансових установ — юридичних осіб публічного права, кредитних установ, у тому числі кредитних спілок та ломбардів.

Неважаючи на відсутність вимог, про які йшлося вище, Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України розпорядженням від 18 жовтня 2005 р. № 4802 затверджено Ліцензійні умови провадження діяльності з надання фінансових кредитів за рахунок залучених коштів кредитними установами. Ліцензійні умови передбачають, що для отримання ліцензії заявник особисто або через уповноважену ним особу звертається до Держфінпосту із заявою про видачу ліцензії, до якої додаються копія свідоцтва про державну реєстрацію юридичної особи та копії установчих документів, які регламентують створення та діяльність кредитної установи, засвідчені в установленому порядку.

Отже, одна з передумов започаткування діяльності кредитної установи формально не може бути виконана з огляду на відсутність відповідного правового регулювання. Внаслідок на практиці потенційні кредитні установи при внесенні інформації до Державного реєстру фінансових установ керуються вимогами, встановленими для фінансових компаній, а згодом одержують ліцензії на провадження діяльності з надання фінансових кредитів за рахунок залучених коштів.

Розглядаючи інститут кредитної установи з точки зору фінансової послуги, яку вона надає, передусім слід звернути увагу на перелік фінансових послуг, визначений у статті 4 Закону України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг". Згідно зі згаданим переліком фінансовою послугою, яка може надаватися фінансовими установами в Україні, є надання коштів у позику, в тому числі й на умовах

фінансового кредиту. Проте як у статті 1, так і в статті 34 цього закону чомусь визначають дану послугу як "надання фінансових кредитів за рахунок залучених коштів". Слід також зауважити таке: якщо проаналізувати згаданий перелік фінансових послуг, не можна не звернути уваги на те, що залучення фінансових активів із зобов'язанням щодо наступного їх повернення визначено законодавцем як самостійну фінансову послугу. Мало того, згідно зі статтею 47 Закону України "Про банки і банківську діяльність" операції із залучення та розміщення залучених коштів у сукупності дозволяється здійснювати лише юридичним особам, які мають банківську ліцензію, тобто банкам.

Ускладнення ситуації спричиняється також положенням частини третьої статті 5 Закону України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг", яке передбачає здійснення діяльності із надання фінансових кредитів за рахунок залучених коштів правом виключно кредитної установи за умови отримання останньою відповідної ліцензії. Незрозуміло, куди ж тоді віднести кредити, які на основі чинного законодавства надаються банками чи кредитними спілками? Чи, можливо, останні теж є кредитними установами?

Отже, на сьогодні у законодавстві України неоднозначно визначається фінансова послуга, яка надається кредитною установою, та яке місце займає кредитна установа стосовно інших фінансових установ, зокрема, банку, який теж є фінансовою установою².

Правове регулювання діяльності кредитних установ у Європейському Союзі подолало тривалий етап становлення і нині здійснюється на основі Директиви 2006/48/ЄС щодо започаткування та подальшого здійснення діяльності кредитних установ від 14 червня 2006 року³. Згідно зі статтею 4 зазначеної директиви кредитною установою є підприємство, діяльність якого полягає в залученні від населення вкладів чи інших коштів, які підлягають поверненню, та наданні кредитів за власний рахунок або установа — емітент електронних грошей. Відповідно фінансова установа

є підприємством, відмінним від кредитної установи. Основна його діяльність полягає у придбанні активів або здійсненні одного чи більше видів діяльності, зазначених у відповідних пунктах додатка I згаданої директиви. Видом діяльності, який заслуговує на увагу, в цьому дослідженні є діяльність, визначена у пункті 2 вищезгаданого додатка, а саме: "Надання позик, в тому числі споживчих кредитів, іпотечних кредитів, фактoring з правом чи без права регресу, фінансування комерційних операцій (включаючи форфейтинг)".

Відтак, законодавство Європейського Союзу передбачає дві форми надання коштів у користування юридичним або фізичним особам на визначений строк та під процент: кредит і позику, причому перша форма надається виключно кредитними установами, а друга — фінансовими. Очевидно, такий підхід обумовлений характером оплатності та масштабами діяльності установи, а отже, значимістю та обсягом її впливу на фінансову систему в цілому. Підтвердженням цієї тези є низка положень Директиви 87/102/ЕЕС Ради Європейських Співтовариств від 22 грудня 1986 р. щодо зближення законів, підзаконних нормативних актів та адміністративних положень держав-членів стосовно споживчого кредиту⁴. При визначенні угод, які визнаються споживчими кредитами, у даній директиві використовується метод "від протилежного". Зокрема, відповідно до статті 2 директиви вона не застосовується до:

- кредитних угод або угод із зобов'язанням надати кредит для набуття чи збереження майнових прав на землю або на існуючу чи спроектовану будівлю, а також для реставрації або поліпшення будівлі як такої;

- договорів найму, за винятком тих, які передбачають перехід права власності в кінцевому результаті до наймача;

- кредиту, який надається, або який є доступним для використання, без сплати процентів чи будь-якої іншої винагороди;

- кредитних угод, за якими не сплачуються проценти, та споживач погоджується виплатити кредит ра-

² Стаття 1 Закону України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг".

³ Directive 2006/48/EC of the European Parliament and of the council of 14 June 2006 relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions (recast). <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:177:0001:01:EN:HTML>

⁴ На даний час Директива 87/102/ЕЕС знаходить в стані перегляду. Див.: Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the harmonization of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning credit for consumers (presented by Commissions). 11.9.2002 COM (2002) 443 final. http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/pdf/2002/com_2002_0443en01.pdf.

зовим платежем;

— кредиту у формі авансу на поточному рахунку, наданому кредитною або фінансовою установою, за винятком карткових рахунків;

— кредитних угод на суму менше 200 ЕКЮ чи більше 20 000 ЕКЮ;

— кредитних угод, за якими споживач зобов'язаний виплатити кредит або в межах строку, що не перевищує трьох місяців, або в межах строку, що не перевищує 12 місяців, проте не більше, ніж чотирма платежами.

Залучення від населення вкладів чи інших коштів, які підлягають поверненню як невід'ємна складова діяльності кредитної установи, характеризується домінуванням у праві ЄС концепції “універсального банку”, тобто банку, який може здійснювати як традиційну банківську діяльність, так і діяльність інвестиційної фірми⁵. При цьому під вкладом мається на увазі “повна передача коштів з обов'язковим поверненням, яка супроводжується свободою одержувача розпоряджатись ними. Не має значення юридична природа угоди — вклад, позика, переказ, підписка на цінні папери”⁶. Відповідна концепція знайшла відображення в практиці Суду Європейських Співтовариств. У справі C-366/97 постала необхідність у тлумаченні поняття “вклади та інші кошти, залучені від невизначеного кола осіб на поворотній основі”⁷ в цілях Першої банківської директиви 77/780/ЄЕС⁸. Адвокатом зацікавленої сторони було запропоновано тлумачення, суть якого зводилася до того, що існують фінансові інструменти, які за своєю природою передбачають виплату залучених коштів і процентів (наприклад, депозитні сертифікати). Водночас існують інші інструменти, такі як акції компанії, які не передбачають безумовного зобов'язання виплати інвестованих коштів, а ставлять питання про виплату в залежності від ряду обставин (прибутковість компанії тощо) і є по суті спекулятивною угодою. На основі даної відмінності робився висновок: якщо певна установа залучає кошти від невизначеного

кола осіб не у формі оплати інструментів, які за своєю природою передбачають оплатне повернення інвестованих коштів, а у формі укладення угоди, в якій обов'язок повернення має виключно контрактний характер, тобто випливає з умов контракту, а не із природи інструменту, то це не повинно розглядатися як діяльність, дозволена лише кредитним установам на основі спеціальної ліцензії.

Однак суд не погодився з такою позицією і дійшов висновку, що під вкладами та іншими коштами на поворотній основі слід розуміти не тільки ті інструменти, які передбачають повернення коштів в силу своєї природи, а й ті, які не мають зазначеної властивості, але є предметом угоди, в котрій зобов'язання повернення засобів випливає із контрактних умов.

Водночас залучення від невизначеного кола осіб (населення) депозитів та інших коштів, що підлягають поверненню, згідно зі статтею 5 Директиви 2006/48/ЄС є послугою, яка надається виключно кредитною установою. Підприємствам, які не є кредитними установами відповідно до статті 3 вищезгаданої директиви, таку діяльність здійснювати заборонено. Як виняток, захиста не стосується залучення вкладів або інших коштів, які підлягають поверненню за умови, що ця діяльність підлягає регулюванню та контролю, здійснюваному з метою захисту вкладників та інвесторів. Ось чому діяльність фінансової установи, на відміну від кредитної, Директивою 2006/48/ЄС визначається не як залучення від невизначеного кола осіб (населення) депозитів та інших коштів, які підлягають поверненню, а як придбання активів та здійснення визначених видів діяльності.

Наведене вище дає підстави стверджувати, що згідно із законодавством Європейського Союзу фінансовими установами вважаються підприємства, які:

— надають позики;

— не рефінансують свою діяльність з надання позик шляхом залучення вкладів від невизначеного кола осіб на поворотній основі;

— фінансування своєї діяльності забезпечують тільки власними капіталами і коштами, одержаними в кредит.

ВИСНОВКИ

Ідсумовуючи викладене та спропонувавши його на законодавство України, можна зробити такі висновки:

1. Правове регулювання інституту кредитної установи в законодавстві

України є фрагментарним та суперечливим за змістом;

2. Визначення фінансового кредиту як надання коштів у позику в Законі України “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг” нівелює розбіжності двох різних цивілістичних інститутів — позики і кредиту;

3. Законодавство України про фінансові послуги потребує розмежування двох фінансових послуг — надання позик та надання кредитів, перша з яких повинна здійснюватися небанківською фінансовою установою, а друга — банком;

4. Кошти, за рахунок яких небанківською фінансовою установою надаються кредити, в Законі України “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг” і відповідних підзаконних нормативно-правових актах, прийнятих на виконання зазначеного закону, не повинні визначатися залученими;

5. З метою упорядкування системи фінансових установ України та адаптації законодавства, яке стосується цих питань, до законодавства Європейського Союзу доцільно внести зміни до законів України “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг” та “Про банки і банківську діяльність” у частині уточнення поняття кредитної установи, а саме — визначення кредитною установою виключно банку.

Законодавчі і нормативно-правові акти

1. Закон України “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг” // Офіційний вісник України. — 2001. — № 32. — С. 1457.

2. Закон України “Про банки і банківську діяльність” // Урядовий кур'єр. — 2001. — № 8.

3. Указ Президента України від 4 квітня 2003 року № 292 “Про Положення про Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг України” // Офіційний вісник України. — 2003. — № 15. — С. 650.

4. Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 28 серпня 2003 року № 41 “Про затвердження Положення про Державний реєстр фінансових установ” // Офіційний вісник України. — 2003. — № 38. — С. 2048.

5. Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 18 жовтня 2005 року № 4802 “Про затвердження Ліцензійних умов провадження діяльності з на-

⁵ Вишневский А.В. Банковское право Европейского Союза: Учебное пособие. — М.: Статут, 2000. — С. 33.

⁶ Гавальда Кристиан, Суфле Жан. Банковское право. Учреждения — Счета — Операции — Услуги. — М.: “Финстатинформ”, 1996. — С. 26.

⁷ Вишневский А.В. Банковское право Европейского Союза: Учебное пособие. — М.: Статут, 2000. — С. 29–30.

⁸ Примітка. Визначення кредитної установи в наступних Директивах 89/646/ЕС, 2000/12/ЕС та 2006/48/ЕС не змінювалося.

дання фінансових кредитів за рахунок залучених коштів кредитними установами” // Офіційний вісник України. — 2005. — № 49. — С. 3101.

6. Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 5 грудня 2003 року № 152 “Про затвердження Положення про внесення інформації щодо фінансових компаній до Державного реєстру фінансових установ та встановлення вимог до облікової та реєструючої системи фінансових компаній” // Офіційний вісник України. — 2004. — № 1. — С. 17.

7. Directive 2006/48/EC of the Euro-

pean Parliament and of the Council of 20 March 2000 relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions (recast). <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:177:0001:01:EN:HTML>

8. Council Directive 87/102/EEC of 22 December 1986 for the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning consumer credit. http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=EN&num-doc=31987L0102&model=guichett

9. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council

on the harmonization of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning credit for consumers (presented by Commissions). 11.9.2002 COM (2002) 443 final. http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/pdf/2002/com2002_0443en01.pdf.

Література

1. Вишневский А.В. Банковское право Европейского Союза: Учебное пособие. — М.: Статут, 2000. — 388 с.

2. Гавальда Кристиан. Суфле Жан. Банковское право. Учреждения — Счета — Операции — Услуги. — М.: Финстатинформ, 1996. — 580 с.

Запитання — відповідь /

Практичні питання регулювання банківської діяльності

На запитання працівників банків, бюджетних установ, органів влади та комерційних структур з проблем, пов’язаних із регулюванням банківської діяльності, відповідають фахівці юридичного департаменту Національного банку України.

Який порядок віднесення клієнтів банку до категорії таких, що не підтримують ділові відносини з банком?

Відповідно до законів України “Про банки і банківську діяльність” та “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом” банки як суб’єкти первинного фінансового моніторингу зобов’язані ідентифікувати своїх клієнтів.

Для проведення заходів з ідентифікації своїх клієнтів банки наділені широкими повноваженнями. Так, частиною четвертою статті 64 Закону “Про банки і банківську діяльність” встановлено, що рахунок клієнту відкривається, а операції здійснюються лише після проведення ідентифікації особи клієнтів та вжиття заходів відповідно до законодавства, яким регулюються відносини у сфері запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Пунктом 3 Постанови Правління Національного банку України “Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу” від 14.05.2003 р. № 189 (надали — положення № 189), який містить

перехідні положення, визначено порядок приведення у відповідність до вимог чинного законодавства України ідентифікації клієнтів у визначені терміни, останнім з яких є 01.01.2004 р.

Отже, ідентифікація осіб, які (1) стали клієнтами банку до набрання чинності положенням № 189, (2) не підтримують ділові відносини з банком і (3) ризик проведення якими операцій з легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, оцінюється як низький, може бути приведена у відповідність до вимог чинного законодавства України після закінчення останнього строку (01.01.2004 р.) — під час їх звернення до банку або проведення ними операції.

При цьому саме відсутність (починаючи з дати закінчення останнього строку для приведення ідентифікації клієнтів у відповідність із вимогами чинного законодавства і до цього часу) звернень клієнта до банку і не проведення ним операцій за рахунком є критерієм оцінки клієнта як такого, що не підтримує ділові відносини з банком. При першому зверненні такого клієнта до банку або проведенні ним першої операції за своїм рахунком його ідентифікація має бу-

ти приведена у відповідність до вимог чинного законодавства.

Як розмежувати поняття “інсайдер”, “пов’язана особа” та “афілійована особа”?

Термін “інсайдер” містився в першій редакції Закону України “Про Національний банк України”. Статтею 1 цього закону передбачалося, що інсайдер — це юридична або фізична особа, яка має доступ до конфіденційної інформації про справи банку завдяки своєму службовому становищу, участі у капіталі банку, родинним зв’язкам і має можливість використовувати своє становище у власних інтересах.

Визначення зазначеного терміну в глосарії Закону України “Про Національний банк України” мало значення для правильного розуміння його статті 58, якою встановлювалися такі норми: з метою захисту інтересів вкладників та кредиторів і забезпечення фінансової надійності банків Національний банк України відповідно до визначеного ним порядку встановлює для них обов’язкові економічні нормативи; ці нормативи мають забезпечувати здійснення контролю за ризиками, пов’язаними з капіталом, ліквідністю, кредитами акціонерам та інсайдерам (пов’язаним особам), наданням великих кредитів, інвестиціями капіталу, а також за відсотковим та валютним ризиком.

Відповідно до Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв’язку з прийняттям Закону України “Про банки і банківську діяльність”” зазначені положення Закону України “Про Національний банк України” були виключені.

У Законі України “Про банки і банківську діяльність” не використовується поняття “інсайдер”. Водно-

Які заходи впливу застосовуються до банку за перешкодження виконанню судових рішень про арешт коштів на рахунках?

Відповідно до частини другої статті 6 та частини другої статті 19 Конституції України органи державної влади, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Згідно зі статтею 99 Конституції України, статтею 335 Господарського кодексу України, статтями 6, 7, 55 Закону України “Про Національний банк України” та статтями 4, 66, 67 Закону України “Про банки і банківську діяльність” основною функцією центрального банку держави є забезпечення стабільності грошової одиниці України, в тому числі шляхом здійснення банківського нагляду.

Статтею 73 Закону України “Про банки і банківську діяльність” передбачено право Національного банку України в межах здійснення функції банківського нагляду застосовувати до банків заходи впливу в разі порушення ними вимог банківського законодавства, нормативно-правових актів Національного банку України або здійснення ризикових операцій, які загрожують інтересам вкладників та кредиторів.

Відповідно до пункту 1.4 глави першої розділу I Положення “Про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства”, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 28.08.2001 № 369, Національний банк застосовує заходи впливу, зокрема, на підставі результатів інспекційних перевірок банків.

Згідно зі статтею 71 Закону України “Про Національний банк України” рішення про проведення позапланованої перевірки банку може бути прийнято за наявності обґрунтovanих підстав, до яких належать виявлені факти суттєвого погіршення фінансового стану банку; проведення банком ризикових операцій, що загрожують інтересам вкладників або інших кредиторів банку; подання недостовірної звітності тощо.

Отже, проведення Національним банком України позапланованих перевірок та застосування заходів впливу до банків обумовлено його компетенцією та має здійснюватись виключно в межах повноважень та у порядку, передбаченому чинним законодавством.

час статтею 52 цього закону передбачено такий правовий інститут, як “пов’язані особи”, до яких належать: керівники банку; власники істотної участі в банку; близькі родичі, чоловік, жінка, діти, батьки будь-якої особи, що зазначені в пунктах 1 і 2; афілійовані особи банку, керівники і власники істотної участі в афілійованих особах, а також їх близькі родичі.

В Інструкції “Про порядок регулювання діяльності банків в Україні”, затверджений постановою Правління Національного банку України від 28.08.2001 р. № 368 (надалі — постанова № 368), використовується термін “інсайдер”. Ці особи поділено за суб’єктним складом на інсайдерів — юридичних осіб та інсайдерів — фізичних осіб.

Пунктом 1.10 глави 1 розділу VI значеної постанови встановлено, що до інсайдерів — фізичних осіб належать:

- 1) власники істотної участі;
- 2) управлінський персонал банку: (1) перші керівники: голова та члени спостережної ради банку, голова правління/ради директорів та члени правління/ради директорів, заступники голови правління/ради директорів (президент, віце-президенти); головний бухгалтер та його заступники; (2) інший управлінський персонал: керівники філій; головні бухгалтери філій; керівники структурних підрозділів банку та члени кредитного комітету (кредитної комісії), які беруть участь у визначеній кредитної, інвестиційні та обліковій політиці, політики управління активами і пасивами, ключових напрямів діяльності банку; (3) працівники внутрішнього аудиту; (4) члени ревізійної комісії;

- 3) контролери: особа, яка здійснює зовнішній аудит банку; особа, яка є керівником державних органів (фондів, комітетів тощо) і відповідно до своїх посадових обов’язків здійснює контроль за діяльністю банків;

- 4) керівники та контролери афілійованих і споріднених осіб;

- 5) асоційовані особи: рідні брати і сестри, батьки, чоловік, дружина або повнолітні діти тих керівників банку, контролерів банку і керівників установ-акціонерів (учасників) банку, які є власниками істотної участі банку.

Пунктом 1.11 глави 1 розділу VI постанови № 368 встановлено, що до інсайдерів — юридичних осіб належать:

- 1) власники істотної участі (установа, яка прямо або опосередковано, самостійно або спільно з іншими особами володіє 10 і більше відсотками статутного капіталу або права голосу приобраних акцій (пайів) юридичної особи, або незалежна від формального володіння можливість вирішального впливу на керівництво чи діяльність юридичної особи.

лосу згідно з придбаними акціями (паями) банку або незалежно від формального володіння має можливість вирішального впливу на керівництво чи діяльність банку);

- 2) афілійовані особи (установа, що має істотну участь у банку; установа, в якій банк є власником істотної участі);

- 3) споріднені особи (установа, в якій власником істотної участі є особа, яка водночас є власником істотної участі в банку; установа, керівники якої є одночасно керівниками банку);

- 4) асоційовані особи (установа, в якій керівником є батьки, брати й сестри, дружина, чоловік або діти тих керівників і контролерів банку, а також установ — акціонерів (учасників) банку, які є власниками істотної участі в банку).

Аналіз статті 52 Закону України “Про банки і банківську діяльність” та постанови № 368 вказує на те, що поняття “інсайдер” ширше за змістом від поняття “пов’язана особа”. Так, до інсайдерів належить управлінський персонал банку, який охоплює собою, крім керівників банку, визначених статтею 42 Закону України “Про банки і банківську діяльність”, також інших осіб; зазначеною постановою розширено перелік юридичних осіб, яких слід відносити до інсайдерів банку (споріднені і асоційовані особи), порівняно з тими, що згідно зі статтею 52 Закону України “Про банки і банківську діяльність” є пов’язаними особами банку.

Отже, терміни “інсайдер” та “пов’язана особа” не є тотожними. Перший правовий інститут використовується для цілей Закону України “Про банки і банківську діяльність”, другий — з метою здійснення Національним банком України індикативного регулювання діяльності банків шляхом встановлення обов’язкових для виконання економічних нормативів, метою яких є захист інтересів вкладників та кредиторів і забезпечення фінансової надійності банків.

Щодо поняття “афілійовані особи банку”, то відповідно до статті 2 Закону України “Про банки і банківську діяльність” та пункту 1.11 глави 1 розділу VI постанови № 368, до них належать юридичні особи, в яких банк має істотну участь¹ або які мають істотну участь у банку.

¹ Пряме або опосередковане, самостійно або спільно з іншими особами володіння 10 і більше відсотками статутного капіталу або права голосу приобраних акцій (пайів) юридичної особи, або незалежна від формального володіння можливість вирішального впливу на керівництво чи діяльність юридичної особи.

Крім того, частина четверта статті 8 Закону України “Про виконавче провадження” містить пряму заборону державним органам втрутатись у виконавче провадження.

Таким чином, факт перешкоджання банком виконанню судових рішень про арешт коштів на рахунках не може бути підставою для прийняття Національним банком України рішення про проведення позапланової перевірки або застосування заходів впливу до банку.

Враховуючи те, що примусове виконання судових рішень покладено на Державну виконавчу службу, а статтею 88 Закону України “Про виконавче провадження” наділено державних виконавців повноваженнями притягувати до відповідальності посадових осіб за порушення вимог цього закону та перешкоджання ними виконанню судових рішень, зацікавлена у виконанні судового рішення сторона має звернутися до цього компетентного органу.

Чи зобов’язаний банк повідомляти уповноважений орган з питань фінансового моніторингу в разі отримання від суду рішення про припинення підприємницької діяльності суб’єкта господарювання в контексті статті 64 Закону України “Про банки і банківську діяльність”?

Відповідно до статті 64 Закону України “Про банки і банківську діяльність” у випадку закриття рахунку юридичної особи на підставі рішення уповноваженого державного органу про скасування її державної реєстрації банк надає відповідну інформацію спеціально уповноваженому органу виконавчої влади з питань фінансового моніторингу.

Зазначена редакція цієї статті була викладена згідно із Законом України “Про внесення змін до деяких законів України з питань запобігання використанню банків та інших фінансових установ з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом” (набув чинності 12.06.2003 р.), розробленим з метою узгодження законодавства України з міжнародними стандартами у сфері боротьби з відмиванням грошей, а також приведення його у відповідність із “Сорока рекомендаціями Групи з розробки фінансових заходів з боротьби з відмиванням грошей (FATF)”, які були затверджені постановою Кабінету Міністрів і Національного банку України від

28.08.2001 р. № 1124.

Так, відповідно до рекомендації FATF № 10, спрямованої на виконання вимог з ідентифікації суб’єктів підприємницької діяльності, банки повинні здійснювати перевірку юридичного факту існування клієнта шляхом отримання з реєстраційних органів або від клієнта, або від первих і від другого підтвердень офіційної реєстрації підприємства.

До моменту набуття чинності Законом України “Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців” порядок створення підприємств, їх державної реєстрації та ліквідації були врегульовані зокрема Законом України “Про підприємництво”.

Термін “рішення уповноваженого органу про скасування державної реєстрації”, що використовується в статті 64 Закону “Про банки і банківську діяльність”, узгоджується зі статтею 8 чинного на той час Закону України “Про підприємництво”, якою передбачено, що скасування державної реєстрації юридичної особи здійснюється органом державної реєстрації за заявою власника або уповноважених ним органів, а також на підставі рішення суду у випадках, передбачених цією статтею (визнання недійсними установчих документів; здійснення діяльності, що суперечить установчим документам та законодавству України; неподання протягом року до органів державної податкової служби документів фінансової звітності тощо).

Частиною першою статті 33 Закону України “Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців” передбачено, що юридична особа припиняється, зокрема, в результаті ліквідації за рішенням її засновників або уповноваженого ними органу, за судовим рішенням або за рішенням органу державної влади, прийнятим у випадках, передбачених законом.

Відповідно до статті 59 Господарського кодексу України припинення діяльності суб’єкта господарювання здійснюється, зокрема, шляхом його ліквідації — за рішенням суду, у випадках передбачених кодексом. Суб’єкт господарювання ліквідується, в тому числі в разі скасування його державної реєстрації. Він вважається ліквідованим із дня внесення до державного реєстру запису про припинення діяльності.

Згідно з вимогами чинного законодавства скасування державної реєстра-

ції юридичної особи оформляється рішенням уповноваженого органу з питань державної реєстрації, який засвідчує факт втрати нею статусу юридичної особи. З огляду на це, поняття “рішення уповноваженого державного органу про скасування державної реєстрації”, яке використовується у статті 64 Закону “Про банки і банківську діяльність”, слід розуміти як рішення уповноваженого органу, котрий здійснив державну реєстрацію юридичної особи, оскільки таке застосування відображає волю законодавця при створенні відповідної правової норми.

З викладеного вбачається, що з прийняттям Закону України “Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців” та Господарського кодексу України змінилася лише процедура реєстрації та зняття з обліку суб’єктів господарювання. Підстави настання юридичного факту припинення існування суб’єкта господарювання залишилися незмінними. Рішення суду було і залишається підставою для припинення юридичної особи та здійснення уповноваженим органом з питань державної реєстрації заходів, які насамперед полягають у вилученні її з державного реєстру та внесення до державного реєстру запису про припинення діяльності.

За своєю юридичною суттю ці дії фактично є скасуванням державної реєстрації суб’єкта господарювання, засвідченням факту припинення його існування та втрати статусу юридичної особи.

Враховуючи викладене, на думку Національного банку України, відповідно до статті 64 “Про банки і банківську діяльність” умовою для повідомлення банком інформації щодо закриття рахунку клієнта — юридичної особи є наявність інформації про рішення уповноваженого органу з питань державної реєстрації стосовно припинення цієї юридичної особи.

Чи може компанія з управління активами придбати акції комерційного банку до складу активів пайового інвестиційного фонду?

1. Згідно із частиною п’ятою статті 336 Господарського кодексу України вимоги щодо формування статутного фонду та здійснення функцій банків встановлюються Законом “Про банки і банківську діяльність”. Законодавство про господарські товариства поширяється на банки в частині, що

не суперечить кодексу та зазначеному закону.

Відповідно до частини третьої статті 22 Закону України “Про інститути спільногоЯ інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)” пайовий інвестиційний фонд не є юридичною особою.

Згідно із частиною першою статті 14 Закону України “Про банки і банківську діяльність” та частиною другою статті 336 Господарського кодексу України учасниками банку можуть бути юридичні і фізичні особи, резиденти та нерезиденти, а також держава в особі Кабінету Міністрів України або уповноважених ним органів.

Враховуючи викладене, а також вимоги спеціального законодавчого акта у сфері регулювання банківської діяльності, на думку Національного банку України, пайовий інвестиційний фонд не може бути учасником банку.

2. Такий висновок підтверджується також тим, що для банків як для суб’єктів господарювання, так і для їх учасників чинним законодавством встановлено й інші спеціальні вимоги. Так, частиною другою статті 14 Закону “Про банки і банківську діяльність” встановлено вимоги щодо бездоганної ділової репутації та задовільного фінансового стану учасників банку, які володіють істотною участю.

Згідно з дефініцією, котра міститься в статті 2 цього закону, ділова репутація — це сукупність підтвердженої інформації про особу, що дає можливість зробити висновок про її порядність, професійні та управлінські здібності.

Аналіз статей 14, 17, 18, 33, 34, 60 Закону “Про банки і банківську діяльність” свідчить про те, що такою ознакою, як фінансовий стан можуть володіти лише фізичні або юридичні особи.

Відповідно до статті 72 згаданого вище закону Національний банк України має право здійснювати перевірку осіб, які охоплюються його наглядовою діяльністю. До них належать зокрема учасники істотної участі банку та особи, які придбали істотну участь без письмового дозволу Національного банку України.

Пайовий інвестиційний фонд за своєю організаційно-правовою формою не може володіти зазначеними вище ознаками, оскільки вони можуть стосуватись особи, наділеної цивільно-правовою дієздатністю.

Крім того, слід зазначити, що встановлені Законом “Про банки і банківську діяльність” вимоги щодо бездо-

ганної ділової репутації та задовільного фінансового стану учасників банку поширюються й на власників опосередкованої істотної участі.

З огляду на це, якщо участь інституту спільногоЙ інвестування в статутному фонду юридичної особи-акціонера банку набуде такого розміру, за якого пайовому інвестиційному фонду опосередковано належатиме істотна участь у банку, зазначені вище законодавчі вимоги мають поширюватися на компанію з управління активами та учасників цього пайового інвестиційного фонду.

3. Статтею 67 Закону України “Про Національний банк України” передбачено право Національного банку України з метою виконання регулятивних та наглядових функцій визначати обов’язкові форми звітності для банків. Так, “Правилами організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України”², вимагається подання банками звітності, якою передбачається заповнення відомостей щодо своїх учасників, що входять до двадцяти найбільших акціонерів або є інсайдерами (форма № 643 “Звіт про афілійованих осіб банку”, форма № 645 “Інформація про суб’єктів господарської діяльності, у яких власник істотної участі в банку має участь, що перевищує 10 відсотків”, форма № 670 “Звіт про двадцять найбільших учасників банку” тощо).

Отже, наявність у складі активів пайового інвестиційного фонду акцій банку в розмірі істотної участі (в тому числі опосередкованої) або ситуація, за якої кількість акцій в активах фонду надає йому ознак одного з числа двадцяти найбільших учасників, мають бути відображені в звітності банку.

Оскільки пайовий інвестиційний фонд не може бути ідентифіковано через відсутність у нього ознак право-суб’єктності, це не дає змоги банкам належно виконувати вимоги чинного законодавства в частині подання звітності для забезпечення регулятивних та наглядових функцій Національного банку України.

Який порядок підтвердження факту отримання банком послуг від міжнародних інформаційних систем та які є можливості для врегулювання зовнішньоекономічних відносин

² “Правила організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України”, затверджені постановою Правління Національного банку України від 19.03.2003 р. № 124 та зареєстровані в Міністерстві юстиції України від 07.05.2003 р. за № 353/7674.

на підставі звичаїв ділового обороту?

Відповідно до частини четвертої статті 6 та частини першої статті 14 Закону України “Про зовнішньоекономічну діяльність” суб’єкти зовнішньоекономічної діяльності мають право укладати будь-які види зовнішньоекономічних договорів (контрактів), крім заборонених законами України та самостійно визначати форму розрахунків за зовнішньоекономічними операціями з-поміж тих, що не суперечать законам України та відповідають міжнародним правилам.

Відповідно до частини першої статті 2 Закону України “Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті” імпортні операції резидентів, які здійснюються на умовах відсторочення поставки, в разі, коли таке відсторочення перевищує 90 календарних днів з моменту здійснення авансового платежу, потребують індивідуальної ліцензії Національного банку України.

Норми цього закону спрямовані на забезпечення своєчасного повернення валютних цінностей або товарів із-за кордону, зокрема шляхом застосування санкцій щодо резидентів, які ухиляються від стягнення боргу зі своїх контрагентів за зовнішньоекономічним договором. Причому цей закон не ототожнює та взагалі не визначає таких понять, як “дата укладення акта прийому робіт” між суб’єктами або “дата отримання послуг”.

Відповідно до статті 6 Цивільного кодексу України сторони мають право укласти договір, який відповідає загальним засадам цивільного законодавства, проте не передбачений його актами. Частиною другою цієї ж статті надається право суб’єктам урегулювати у договорі свої відносини, які не врегульовані законодавством.

Згідно зі статтею 7 цього кодексу цивільні відносини можуть регулюватися, зокрема, звичаєм ділового обороту, який являє собою правило поведінки, не встановлене актами цивільного законодавства, але є усталеним у певній сфері цивільних відносин. Звичай може бути зафіксований у відповідному документі.

Відповідно до статті 526 Цивільного кодексу України зобов’язання має виконуватися належним чином, зокрема, відповідно до умов договору або звичаїв ділового обороту.

Частиною четвертою статті 51 Закону України “Про банки і банківську діяльність” передбачена можливість використання банками в Україні дебетових і кредитових платіжних інструментів, які застосовуються у міжна-

родній банківській практиці.

На думку фахівців Національного банку України, саме таким випадком врегулювання зовнішньоекономічних відносин є ситуація, за якої банки укладають договори та провадять розрахунки з міжнародними інформаційними або платіжними системами.

При виконанні зазначених договорів та здійсненні розрахунків банки також мають керуватись звичаями ділового обороту, втіленням яких є, зокрема, Правила S.W.I.F.T. Такими усталеними правилами-звичаями є й вимоги для банку розрахуватися з міжнародною платіжкою або інформаційною системами за надані послуги на підставі документів, сформованих та виставлених контрагентом.

Згідно з пунктом 3.3 Інструкції “Про порядок здійснення контролю і отримання ліцензій за експортними, імпортними та лізинговими операціями”, затвердженої постановою Правління Національного банку України від 24.03.1999 р. № 136 банк знімає імпортну операцію з контролю після пред'явлення документа, який згідно з умовами договору засвідчує здійснення нерезидентом виконання робіт або надання послуг.

Абзацом третім вказаного пункту передбачено, що для підтвердження факту отримання резидентом послуг від міжнародних інформаційних і платіжних систем використовуються відповідні договори, рахунки на оплату послуг, документи, які формує платіжна система після здійснення взаєморозрахунків. Вимоги третього абзацу пункту 3.3 інструкції № 136 поширюються, зокрема, на отримання резидентами України інформаційних послуг від міжнародних систем S.W.I.F.T. і Reuters.

Зауважимо, що інструкція № 136 у редакції, яка містила зазначені вимоги, була погоджена Національним банком України з Державною податковою адміністрацією України та пройшла державну реєстрацію в Міністерстві юстиції України.

Таким чином, датою підтвердження отримання банком послуг від нерезидента (ів) — міжнародних систем S.W.I.F.T. і Reuters — є не дата складання активів прийому робіт, а відповідні документи — договори, рахунки на оплату послуг, документи, які формує платіжна система після здійснення взаєморозрахунків.

Чи можуть інститути спільного інвестування бути учасниками банку?

1. Згідно зі статтею 3 Закону України “Про господарські товариства” засновниками та учасниками товариства можуть бути підприємства, установи, організації, а також громадяни, крім випадків, передбачених законодавчими актами України.

Статтею 114 Цивільного кодексу України передбачено, що учасниками господарського товариства можуть бути фізичні або юридичні особи.

Відповідно до статті 1 Закону України “Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)” інститут спільного інвестування — це корпоративний інвестиційний фонд або пайовий інвестиційний фонд, який провадить діяльність, пов’язану з об’єднанням (залученням) грошових коштів інвесторів з метою отримання прибутку від **вкладення їх у цінні папери інших емітентів**, корпоративні права та нерухомість.

Виходячи зі змісту норм Закону “Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)” пайовий інвестиційний фонд не є юридичною особою (стаття 22 закону). Активи пайового інвестиційного фонду перебувають в управлінні компанії з управління активами. Укладаючи договори за рахунок активів пайового інвестиційного фонду, компанія з управління активами **діє від свого імені**, про що вона обов’язково повідомляє третіх осіб.

З огляду на вказані законодавчі положення учасником товариства, на нашу думку, є не пайовий інвестиційний фонд, а компанія з управління активами, яка є юридичною особою.

Відповідно до статті 2 Закону України “Про банки і банківську діяльність” істотна участі — це пряме або опосередковане, самостійно або спільно з іншими особами володіння 10 і більше відсотками статутного капіталу або права голосу придбаних акцій (пай) юридичної особи, або незалежна від формального володіння можливість вирішального впливу на керівництво чи діяльність юридичної особи.

У разі, якщо нові учасники та/або компанія з управління активами прямо чи опосередковано, самостійно або спільно з іншими особами володітиме 10 і більше відсотками статутного капіталу банку або права голосу придбаних акцій (пай) банку, то вони будуть власниками істотної участі в капіталі банку.

Що ж до пайового інвестиційного фонду, то власником істотної участі він бути не може, оскільки не є юридичною особою.

2. Згідно із пунктом 8.2 Положення “Про порядок створення і державної реєстрації банків, відкриття їх філій, представництв, відділень”, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 31.08.2001 р. № 375, банк зобов’язаний у місячний термін після прийняття загальними зборами акціонерів, зборами учасників або пайовиків рішення про внесення змін до статуту подати до Національного банку пакет документів, потрібних для їх реєстрації.

До таких документів, зокрема, належать “нотаріально засвідчені копії уstanовчих документів власників (акціонерів, учасників) істотної участі в нового учасника, який матиме істотну участі у банку...” (підпункт “и” пункту 8.2).

З урахуванням викладеного, в тому разі, якщо компанія з управління активами є власником істотної участі в новому учаснику, який матиме істотну участі у банку, то така компанія має подавати до Національного банку нотаріально засвідчену копію статуту. Подання документів, що підтверджують реєстрацію компанії з управління активами в Державній комісії з цінних паперів та фондового ринку, положенням не передбачене.

**Матеріал підготовлено
співробітниками юридичного
департаменту Національного
банку України.**

*Акціонерно-комерційний банк “Львів”.
Львів, вул. Сербська, 1.*

Фото Оксани Харук.

75 років

ІДЕАЛЬНА КАНДИДАТУРА

Віктор Кравець, виконавчий директор з питань платіжних систем та розрахунків Національного банку України, колишній головний бухгалтер Укрінбанку

Ідею створення інноваційного банку в 1988 році тодішній голова правління республіканської контори Будбанку СРСР Володимир Матвієнко привіз із наради в Ленінграді. Він же і запропонував на посаду керівника новоствореної недержавної установи кандидатуру секретаря партійної організації республіканської структури Будбанку Германа Яндовського.

Герман Васильович ідеально підходив на роль керівника інноваційного банку: як начальник інженерно-технічного управління республіканської контори Будбанку мав досвід роботи з новинками науки і техніки.

Ми гадали тоді, що новий банк здійснить переворот у будівництві. Все виявилося значно грандіозніше. З комерційних банків, із кооперативного руху, по суті, почалась перебудова, нова сторінка в історії всього колишнього Радянського Союзу. Але тоді так далеко не зазирали: ми створювали статут нового банку, реєстрували його в Москві, відкривали рахунок...

Згодом у Києві було зареєстровано ще кілька недержавних банків, з ініціативи Германа Васильовича вони об'єдналися в асоціацію. Виникла конкуренція, повільно почали реформуватися державні банки, створювалася банківська система.

У радянські часи популярною була тема про роль особистості в історії. Так от, в історії становлення української банківської системи внесок Германа Яндовського переоцінити складно.

Він умів вислухати протилежні думки, зважити всі “за” і “проти”, прияти рішення, яке задоволяє всіх. Часто той, чия пропозиція відхиlena, поспілкувавшись із Германом Васильовичем, не ображався, а працював з не меншою наполегливістю над іншою проблемою. Германа Васильовича можна було переконати “залізними аргументами”, але якщо вже сказав “ні” — то це означало “ні”, хоч які б поважні люди з яких високих кабінетів на нього не тиснули.

Прекрасний організатор, він зумів створити колектив однодумців. У першому складі правління Укрінбанку підібралися неординарні особистості, кожна з яких стала лідером цілого напряму діяльності. Про пріоритетність цих напрямів ми могли спречатися до хрипоти. Але ми не розсварилися, не розвалили банк, як це сталося з кількома десятками банків-розвесників... Ми і досі зберегли теплоту в стосунках.

ПОРУЧ ІЗ НИМ ХОЧЕТЬСЯ БУТИ КРАЩИМ

Лариса Ковальчук, начальник відділу депозитних операцій Агрокомбанку, колишній референт Г.В.Яндовського

Хто б не говорив про Г.В.Яндовського — лише при згадці його імені тепліють очі, розквітають посмішки; всі сходяться на тому, що таких, як Герман Васильович, мало земля родить. Із коман-

Вони були першими /

Герман Яндовський. Учитель і людина

8 листопада Герману Васильовичу Яндовському виповнюється 75 років. Це ім'я — знакове в українській банківській системі і, на жаль, невідоме широкому загалу. 18 років тому за його ініціативи відбулися установчі збори засновників недержавного комерційного банку. 24 січня 1989 року Укрінбанк — Український інноваційний банк — було зареєстровано Держбанком СРСР за номером “4”. Це був перший недержавний банк на теренах Української РСР. Згодом Герман Васильович став ініціатором створення Асоціації українських банків.

ди, яку зібрав Яндовський, за перші п'ять років діяльності Укрінбанку не пішла жодна людина. Подібне тягнеться до подібного: навколо Яндовського збиралися люди, морально схожі на нього. Поруч із ним хочеться бути кращим, неможливо обманути когось, не виконати роботу, якщо пообіцяв зробити.

Уже будучи на пенсії, впродовж кількох років Герман Васильович приїздив у банк, і колишні співробітники ділилися з ним своїми проблемами. Він як батько — завжди вислухає, щось порадить... Схоже, він досі відчуває моральну відповідальність за Укрінбанк, за всіх нас, хоч ми давно вже розлетілися із цього гніза.

Я ДОСІ ВЧУСЯ У НЬОГО

Михайло Добрів, заступник голови правління Кредитвестбанку

Головна риса Германа Васильовича — людяність. Це проявляється у всьому: ставленні до людей, роботи, подій. Друга не менш важлива риса — довіра до людей. Він завжди кожному дає можливість проявити себе. Герман Васильович вважає: кожен має право на певну кількість помилок. Інакше нічому не навчишся — у 1989 році наша команда часто не знала, що і як треба робити.

Укрінбанк перших років — це одна сім'я. Я прийшов сюди з науки, банківської справи не знав, але в атмосфері абсолютної доброзичливості швидко вчився.

У ті часи всі бралися за все. Пам'ятаю, як напередодні відкриття банку Герман Васильович і Віктор Кравець циклювали підлоги, я носив меблі, Лариса Ковальчук мила вікна. А коли завезли перший комп'ютер, ми всі радili, мов діти. Тодішній головний бухгалтер банку Віктор Кравець гордо демонстрував, як зводити баланси на комп'ютері.

Герман Васильович не боявся конкурентів з боку молодших — напівпаки, примушував усіх учитися, вирішувати складніші завдання. Він навчив нас бути відповідальними: пообіцяв — доведи справу до кінця; не вийшло — поясни, чому. Повірте, від одного його слова “Стасибі, молодець!” у мене мовби крила виростали.

Ніколи ні на кого не підвищував голос. Ішов на компроміси, але до межі, за якою — базові принципи, загальнолюдські, моральні. Проте якщо був проти — ніколи не мовчав. Герман Васильович ніколи не боявся “різати правду-матінку” у вічі.

Такий м'який, сказати б, батьківський стиль керівництва дав змогу швидко розвивати банківський бізнес. Було дуже шківно будувати структуру з нуля у той унікальний час: з одного боку радянська влада, з іншого — кооперативний рух, паростки капіталізму. Розвиток банківської системи і... шонайменше п'ять років торни за валютні спекуляції. Тепер кілька разів подумав би, перш ніж взятися, а тоді — відкривав кореспондентські рахунки в іноземних банках, “вибив” у Москві в Держбанку генеральну ліцензію на валютні операції...

Герман Васильович — це людина і вчитель з великої літери. У стосунках із людьми я намагаюся бути на нього схожим. З'ясувати, що людина хоче, вміє, десь підстрахувати, дати можливість реалізувати себе. Не знаю, виходить чи ні, але намагаюся це робити.

МАЙСТЕР “ЗОЛОТІ РУКИ”

Анатолій Лимар, водій

Не перестаю дивуватися, наскільки талановита ця людина, як рішуче змінює свою долю.

Після виходу на пенсію Герман Васильович оселився в селі Мале Устя Сосницького району Чернігівської області. Колишній хлопчик із блокадного Ленінграда почав господарювати на землі так, ніби займався цим усе життя. Будиночок (із земляною підлогою) він приглянув, ще будучи головою правління першого в Україні комерційного банку. Хоча міг, напевне, за рахунок банку купити будинок значно кращий. Ше працюючи у банку, Герман Васильович любив проводити на дачі вихідні, але категорично відмовлявся їхати туди службовою машиною. Після робочого дня добирався рейсовим автобусом до Сосниці. Далі пішки лісом кілометрів вісім, тож додому потрапляв о третій ночі. Всього кілька разів мені вдалося умовити Германа Васильовича їхати автомобілем, і то вже перед виходом на пенсію.

Герман Васильович — людина талановита. У всьому. У шістдесят років почав учитися водити авто — і, звичайно ж, навчився. Тепер автопарк Германа Васильовича складається зі старенької “Таврії” і тракторця, подарованого банком для городніх робіт.

Мало хто міг би так, як він, у шістдесят з гаком, залишити звичні умови і розпочати нову сторінку життя за 240 кілометрів від столиці. Але й тут він виявився надзвичайно талановитим. Усі меблі в домі — лавки, шафи, стіл, стільці — колишній голова правління зробив сам. І не якісь там примітивні — з художнім різблленням. На дерев'яні троянди, вирізані Германом Васильовичем довгими зимовими вечорами, приходять помилуватися з усього села. Тож називають його в селі не лише банкіром, а й майстром “золоті руки”.

НАМ ПОЩАСТИЛО З НИМ

Олександр Новіков, голова правління Агрокомбанку

Головні риси Германа Васильовича — скромність, порядність, урівноваженість. Шо, втім, не завадило йому займатися “екстремально-неврівноваженим” бізнесом — банківською справою. І саме його моральні якості мали вирішальне значення для розвитку Українбанку. Цю людину, яка самовіддано працювала над створенням банку, навіть запідохрести у чомусь негідному було неможливо. Як неможливо було в його присутності пити, лихословити, когось образити. Коли він ішов у коридори влади вирішувати якісь службові питання — відмовити йому було практично неможливо.

Сьогодні створення банку зазвичай починається з купівлі “Мерседесів” для керівництва, а в Українбанку перший автомобіль з’явився лише після двох років діяльності. До речі, Герман Васильович довго не міг звикнути їздити на авто у власних справах. Удень він ще їздив у справах на автомобілі, а після роботи — йшов на метро. Навряд чи згаданий на таке сучасний керівник банку.

Ше одна дуже хороша якість: він, як зараз кажуть, умів дедегувати повноваження і розподіляти відповідальність. Його часто запрошували на всілякі засідання; нерідко він передоручав це іншим, що допомагало професійно зростати кожному з нас. Мені запам’яталася його фраза: “Я не впевнений, але якщо ти відчуваєш, що можеш це зробити — роби”. При зовнішній м’якості він надзвичайно принципова людина, на поступки йде, доки не порушуються загальнолюдські моральні принципи — ніяка сила не може примусити діяти його проти принципів.

Пам’ятаю, хтось із вишого керівництва попросив надати кредит на суму 25 мільйонів рублів одному з наших співзасновників. Було зрозуміло, що такі проші наш позичальник навряд чи поверне. Відмова ледь не коштувала Яндovskymu посади.

Треба віддати належне: розважливість Германа Васильовича, життєва мудрість не раз рятували банк від можливих авантюр. Під його крилом ми вчилися. Всі, хто починав із Германом Васильовичем, стали успішними, ми зберегли банк, добре стосунки між собою.

Показово, як він ішов з банку: оголосив про своє рішення, вибрав із поміж нас найбільш урівноваженого — Віктора Кравця. Ми довго вмовляли попрацювати ще, боялися, що пересваримося між собою. Але він був непохитним: банк стабільно розвивається, Асоціація банків — лобіст банківської справи — діє, економіка змінюється, тож не буду заступати дорогу вам, молодим.

ВЗІРЕЦЬ ПОРЯДНОСТІ

Ярослав Солтис, директор з інституційного розвитку і зовнішніх зв’язків Унікредит банку

Германа Васильовича знаю з 1975 року, відколи почав працювати ревізором у республіканській конторі Будбанку СРСР. Управління, яке очолював Яндovsky, контролювало проектні роботи по всій республіці. У 1979-1980 роках ми виявили порушення на 3 мільйони рублів. Це були незаконно виплачені премії. Уявіть, серед поля раптом починається асфальтована чотирирядна траса, а через 30 кілометрів також серед поля несподівано обривається. Вартість такого будівництва — 100 мільйонів радянських рублів. Підрядник знаходився в Ростові-на-Дону, проектант — у Києві, а генпідрядник — у Броварах.

Після перевірки ми, тобто я і підрозділ, очолюваний Германом Васильовичем, зробили висновок, що премія видана незаконно. Наше керівництво нас не підтримало. Тоді ми написали у Генпрокуратуру СРСР, у ЦК КПРС. Два роки йшла війна. Згодом голову Держбуду СРСР звільнили з посади, за ним — нашого шефа. Справедливість восторжествувала, і не в останню чергу завдяки принциповості секретаря парторганізації Германа Яндovskyого.

Звичайно, йому було непросто працювати у ринковій економіці. Уявіть ситуацію: у комерційний банк приїздить бухгалтер радіозаводу “Маяк”, просить кредит на суму 12 мільйонів рублів. Ми видали під 8 відсотків річних. А через деякий час вривається директор і кричить: “Кредит під вісім відсотків річних — це спекуляція (державні банки надавали під 2% — Я.С.)! Я на вас у прокуратуру напишу!” А спекуляція — на той час гірше, ніж незаслужено видана премія, “розстрільна” стаття Кримінального кодексу. Одне слово, місяців через три повернули вони нам ті 12 мільйонів рублів досліково; здається, заплатили за користування кредитом із розрахунку 2 відсотки річних. А коли інфляція в країні зашкалила за 10 000 відсотків річних, цю історію довго потім переповідали...

Ризики були колосальні. Ніяких застав, ніякого майна. Ніяких інструкцій чи нормативних документів. Ми самі писали інструкції, виходячи з власного розуміння. Інформацію черпали де тільки могли; я, наприклад, — у “Час не жде” Джека Лондона і трилогії Тедорда Драйзера.

У правила надання кредиту ми вписали пункт про те, що не розглядаємо запит, якщо заява супроводжується дзвінком високо-посадовця: Президента, Голови Ради Міністрів і всіх його заступників, Голови Верховної Ради, Голови СБУ (не впевнений, що на момент написання інструкції ця посада вже існувала, але суті справи це не змінює).

Ми успішно розвивалися, ми знали багатьох бізнесменів, брали в заставу величезні майнові комплекси, у тому числі нафтопереробні заводи. Пам’ятаю, на знаменитий “Південмаш” возили готівку літаками — кредит на видачу заробітної плати. На прохання народного депутата Леоніда Кучми. Взявшись в заставу продукцію цього заводу.

Інколи думаю: а як розвивався би банк, якби його першим керівником була інша людина? Ймовірно, Українбанк спіткала би доля трохи десятків перших банків, які збанкрутували. Від багатьох проблем утримав нас тоді Герман Васильович. Бо він був каталізатором стабільності і завжди залишився для кожного з нас взірцем порядності.

Записала **Алла Ковтун**,
головний редактор журналу “Кар’єра та успіх”.

**Олександр
Берегуля**

Директор Одеської філії
Кредобанку

Передумовою для написання цієї статті стали спостереження автора за відзначенням 10-ї річниці проведення в Україні грошової реформи 1996 року та ставленням людей старшого покоління до попередніх грошових реформ, учасниками яких вони були.

У статті використано архівні матеріали, пов'язані з проведеним грошової реформи 1947 року та обміну грошей у 1961 році.

Точка зору /

Ще раз про грошову реформу

У вересні 2006 року банківське співтовариство нашої країни без надмірних урочистостей відзначило десяту річницю проведення в Україні грошової реформи. Спокійне ставлення, а то й байдужість населення до цієї дати може бути непрямим доказом того, що проведена 1996 року реформа в цілому не створила для нього жодних проблем, які залишилися б у пам'яті громадян і тому спонукали б до їх осмислення в подальшому.

Парадокс, але люди старшого покоління набагато краще пам'ятають подробиці повоєнної грошової реформи 1947 року та обміну грошей у 1961 році. Поміркуємо над цим "феноменом".

У спеціальному випуску журналу "Вісник Національного банку України", присвяченого 10-річчю проведення грошової реформи в Україні, у численних статтях дуже детально розглянуто хід реформи, передумови її проведення, загальний вплив на соціально-економічні процеси.

У своєму поздоровленні з нагоди 10-річчя грошової реформи, опублікованому в журналі "Вісник НБУ", Президент України Віктор Ющенко зауважив: "Проведена в Україні в 1996 році грошова реформа визнана зарубіжною громадськістю, фахівцями міжнародних фінансових організацій і стала однією з найуспішніших у сучасній світовій практиці. Така оцінка є свідченням професійної зрілості усіх, хто доклав зусиль до впровадження цього масштабного заходу, насамперед банківських працівників". Важко щось додати до такої оцінки. І, напевно, не випадково в подальшому досвід нашої реформи був детально вивчений і використаний у Росії.

У чому ж причина чіпкої народної пам'яті про проведену Держбанком СРСР грошову реформу 1947 року та обміну грошей у 1961 році? Не коментую передумови грошової реформи 1947 року і, тим більше, її ідеологічної спрямованості, розглянемо лише основні її параметри. Проте, забігаючи вперед, наголошу на головному: по-перше, тоді реформа була вкрай не-обхідною; по-друге, попри тенденційну пропаганду, вона в основному лягла на плечі населення і була проведена в дуже жорсткій формі, спира-

ючись на титанічну працю співробітників Державного банку СРСР і Державних трудових ощадних кас, що входили до складу його системи.

Згідно з Постановою Ради Міністрів СРСР і ЦК ВКП (б) від 14 серпня 1947 року "Про проведення грошової реформи і відміну карток на продовольчі і промислові товари" проведення обміну старих грошей на грошові знаки зразка 1947 року покладалося на Державний банк СРСР. Обмін грошей на всій території СРСР було наказано провести протягом тижня, з 16 по 22 грудня включно, а в окремих регіонах — протягом двох тижнів, з 16 по 29 грудня включно, за списком, затвердженим Радою Міністрів СРСР.

Обмін готівки, яка перебувала в обігу і знаходилася на руках, на нові гроші проводився з обмеженнями, а саме: 10 рублів у старих грошиах обмінювали на 1 рубль у нових. Гроші старого зразка, не пред'явлені до обміну у встановлений термін, анулювалися і втрачали свою платіжну силу. Переоцінка вкладів і поточних рахунків населення за станом на день введення в обіг грошей зразка 1947 року проводилася на таких засадах:

1) вклади розміром до 3 000 рублів переоцінювалися в масштабі: 1 рубль на 1 рубль;

2) вклади розміром до 10 000 рублів: перші 3 000 рублів — без зміни номінальної вартості, решта вкладу: 3 рублі старими грішми — на 2 рублі новими;

3) за вкладами обсягом понад 10 000 рублів зараховувалися як вклад перші 10 000 рублів за принципом, зазначеним вище, а решта вкладу переоцінювалася у масштабі: 2 рублі старими грішми — на 1 рубль новими.

Залишки на рахунках підприємств та організацій залишалися без змін. Проте грошові кошти, що знаходились на розрахункових і поточних рахунках кооперативних підприємств та організацій, а також колгоспів, переоцінювалися за шкалою: 5 рублів старими грішми — на 4 рублі новими.

Зважаючи на рівень матеріально-технічної бази колишнього Держбанку СРСР, якість рахункової техніки і звязку, а також оборану для проведення реформи пору року (за спогада-

ми очевидців, грудень 1947 року був надзвичайно холодним), можна без іронії називати працю службовців банку та ощадкас героїчною, а також — відчути байдужість і “холоднокровність” уряду, який поставив багатомільйонний народ у довгі черги до обмінних пунктів у люті грудневі морози 1947-го.

Будемо справедливими: післявоєнна реформа відіграла значну роль у прискореному відновленні з руїн народного господарства. Вона дала змогу нормалізувати грошовий обіг, посилити роль кредитних і касових планів у регулюванні процесів виробництва і товарообігу, створила передумови для подальшого розвитку товарно-грошових відносин. У цей час зріс авторитет радянської валюти на міжнародній арені, рубль було переведено на стійку золоту основу.

Авторитет Держбанку СРСР у країні теж значно зрос, що було підтверджено Постановою Ради Міністрів СРСР і ЦК КПРС від 21 серпня 1954 року “Про роль і завдання Державного банку СРСР”.

4 травня 1960 року Рада Міністрів Союзу РСР прийняла Постанову “Про зміну масштабу цін і заміну грошей, які в даний час перебувають в обігу, новими грошима”, згідно з якою з 1 січня 1961 року в обіг було введено банкноти нового зразка

номіналами 1, 3, 5, 10, 25, 50 і 100 рублів і розмінні монети нового зразка номіналами 1, 2, 3, 5, 10, 15, 20 копійок, а також монети номіналами 50 копійок та 1 рубль.

Грошові білети і розмінні монети старого зразка належали замінити на нові у співвідношенні десять до одного. Обмін грошових знаків старого зразка на нові проводився протягом першого кварталу 1961 року в обмінних пунктах, відкритих установами Держбанку СРСР. За станом на 1 січня в ощадних касах та установах Держбанку СРСР усі вклади населення перераховувалися, про що робилися відповідні записи в особових рахунках вкладників.

На виконання зазначененої постанови Держбанк СРСР відкрив близько 30 тисяч обмінних пунктів, залучивши до роботи в них понад 110 тисяч осіб із числа касових, бухгалтерських та інших працівників підприємств, установ та організацій. У цілому Держбанк якісно підготувався до обміну, який пройшов у спокійній обстановці, не створивши великих незручностей населенню, і запам'ятався передусім фактам введення в обіг принципово нових грошових знаків із високим, як на ті часи, ступенем захисту.

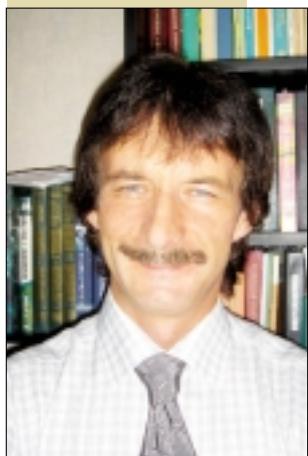
Ця акція, проведена Державним банком СРСР, стала ключовою ланкою в заходах, спрямованих на карди-

нальне поліпшення системи емісійно-касового регулювання, розширення прав контор і відділень щодо маневрування касовими ресурсами, на підвищення їх відповідальності за стан розрахунків готівкою. Керівники контор отримали право самостійно проводити внутріобласне і внутріреспубліканське регулювання емісійно-касових ресурсів шляхом використання вільних ресурсів оборотних кас однієї установи банку для підкріplення оборотних кас іншої банківської установи в межах міста, області, республіки.

Отже, практично всі грошові реформи організаційно покладаються на плечі головного банку країни, від чого значою мірою залежить успішність їх проведення. При цьому ідеологія реформи визначається державою і, на жаль, не завжди має демократичний характер.

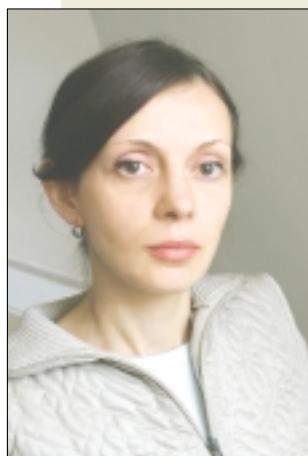
Національний банк України з честю виконав поставлене перед ним завдання — організував і провів ліберальну грошову реформу, ввів у обіг один із основних атрибутів державності — національну валюту. І, напевно, саме тому громадяни України без особливих емоцій відзначили 10-річний ювілей гривні, яка увійшла в наше життя спокійно, без будь-яких потрясінь, дала надію на краще майбутнє.

**Владислав
Зимовець**

Провідний науковий співробітник відділу фінансово-монетарного регулювання Інституту економіки та прогнозування НАНУ.
Кандидат економічних наук

**Наталія
Шелудько**

Заступник завідувача відділу фінансово-монетарного регулювання Інституту економіки та прогнозування НАНУ.
Кандидат економічних наук

Однією з основних тенденцій розвитку української економіки протягом останніх років є активізація банківського кредитування. Автори оцінюють макроекономічні наслідки нарощування вітчизняними банками кредитних вкладень.

Дослідження

Макроекономічні аспекти активізації банківського кредитування в Україні

Банківська система України динамічно нарощує обсяги кредитування — середньорічні темпи зростання номінальних обсягів банківських кредитів упродовж останніх років перевищують 50%, що значно перевищує темпи зростання ВВП. З одного боку, можна стверджувати, що вітчизняний кредитний ринок має значний потенціал зростання і швидке нарощування обсягів кредитування — закономірне його відродження після звуження цього ринку внаслідок фінансової нестабільності та рестрикційної політики 1990-х років, а з іншого, — враховуючи, що високі темпи збільшення обсягів кредитування є чинниками посилення системного ризику в економіці, особливої актуальності набуває питання: які темпи є оптимальними в нинішніх умовах і як вони позначаються на макроекономічних параметрах.

Відтак тенденції стрімкого розширення вітчизняного кредитного ринку потребують наукової оцінки, зокрема визначення оптимальних (бажаних) меж зростання внутрішнього кредиту з урахуванням особливостей української економіки.

Свого часу дуже швидке нарощування банківського кредитування в Україні викликало критичні застереження фахівців МВФ, які вказували на можливість накопичення проблемних кредитів у разі сповільнення темпів економічного зростання та пропонували запровадити структурні заходи щодо посилення пруденційного регулювання та банківського нагляду, підвищення капіталізації банків і вдосконалення систем адекватності оцінки якості їх кредитного портфеля [1, с. 7]. Okремі аспекти нарощування обсягів банківського кредитування (у контексті підвищення monetizacii економіки і тенденцій та наслідків активізації споживчого кредитування) висвітлено у працях [1, с. 45–64; 3]. Однак в Україні досі немає праць, присвячених аналізу динаміки обсягів кредитування в аспекті потенційних макроекономічних наслідків цього процесу.

Метою цієї статті є оцінка впливу зростання банківського кредиту на рівень цін, сальдо поточного балансу та норму чистих приватних заощаджень в Україні.

Специфічні тенденції розвитку кредитних ринків у Східній Європі досліджено у працях західних економістів [4–5]. Розрізняють збалансоване зростання кредиту і кредитний бум. Швидке збільшення кредитування є складовою так званого фінансового поглиблення, довгострокового тренду зі зростанням співвідношення між активами банківського сектору і ВВП, тоді як кредитний бум визначають як “надмірне і нестабільне циклічне зрушення” [6]. При цьому для оцінки потенціалу зростання банківського кредиту застосовуються різні підходи. Найпростіший — порівняння рівня розвитку банківського сектору країни (відношення активів до ВВП) з аналогічним рівнем економічно розвинутих країн. Застосування цієї методики дало змогу оцінити потенціал розширення кредитного ринку Східної Європи у розмірі 20% від ВВП [7, с. 20]. Підставою для таких висновків є теза про неминучість конвергенції кредитних ринків менш розвинутих країн із розвинутими ринками “старої” Європи. Ці порівняльні підходи базуються на припущеннях, що потенціал розвитку кредитних ринків у посттрансформаційних економіках визначається лише в абсолютному обсязі на основі очікувань їх потенційно вищої відносної частки щодо ВВП. Водночас не визначається оптимальний темп приросту внутрішнього кредиту, а встановлюються лише бажані орієнтири.

Серед об'єктивних причин стрімкого зростання банківського кредиту в трансформаційних економіках ми виділяємо [8]: 1) ефект відновлення

після фінансових потрясінь на початкових етапах ринкових реформ; 2) ефект конвергенції фінансових ринків старих членів ЄС і нових; 3) підвищення довіри бізнесу і домогосподарств до політики уряду, зумовлене макроекономічною стабілізацією та економічним зростанням; 4) інституційний чинник зміцнення інституту захисту прав кредиторів. Зростання обсягів кредитування не є безумовно позитивним явищем з точки зору стабільності макроекономічних індикаторів. Лише у певних межах і за певних обставин цей процес може позитивно впливати на економічне зростання і довгострокову макроекономічну стабільність. Відомо, що численні банківські кризи в історії виникали внаслідок кредитного бума і зумовлювали загальноекономічні кризи. Така проциклічність кредитної експансії є загальнозвіданою. Кредитна експансія дає позитивний ефект, коли вона в результаті дає приріст обсягів випуску товарів і послуг національними виробниками, за умови що номінальний приріст випуску у вартісному вимірі не цілком поглинається зростанням цін. Ризики макроекономічної нестабільності збільшуються, якщо через розширення кредитування скорочується чистий експорт за рахунок сприяння попиту на імпортні товари або посилюються інфляційні процеси внаслідок зростання внутрішнього попиту. Це якісні оцінки. Є й кількісні критерії оптимально припустимого збільшення обсягів кредитування. Один із них — кількісна характеристика їх надмірного зростання (кредитного бума), яким вважається щорічний приріст відношення обсягів кредиту до ВВП на рівні 5–10% [4].

Отже, швидкий приріст внутрішнього кредиту не завжди можна вважати виключно позитивною тенденцією. Аналіз аналогічних процесів у Східній Європі дав підстави для висновку про ймовірність перетворення трансформаційного відродження кредитного ринку в слабкоконтрольований кредитний бум. Таким, скажімо, є надмірне зростання обсягів кредитування у Болгарії та Румунії, що складає потенціал макроекономічної нестабільності у середньостроковій перспективі: збільшення дефіциту поточного балансу та підвищення загального рівня цін, які є альтернативами з позицій економічної теорії [5]. Можливим ризиком, зумовленим кредитним бумом, є зростання вірогідності виникнення банківської кризи,

Таблиця 1. Зростання обсягів банківського кредитування і споживчих цін в Україні у 2000–2006 роках (разів)

Показники	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.*
Темпи інфляції	1.26	1.06	0.99	1.08	1.12	1.10	1.08
Темпи приросту кредитів	1.66	1.45	1.48	1.61	1.31	1.62	1.47
Реальний приріст кредитів	1.32	1.37	1.49	1.49	1.16	1.47	1.36

* Дані за I квартал.

Джерело: <http://www.bank.gov.ua>.

спричинене потенційним зниженням якості кредитних активів. Ейфорія, пов'язана з підвищенням доступності кредитів в умовах кредитного бума, зумовлює послаблення контролю за довгостроковою ліквідністю і необґрунтовані сподівання на збереження такої доступності протягом невизначеного тривалого періоду.

Серед основних макроекономічних ризиків, зумовлених кредитним бумом, виділяють: погіршення сальдо поточних операцій, прискорення зростання загального рівня цін, зниження норми чистих приватних заощаджень. Прояв тих чи інших негативних наслідків залежить від ступеня відкритості економіки, рівня її інтеграції у світові фінансові ринки.

Погіршення сальдо поточних операцій. Якщо у відкритій для імпорту економіці кредитна експансія розгортається переважно у сегменті споживчого кредитування, це призводить не до зростання цін, а до формування негативного сальдо поточного рахунку. Цей процес посилюється у разі значної імпортної залежності щодо споживчих товарів. Макроекономічна стабільність за таких умов починає суттєво залежати від припливу іноземних інвестицій, зростає вірогідність виникнення дефіциту платіжного балансу (припустимим вважається дефіцит поточного балансу в розмірі 5% від ВВП) [9, с. 40–43].

Зростання загального рівня цін. Додатковий попит, зумовлений зростанням обсягів кредитування, у відносно закритій економіці, захи-

щеній протекціоністськими бар'єрами, може сформувати негативну тенденцію до підвищення загального рівня споживчих цін. Такі наслідки можна очікувати у разі: а) цілковитого завантаження виробничих потужностей у секторах, орієнтованих на споживача (фізичної неможливості нарощувати пропозицію на ринку); б) монополізації внутрішнього ринку та відсутності реальної конкуренції.

Зниження норми чистих приватних заощаджень. Доступність зовнішніх джерел фінансових ресурсів (запозичень на міжнародних фінансових ринках) дає змогу розширити внутрішній кредит не за рахунок внутрішніх заощаджень, а за рахунок іноземного позичкового капіталу. Зарубіжний досвід свідчить, що таке збільшення доступності кредитів може зумовити зміщення у пропорції розподілу доходу на споживання та заощадження на користь першого. Загрозливим для перспектив економічного зростання вважається падіння норми чистих приватних заощаджень до рівня нижче 5% від ВВП [9, с. 40–43].

Аби з'ясувати реальні наслідки розширення обсягів кредитування в Україні, спробуємо оцінити вплив зростання кредиту на рівень цін, сальдо поточного балансу та норму чистих приватних заощаджень. Деякі дослідники вважають, що, на відміну від інших країн, де кредитний бум створює загрози для макроекономічної стабільності, в Україні актуальною є проблема стабільності власне банківської системи, якості кредитів [5,

Графік 1. Кредитна експансія 2000–2006 років та зростання споживчих цін

Таблиця 2. Зростання обсягів кредитування і сальдо поточного рахунку в 2000–2006 роках

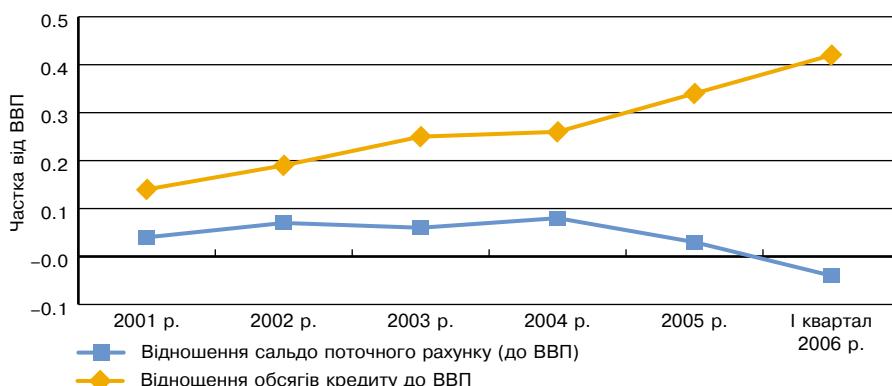
Показники	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.*
Відношення обсягів кредиту до ВВП	0.14	0.19	0.25	0.26	0.34	0.42
Відношення сальдо поточного рахунку до ВВП	0.04	0.07	0.06	0.08	0.03	-0.04
Темпи інфляції	0.06	-0.01	0.08	0.12	0.10	0.08

* Дані за I квартал.

Джерело: <http://www.bank.gov.ua>.

с. 29]. Вважаємо, що не варто недооцінювати також і макроекономічні ризики, пов’язані з розширенням обсягів кредитування — їх урахування дасть змогу розробити і запровадити необхідні упереджуvalальні заходи грошово-кредитної політики, спрямовані на забезпечення довгострокової макроекономічної стабільності.

Графік 2. Зміна сальдо поточного рахунку і кредиту (до ВВП)

Щорічний приріст відношення обсягів кредиту до ВВП в Україні перевищував межу, яку прийнято вважати критичною і такою, що свідчить про наявність кредитного буму (5%): у 2003 р. приріст становив 7%, у 2005 р. — 8%. При цьому спостерігалося прискорення темпів інфляції за індексом споживчих цін: у 2003 р. — +9%, у 2004 р. — +4%. Кредитна експансія 2005 р. загалом не позначилася на зростанні споживчих цін і більшою мірою вплинула на погіршення сальдо поточного балансу, про що йдеся далі. Крім того, на стабілізацію цін у 2005 — 2006 рр. певний вплив могло мати також помітне сповільнення приросту обсягів кредитування у 2004 році.

2005 р. стає помітною різновекторністю змін сальдо проточного рахунку і відносних обсягів кредитування (див. графік 2). Можна стверджувати про зростання макроекономічних ризиків, зумовлене підвищенням кредитної активності протягом 2005—2006 років. Вплив розширення обсягів кредитування на стан поточного рахунку посилюється в умовах високого рівня доларизації кредитного ринку.

Особливістю кредитної експансії в Україні (як і в інших посттрансформаційних економіках) є формування значної частини приrostу за рахунок зростання обсягів кредитування в іноземній валюті. За нашими розрахунками, у період із 1999 р. по I квартал

2006 р. обсяги кредитування у національній валюті зросли в 19.5 раза, в іноземній — у 16.3 раза. Разом із тим, починаючи з 2003 р., спостерігається тенденція до випереджаючого збільшення валютних кредитів. Значне підвищення попиту на позички в іноземній валюті пояснюється нижчою порівняно з кредитами у національній валюті їх вартістю та фактичною прив’язкою гривні до долара США [5, с. 14]. Із 2005 р. розширення валютного кредитування супроводжується погіршенням сальдо поточного рахунку. Для з’ясування причини цих процесів ми проаналізували динаміку структури імпорту стосовно споживчих товарів.

Поки що не можна певно стверджувати про значне погіршення структури імпорту в Україні (див. таблицю 3). Частка споживчих товарів харчової і легкої промисловості протягом 2001—2006 років суттєво не змінилася і становила близько 7 та 5 процентів відповідно. За підсумками I кварталу 2006 р. в товарній структурі імпорту помітно зросла питома вага наземного (зокрема автомобільного) транспорту: з 4.0% у 2001 р. до 9.2%. Враховуючи високий попит на імпортні авто, стимулювання цієї тенденції за рахунок кредитного чинника не викликає сумнівів. Крім того, якщо зважати не лише на відносні (частку в імпорті), а й абсолютні показники, вплив споживчого попиту на сальдо поточного рахунку буде виразнішим. Так, за наведеними у таблиці трьома товарними групами, імпорт із 2001 р. по 2005 р. збільшився на 5.2 млрд. доларів (або на 6.4% від ВВП 2005 року), в тому числі: продукції АПК та харчової промисловості — на 1.6 млрд., продукції легкої промисловості — на 1.2 млрд., наземного транспорту — на 2.4 млрд. доларів. Відтак спостерігається пригнічення темпів економічного зростання, оскільки імпорт за вищезазначеними товарними групами — невиробничого призначення і безпосередньо впливає на зменшення чистого експорту як складової ВВП (за попитом).

Потенційно негативним наслідком надмірної кредитної активності може бути також падіння норми чистих приватних заощаджень. Такий наслідок кредитної експансії спостерігався у деяких країнах Східної Європи, зокрема у країнах Балтії норма чистих приватних заощаджень знизилася до нуля.

Дані про динаміку чистих заощаджень в Україні у 2000 — 2004 рр. свідчать, що зростання обсягів кредитування не погіршило співвідношення чистих заощаджень і ВВП. Із 2000 р.

Таблиця 3. Споживчі товари і автотранспорт у структурі імпорту України в 2001–2006 роках (%)

Статті імпорту	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.*
Продукція АПК та харчової промисловості	7.1	6.6	9.4	6.6	7.4	7.7
Продукція легкої промисловості	5.2	5.1	4.9	4.5	5.7	4.4
Наземний транспорт (крім залізничного)	4.0	5.5	7.4	7.7	8.4	9.2

* Дані за I квартал.

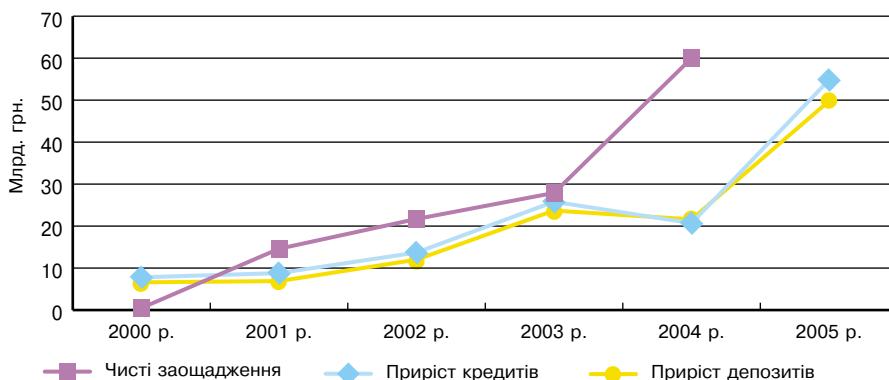
Джерело: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Таблиця 4. Динаміка приватних чистих заощаджень, кредитів та депозитів в Україні (млрд. грн.)

Рік	Нефінансові корпорації	Фінансові корпорації	Домашні господарства	Чисті заощадження	Приріст депозитів	Приріст кредитів /ВВП (%)	Чисті заощадження /ВВП (%)
2000 р.	-5.2	1.5	4.2	0.5	6.6	7.8	0.3
2001 р.	4.3	3.6	6.8	14.6	6.9	8.8	7.2
2002 р.	1.1	3.6	17.1	21.7	12.0	13.7	9.6
2003 р.	6.2	5.5	16.3	27.9	23.7	25.8	10.4
2004 р.	15.3	13.7	31.1	60.0	21.6	20.7	17.4

Джерела: <http://www.bank.gov.ua>; <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Графік 3. Чисті приватні заощадження і зростання кредитів в Україні в 2000—2004 роках

по 2004 р. цей показник зрос із 0.3 до 17.4 відсотка (див. таблицю 4). Мінімально необхідна норма чистого заощадження для забезпечення 3—4% щорічного економічного зростання становить 7—8% від ВВП, як доведено Б. Кваснюком [10, с. 109; 11, с. 259]. Протягом 2001—2004 років в Україні норма приватних чистих заощаджень значно перевищувала це значення. Приріст кредитування не справляє негативного впливу на цей показник, на відміну від інших країн. Збалансований приріст обсягів кредитування з нарощуванням чистих заощаджень і обсягів кредитування тривав упродовж 2000—2003 років (див. графік 3). Прогресуючу рівномірну тенденцію мали приrostи і кредитів, і депозитів. У 2004 р. цю тенденцію було зламано — приріст кредитів і депозитів в абсолютному обсязі скорочуються, водночас обсяги й норма чистих заощаджень стрімко зростають — до 60 млрд. грн. і 17.4 % від ВВП відповідно (див. графік 3).

Інформацію про обсяги чистих заощаджень за 2005 р. на час написання статті ще не було оприлюднено. Але на підставі даних про приріст кредитів (на 54.8 млрд. грн.) і депозитів (на 49.8 млрд. грн.) за цей рік можемо зазначити, що кредитні механізми відреагували на приріст чистих заощаджень 2004 р. з певним лагом (на відміну від попередніх років). Це пояснюється ускладненням політичної кон'юнктури наприкінці 2004-го, зниженням довіри

до банківської системи (відплив депозитів) і послабленням кредитної активності банків, спричиненим політичною невизначеністю та макроризиками. Можна певно стверджувати, що посилення кредитної активності в 2000—2004 роках забезпечувалося завдяки приросту чистих заощаджень в економіці, норма яких зростала. Тобто розширення обсягів кредитування забезпечувалося відповідними обсягами депозитних ресурсів. Така збалансованість не дає підстав для негативної характеристики процесів активізації банківського кредитування і очікування дестабілізаційних тенденцій за вказаним чинником. Водночас зауважимо, що у 2005 р. приріст обсягів кредитування на 5 млрд. грн. випередив приріст обсягів депозитів, тобто близько 10% додаткових кредитів було надано не за рахунок акумульованих банківською системою внутрішніх ресурсів¹.

Довгострокова тенденція до зростання кредитного ринку як наслідок підвищення монетизації економіки України, посилення довіри до банківської системи повинні зберігатися. Хоча слід зважати, що збільшення відкритості вітчизняної економіки, зниження торговельних і митних перешкод для імпорту в контексті руху України до СОТ може негативно вплинути на макроекономічну стабільність у перспективі.

¹ Після оприлюднення даних про обсяги чистих заощаджень у 2005 р. характеристику процесу підвищення кредитної активності можна уточнити.

тиві. Фактично в 2005 р. — першій половині 2006 р. в нашій країні намітилася тенденція до посилення імпульсів негативного впливу кредитної активності банків на сальдо поточного рахунку, яка, зокрема, мала місце у Східній Європі. За таких умов збереження високих темпів зростання обсягів кредитування (5 і більше процентів від ВВП за рік) створює потенційну загрозу для довгострокової макроекономічної стабільності.

Збалансувати потенційні диспропорції у середньостроковій перспективі можуть іноземні інвестиції, які перекриватимуть негативне сальдо поточного рахунку, проте в умовах політичної невизначеності навряд чи варто очікувати гарантовано високого припливу таких інвестицій. Швидке зростання банківського кредитування потребує проведення адекватної макроекономічної політики (в тому числі фіscalnoї, монетарної та курсової) і відповідного банківського нагляду. Адміністративні заходи (кредитні ліміти, обмеження на рух капіталу) слід застосовувати в останній чергі, коли можливості макроекономічної політики вичерпано. Потрібні додаткові заходи щодо контролю динаміки внутрішнього кредиту, зокрема його структури. Тому на час впровадження дієвих важелів економічної політики, спрямованих на активізацію кредитування інвестиційної діяльності (особливо стосовно модернізації виробництва, обладнання і технологій). Вирішення цих проблем неможливе без комплексного застосування як інструментів грошово-кредитного регулювання, так і податкових стимулів, упровадження низки інституційних змін, спрямованих на поліпшення інвестиційного клімату в країні.

ВИСНОВКИ

Д ослідивши макроекономічні аспекти активізації банківського кредитування в Україні, доходимо таких висновків:

1. Високі темпи зростання банківського кредиту в нашій країні мають

об'єктивний характер (унаслідок стиснення кредитного ринку в роки економічного спаду та підвищення довіри економічних суб'єктів до банківської системи) і забезпечуються за рахунок зростання внутрішніх заощаджень;

2. Потенційно (при збереженні існуючих тенденцій у товарній структурі імпорту, випереджаючих темпів зростання валютного кредитування) основні макроризики активізації банківського кредитування будуть пов'язані з його негативним впливом на сальдо поточного балансу;

3. У такій ситуації основні регулюючі заходи органів монетарного, бюджетного та фіiscalного регулювання мають бути спрямовані на підвищення ефективності банківського кредитування, передусім за рахунок стимулювання кредитування інвестиційної діяльності та зниження доларизації кредитного ринку.

Література

1. Фільюолі Л., Лисоволик Б. *Как сохранить высокие темпы экономического роста в Украине? // Зеркало недели.* — 2004. — № 32. — С. 1, 7.
2. Фінансово-монетарні важелі регулювання економіки / За ред. А.І. Даниленка. — К.: Об'єднаний інститут економіки НАНУ, 2005. — 108 с.
3. Даниленко А., Шелудько Н. *Тенденції та наслідки активізації споживчого кредитування в Україні // Вісник НБУ.* — 2006. — № 5. — С. 36—39.
4. Cottarelli C., Dell'Ariccia G., Vladkova-Hollar I. *Early Birds, Late Risers, and Sleeping Beauties: Bank Credit Growth to the Private Sector in Central and Eastern Europe and in the Balkans // Journal of Banking and Finance.* — 2005. — Vol. 29. — P. 83—104.
5. Duenwald C., Gueorguiev N., Schaechterl A. *Too Much of a Good Thing? Credit Booms in Transition Economies: The Cases of Bulgaria, Romania, and Ukraine // IMF Working Paper WP/05/128. — June 2005. — P. 32.*
6. *Advancing Structural Reforms // World Economic Outlook. — Washington: International Monetary Fund, 2004.*
7. Profumo A.A *Wider Europe: Economic, Institutional and Geopolitical Consequences.* — Venice, 2004.
8. Зимовець В. *Про інтеграцію фінансового сектору країн "центрю" і периферії // Економіка України.* — 2006. — № 1.
9. *Globalization and External Imbalances // World Economic Outlook.* — Washington: International Monetary Fund. — 2005. — April. — P. 40—43.
10. *Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. В.М. Гейца.* — К.: Ін-т екон. прогнозув.; Фенікс, 2003. — 1008 с.
11. Шніпко О.С. *Національна конкурентоспроможність: сутність, проблеми, механізми реалізації.* — К.: Наукова думка, 2003. — 334 с.

Монети України/

Про введення в обіг ювілейних монет “Дмитро Луценко”

Національний банк України, продовжуючи серію “Видатні особистості України”, 8 вересня 2006 року ввів в обіг ювілейні монети номіналами 5 та 2 гривні, присвячені 85-річчю від дня народження Дмитра Омеляновича Луценка (1921–1989), який народився в с. Березова Рудка Полтавської області. Дмитро Луценко – автор текстів багатьох відомих пісень: “Києве мій”, “Сивина”, “Фронтовики”, “Мамина вишня”, “Осіннє золото” та інших.

Монету номіналом 5 гривень виготовлено зі срібла. Категорія якості карбування – пруф, маса дорогоцінного металу в чистоті – 15.55 г, діаметр – 33.0 мм, тираж – 3 000 штук. Гурт монети – рифлений.

Монету номіналом 2 гривні виготовлено з нейзильберу. Категорія якості карбування – спеціальний анциркулейтед, маса монети – 12.8 г, діаметр – 31.0 мм, тираж – 30 000 штук. Гурт монети – рифлений.

На аверсі обох монет зображені суцвіття каштана на тлі панорами Києва (праворуч) і розміщено: малий Державний герб України (угорі), під яким напис –

УКРАЇНА, ліворуч півколом на дзеркальному тлі – **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК**; рік карбування монети – **2006**, номінал: на монеті зі срібла – **5 ГРИВЕНЬ**, зазначено метал, його пробу – **Ag 925**, масу дорогоцінного металу в чистоті – **15.55**; на монеті з нейзильберу – **2 ГРИВНІ**. На обох монетах – логотип Монетного двору Національного банку України.

На реверсі обох монет зображені портрет Д.Луценка, праворуч від якого – два суцвіття каштана та розміщено стилізовані написи: **Березова / Рудка 1921 / Київ 1989**, по колу монети – **ЯК ТЕБЕ НЕ ЛЮБИТИ, КІЄВЕ МІЙ!** (угорі), **ДМИТРО ЛУЦЕНКО** (унизу).

Художник і скульптор – Роман Чайковський.

Ювілейні монети номіналами 5 і 2 гривні “Дмитро Луценко” є дійсними платіжними засобами України й обов’язкові до приймання без будь-яких обмежень за їх номінальною вартістю до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.

Про введення в обіг ювілейних монет “10 років відродження грошової одиниці України – гривні”

Національний банк України, продовжуючи серію “Відродження української державності”, 29 серпня 2006 року ввів в обіг ювілейні монети номіналами 100 та 5 гривень “10 років відродження грошової одиниці України – гривні”, присвячені 10-річчю грошової реформи в Україні.

Монету номіналом 100 гривень виготовлено зі срібла 999 проби. Категорія якості карбування — спеціальний анциркулейтед, маса дорогоцінного металу в чистоті — 1000.0 г, діаметр — 100.0 мм, тираж — 1 501 штука. Гурт монети — рифлений.

Монету номіналом 5 гривень виготовлено з нейзильберу. Категорія якості карбування — спеціальний анциркулейтед, маса монети — 16.54 мм, діаметр — 35.0 мм, тираж — 45 000 штук. Гурт монети — рифлений.

На аверсі обох монет розміщено малий Державний герб України, під ним — зображення зворотного боку обігової монети “Володимир Великий”, ліворуч від якого розміщено логотип Монетного двору Національного банку України, а праворуч — рік карбування монети — 2006, по колу розміщено написи: на монеті зі срібла — НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ (угорі), СТО ГРИВЕНЬ (унизу), зазначено метал, його пробу — Ag 999, масу дорогоцінного металу в чистоті — 1000.0 г, на монеті з нейзильберу — НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ (угорі), П'ЯТЬ ГРИВЕНЬ (унизу).

На реверсі обох монет у центрі на тлі банкнот розміщено зображення срібної гривні XI—XIII ст. київського типу, праворуч від якої — скрочений текст наказу Національного банку України від 26.08.1996 р. №71 “Про заходи по виконанню Указу Президента України від 25 серпня 1996 р. “Про грошову реформу в Україні”. Унизу розміщено зображення розмінних монет України, а вгорі по колу напис: 10 РОКІВ ВІДРОДЖЕННЯ ГРОШОВОЇ ОДИНИЦІ УКРАЇНИ.

Художник і скульптор — Святослав Іваненко.

Ювілейні монети “10 років відродження грошової одиниці України – гривні” номіналами 100 і 5 гривень є дійсними платіжними засобами України та обов’язкові до приймання без будь-яких обмежень за їх номінальною вартістю до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви і для переказів.

Ювілеї

Київському національному економічному університету імені Вадима Гетьмана – 100 років!

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана – провідний фаховий вищий навчальний заклад України, що має визнання у наукових колах багатьох країн світу, святкує свій 100-річний ювілей.

Сьогодні можна впевнено сказати, що час для КНЕУ не минув марно. Протягом століття цей унікальний навчальний заклад не тільки формував навчально-методичну базу і готував викладацькі кадри. Видатні громадські діячі, науковці, фахівці, викладачі і студенти поступово, крок за кроком, закладали підвалини сучасної економічної освіти і науки. У різні роки в університеті навчалися і працювали такі видатні вчені і діячі культури України, як О.П.Довженко, П.Г.Тичина, О.О.Богомолець, В.М.Еллан-Блакитний, Ю.К.Смолич, академіки АН УРСР Ю.К.Воблий, Є.О.Патон, В.Г.Шапошников, Л.М.Яснопольський, В.М.Птуха, К.В.Острогітіянов, міністр фінансів СРСР В.Ф.Гарбузов, голова Держплану України А.Д.Кочубей, почесний член АН УРСР Д.О.Граве та багато інших.

А почалася історія університету з неспокіою і жагучого бажання досягти мети. У 1906 році завдяки зусиллям та енергії професора історії Київського університету Митрофана Довнар-Запольського у Києві були відкриті комерційні приватні курси. А вже через два роки їх було перетворено на Київський комерційний інститут. Сьогодні це університет, якому надано статус національного. Це є свідченням того, що на колектив покладено високу відповідальність у царині утвердження високої економічної культури суспільства, формування економічного мислення, економічної дисципліни. 11 липня 2005 року розпоряджен-

ням Кабінету Міністрів України Київському національному економічному університету було присвоєно ім'я Вадима Гетьмана — видатного державного діяча і фінансиста України, який, до речі, також починав свій шлях зі студентських лав цього навчального закладу. Вадим Петрович Гетьман — один із авторів концепції створення вітчизняної платіжної системи, валютно-фінансового ринку, зasad функціонування міжбанківської системи електронних платежів та фундатор інших важливих починань, що лягли в основу сучасної банківської системи України.

Бібліотека КНЕУ — одна з найбагатших в Україні.

Нині Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана є вищим навчальним закладом IV рівня акредитації. Він об'єднує дев'ять факультетів: фінансово-економічний, економіки та управління, економіки аграрно-промислового комплексу, обліково-економічний, інформаційних систем і технологій, маркетингу, міжнародній економіці і менеджменту, юридичний, кредитно-економічний.

До складу університету, окрім базового навчального закладу, входять також економічні інститути і коледжі в різних областях України та в Автономній Республіці Крим.

Загалом у КНЕУ та його філіях навчаються 33 000 студентів. Науково-навчальний процес забезпечують у базовому ВНЗ понад 1 000 викладачів, 10 із яких є дійсними членами Національної Академії наук України та галузевих академій, 111 — докторами та 507 — кандидатами наук.

Центральний корпус Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана. Київ, проспект Перемоги, 54/1.

Сторічний шлях, пройдений КНЕУ, показав, що принципи поширення економічних знань і підготовки економістів, закладені ще на початку його становлення, досі актуальні. Адже виховання економічної культури в суспільстві, особливо в час значних політических зрушень і перетворень, ніколи не втрачеє свого значення.

Радикальні зміни, що відбулися за останні десятиріччя, висувають нові вимоги щодо організації навчального процесу, потрібують застосування сучасних технологій, спроможних забезпечити формування індивідуальних, професійних та соціально значущих якостей студентів.

Вивчивши досвід провідних університетів світу, КНЕУ розробив нове покоління робочих навчальних планів, запровадив цілу низку нових нормативно-методичних розробок, удосконалив робочі навчальні програми, підвищивши таким чином наукову складову дисциплін, фундаменталізацію та індивідуалізацію програмного матеріалу. Адже сьогодні, після впровадження рівневої освіти (бакалавр — магістр), освіта зорієтована на компетентності, тобто на створенні умов для формування на основі здібностей і мотивів кожним студентом власного діапазону та глибини неповторних особистісних і професійних якостей. Основні зусилля діяльності всіх підрозділів університету зосереджені на досягненні найвищого рівня підготовки випускників, що має прискорити входження України до Європейського освітнього простору.

Незважаючи на поважний вік, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана сповнений молодості і життєтвордної енергії. Щодня в ньому вирує гамірливий потік студентів, захоплених новими думками, ідеями, сподіваннями. Незабаром вони стануть фахівцями, науковцями, викладачами для студентської молоді нових поколінь. Адже немає більш природного прогнозування, ніж прагнення знань, і нехай воно ніколи не вщухає.

**Центр суспільних зв'язків КНЕУ
ім. Вадима Гетьмана.**

Урочиста мить одержання дипломів магістрів.

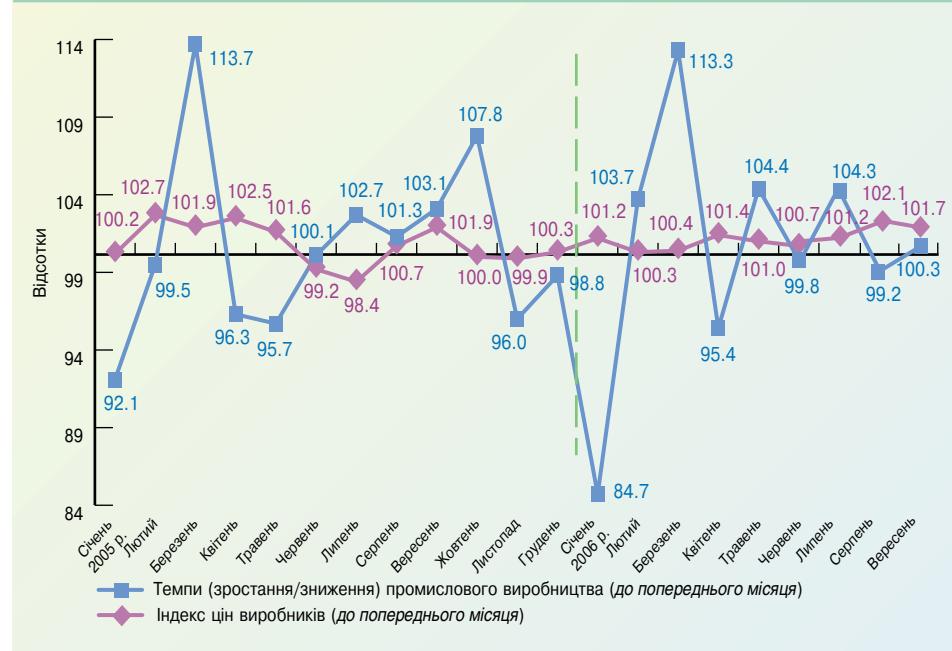
Спеціально для "Вісника НБУ" /

Основні макроекономічні показники розвитку України у вересні 2000–2006 років

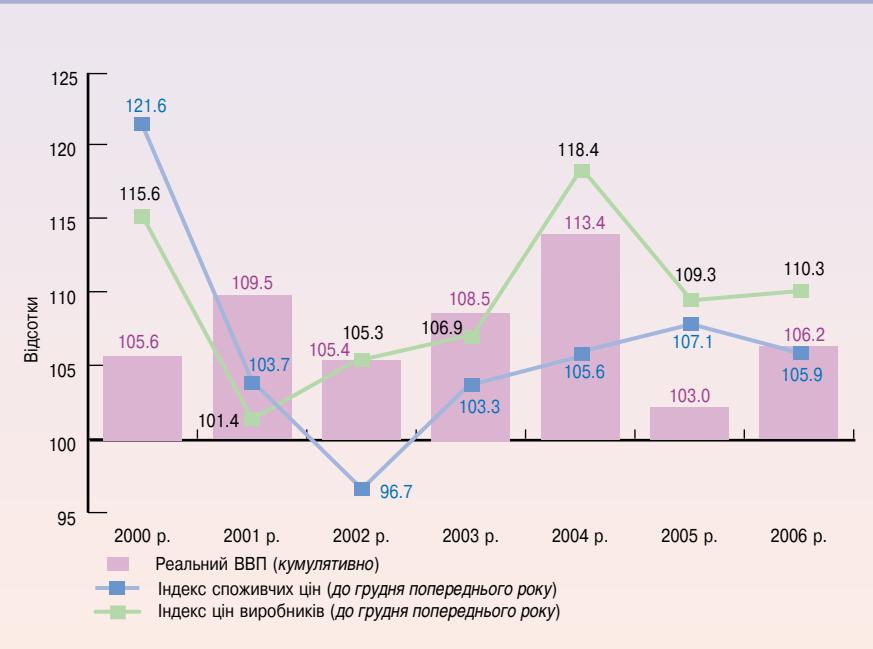
Відсотки

Показники	Вересень 2000 р.	Вересень 2001 р.	Вересень 2002 р.	Вересень 2003 р.	Вересень 2004 р.	Вересень 2005 р.	Вересень 2006 р.
Реальний ВВП (до відповідного місяця попереднього року)	103.2	100.1	103.1	115.0	111.5	103.0	108.9
Реальний ВВП (кумулятивно)	105.6	109.5	105.4	108.5	113.4	103.0	106.2
Темпи (зростання/зниження) промислового виробництва (до попереднього місяця)	99.7	101.7	103.2	103.3	103.2	103.1	100.3
Темпи (зростання/зниження) промислового виробництва (кумулятивно)	112.0	116.7	106.2	115.3	114.4	103.1	105.5
Індекс споживчих цін (до попереднього місяця)	102.6	100.4	100.2	100.6	101.3	100.4	102.0
Індекс споживчих цін (до грудня попереднього року)	121.6	103.7	96.7	103.3	105.6	107.1	105.9
Індекс цін виробників (до попереднього місяця)	101.2	100.1	100.3	100.9	101.9	101.9	101.7
Індекс цін виробників (до грудня попереднього року)	115.6	101.4	105.3	106.9	118.4	109.3	110.3

Темпи (зростання/зниження) промислового виробництва та індекс цін виробників промислової продукції

Реальний ВВП, індекс споживчих цін та цін виробників промислової продукції у січні — вересні 2000–2006 років

Інформація з першоджерел/

Зміни і доповнення до Державного реєстру банків, внесені у вересні 2006 р., а також зміни і доповнення до переліку операцій, на здійснення яких банки отримали банківську ліцензію та письмовий дозвіл Національного банку України на здійснення операцій, внесені у вересні 2006 р.¹

A. Зміни і доповнення до Державного реєстру банків

Назва банку	Вид товариства	Зареєстрований статутний капітал, грн.	Дата реєстрації банку	Реєстраційний номер	Юридична адреса
м. Київ і Київська область					
Банк "Фінанси та Кредит", товариство з обмеженою відповідальністю	ТОВ	519 000 062	30.10.1991 р.	63	м. Київ, вул. Артема, 60
Акціонерний комерційний банк "Форум"	ВАТ	621 000 000	31.01.1994 р.	231	м. Київ, бул. Верховної Ради, 7
Товариство з обмеженою відповідальністю "Універсальний комерційний банк "Камбіо"	ТОВ	48 681 508	30.06.2004 р.	295	м. Київ, вул. Заньковецької/ Станіславського, 3/1
Волинська область					
УніКредит Банк Товариство з обмеженою відповідальністю	ТОВ	291 475 056	28.02.1997 р.	265	м. Луцьк, вул. Данила Галицького, 14
Донецька область					
Закрите акціонерне товариство "Перший Український Міжнародний банк" (колишня назва — Закрите акціонерне товариство з іноземними інвестиціями та участю українського капіталу "Перший Український Міжнародний банк")	ЗАТ	326 002 000	23.12.1991 р.	73	м. Донецьк, вул. Університетська, 2-а
Івано-Франківська область					
Відкрите акціонерне товариство "Акціонерний комерційний банк "Прикарпаття"	ВАТ	22 000 000	22.10.1991 р.	46	м. Івано-Франківськ, вул. Галицька, 7
Львівська область					
Закрите акціонерне товариство Акціонерно-комерційний банк "Львів"	ЗАТ	47 305 338	14.10.1991 р.	28	м. Львів, вул. Сербська, 1
Відкрите Акціонерне Товариство "КРЕДОБАНК"	ВАТ	219 299 469	31.03.1992 р.	96	м. Львів, вул. Сахарова, 78
Харківська область					
Відкрите акціонерне товариство РЕАЛ БАНК	ВАТ	63 000 000	29.10.1991 р.	60	м. Харків, просп. Леніна, 60-а
Акціонерно-комерційний банк "Золоті ворота"	ВАТ	75 000 000	18.08.1993 р.	193	м. Харків, просп. Леніна, 36

B. Зміни і доповнення до переліку операцій, на здійснення яких банки отримали банківську ліцензію та письмовий дозвіл Національного банку України на здійснення операцій

Назва банку	Юридична адреса	Банківська ліцензія		Письмовий дозвіл на здійснення операцій		Перелік операцій, на здійснення яких банки отримали письмовий дозвіл на здійснення операцій ²	Заходи впливу, які вжито до банків
		Номер	Дата	Номер	Дата		
1	2	3	4	5	6	7	8
м. Київ і Київська область							
Відкрите акціонерне товариство "РОДОВІД БАНК"	м. Київ, вул. Петра Сагайдачного, 17	27	11.10.2004 р.	27-4	22.09.2006 р.	1,2,3,4,5,6,7,8, +9 ,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22	
Акціонерний банк "Енергобанк"	м. Київ, вул. Лютөранська, 9/9	46	17.12.2001 р.	46-1	17.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,18,19,20,21,22	

¹ "Офіційний список банків України, включених до Державного реєстру банків, та перелік операцій, на здійснення яких банки отримали банківську ліцензію та письмовий дозвіл Національного банку України на здійснення операцій" опубліковано у "Віснику НБУ" № 7, 2006 р. Зміни і доповнення, внесені до Державного реєстру банків та до переліку операцій, виділено червоним кольором. Примітки у колонці "Заходи впливу, які вжито до банків" викладено відповідно до рішень комісій з питань нагляду та регулювання діяльності банків. Назви банків подаються за орфографією статутів.

² **Банківські операції, які банки мають право здійснювати на підставі банківської ліцензії:** 1Л — приймання вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних осіб; 2Л — відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів і банків-кореспондентів, у тому числі переказ грошових коштів із цих рахунків за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них; 3Л — розміщення заолучених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик. **Операції та угоди, які**

1	2	3	4	5	6	7	8
Акціонерний комерційний банк “Національний кредит”	м. Київ, вул. Тургеневська, 52/58	103	03.12.2001 р.	103-2	22.09.2006 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14, -15,18,19,20,21	
Товариство з обмеженою відповідальністю “Банк інвестицій та заощаджень”	м. Київ, вул. Глибочицька, 17	221	04.11.2005 р.	221-1	04.11.2005 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14, 18,19,20	

банки мають право здійснювати за наявності банківської ліцензії без отримання письмового дозволу: 1Н — надання гарантій і поручительств та інших зобов'язань від третіх осіб, які передбачають їх виконання у грошовій формі; 2Н — придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, беручи на себе ризик виконання таких вимог та приймання платежів (факторинг); 3Н — лізинг; 4Н — послуги з відповідального зберігання та надання в оренду (майновий найм) сейфів для зберігання цінностей і документів; 5Н — випуск купівля, продаж і обслуговування чеків, векселів та інших оборотних платіжних інструментів; 6Н — випуск банківських платіжних карток і здійснення операцій з використанням цих карток; 7Н — надання консультаційних та інформаційних послуг щодо банківських операцій. **Операції, які банки мають право здійснювати за умови отримання письмового дозволу Національного банку України:** Операції з валютними цінностями: 1 — неторговельні операції з валютними цінностями; 2 — ведення рахунків клієнтів (резидентів і нерезидентів) в іноземній валюті та клієнтів-нерезидентів у грошовій одиниці України; 3 — ведення кореспондентських рахунків банків (резидентів і нерезидентів) у іноземній валюті; 4 — ведення кореспондентських рахунків банків (нерезидентів) у грошовій одиниці України; 5 — відкриття кореспондентських рахунків в уповноважених банках України в іноземній валюті та здійснення операцій за ними; 6 — відкриття кореспондентських рахунків у банках (нерезидентах) в іноземній валюті та здійснення операцій за ними; 7 — залучення та розміщення іноземної валюти на валютному ринку України; 8 — залучення та розміщення іноземної валюти на міжнародних ринках; 9 — операції з банківськими металами на валютному ринку України; 10 — операції з банківськими металами на міжнародних ринках; 11 — інші операції з валютними цінностями на міжнародних ринках; 12 — емісія власних цінних паперів; 13 — організація купівлі та продажу цінних паперів за дорученням клієнтів; 14 — здійснення операцій на ринку цінних паперів від свого імені (включаючи андерайтинг); 15 — здійснення інвестицій у статутні фонди та акції інших юридичних осіб; 16 — здійснення випуску, обігу, погашення (розповсюдження) державної та іншої грошової лотереї; 17 — перевезення валютних цінностей та інкасація коштів. Операції за дорученням клієнтів або від свого імені: 18 — операції з інструментами грошового ринку; 19 — операції з інструментами, що базуються на обмінних курсах та відсотках; 20 — операції з фінансовими ф'ючерсами та опціонами; 21 — довірче управління коштами та цінними паперами за договорами з юридичними та фізичними особами. Депозитарна діяльність і діяльність із ведення реєстрів власників іменних цінних паперів. 22 — депозитарна діяльність зберігання цінних паперів; 23 — діяльність із ведення реєстрів власників іменних цінних паперів. Цифра зі знаком “+” означає номер операції, на здійснення якої банк одержав право; зі знаком “-” — втратив право, цифра із символом “*” означає номер операції, здійснення якої для даного банку певною мірою обмежене.

На замовлення “Вісника НБУ” матеріали підготувала головний економіст департаменту реєстрації та ліцензування банків Національного банку України Олена Сілецька.

ОФІЦІЙНИЙ КУРС ГРИВНІ ЩОДО ІНОЗЕМНИХ ВАЛЮТ, ЯКИЙ ВСТАНОВЛЮЄТЬСЯ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ ОДИН РАЗ НА МІСЯЦЬ (за вересень 2006 року)*

№ п/п	Код валюти	Назва валюти	Офіційний курс	№ п/п	Код валюти	Назва валюти	Офіційний курс
1	100 BGL	100 левів (Болгарія)	330.9689	18	470 MTL	100 мальтійських лір	1507.8244
2	986 BRL	100 бразильських реалів	233.8504	19	484 MXN	100 мексиканських нових песо	46.0729
3	051 AMD	10000 вірменських драмів	127.2168	20	496 MNT	10000 монгольських тугриків	43.2363
4	410 KRW	1000 вонів Республіки Корея	5.2533	21	554 NZD	100 новозеландських доларів	327.1716
5	704 VND	10000 в'єтнамських донгів	3.1539	22	586 PKR	100 пакистанських рупій	8.3679
6	981 GEL	100 грузинських лари	289.5642	23	604 PEN	100 перуанських нових сол	156.0569
7	344 HKD	100 доларів Гонконгу	64.9276	24	642 ROL	100 румунських лейів	183.2283
8	818 EGP	100 єгипетських фунтів	87.9668	25	705 SIT	100 словенських толарів	2.7018
9	376 ILS	100 ізраїльських нових шекелів	114.8380	26	682 SAR	100 саудівських ріялів	134.6559
10	356 INR	1000 індійських рупій	108.5321	27	760 SYP	100 сирійських фунтів	9.6725
11	364 IRR	1000 іранських ріалів	0.5496	28	901 TWD	100 нових тайванських доларів	15.3610
12	368 IQD	100 іракських динарів	0.3418	29	972 TJS	100 таджицьких сомоні	149.3332
13	196 CYP	100 кіпрських фунтів	1123.2153	30	952 XOF	1000 франків КФА	9.8131
14	417 KGS	100 киргизьких сомів	12.7933	31	152 CLP	1000 чилійських песо	9.4032
15	414 KWD	100 кувейтських динарів	1746.1964	32	191 HRK	100 хорватських кун	88.3216
16	422 LBP	1000 ліванських фунтів	3.3399	33	255	100 доларів США за розр. із Індією	404.0000
17	434 LYD	100 лівійських динарів	391.0182				

* Курс встановлено з 01.09.2006 року.

На замовлення “Вісника НБУ” матеріал підготовлено співробітниками департаменту валютного регулювання Національного банку України.

Офіційний курс гривні який встановлюється Національним банком

№ п/п	Код валюти	Назва валюти					
			01.09.2006 р.	02.09.2006 р.	03.09.2006 р.	04.09.2006 р.	05.09.2006 р.
1	036 AUD	100 австралійських доларів	386.0651	386.0651	386.0651	386.3538	389.1043
2	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	962.7288	962.7288	962.7288	962.0370	961.8763
3	031 AZM	100 азербайджанських манатів	572.8871	572.8871	572.8871	573.0171	573.2773
4	974 BYR	10 білоруських рублів	0.0236	0.0236	0.0236	0.0236	0.0236
5	208 DKK	100 датських крон	87.0010	87.0010	87.0010	86.7650	86.9938
6	840 USD	100 доларів США	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000
7	233 EEK	100 естонських крон	41.4771	41.4771	41.4771	41.3674	41.4803
8	352 ISK	100 ісландських крон	7.2984	7.2984	7.2984	7.3369	7.3039
9	124 CAD	100 канадських доларів	456.0615	456.0615	456.0615	457.0066	456.4498
10	398 KZT	100 казахстанських тенге	4.0297	4.0297	4.0297	4.0252	4.0210
11	428 LVL	100 латвійських латів	932.4361	932.4361	932.4361	929.8355	932.3747
12	440 LTL	100 литовських літів	187.9563	187.9563	187.9563	187.4590	187.9709
13	498 MDL	100 молдовських лейв	37.9212	37.9212	37.9212	37.9294	37.9377
14	578 NOK	100 норвезьких крон	80.3237	80.3237	80.3237	79.8395	79.8703
15	985 PLN	100 польських злотих	164.8066	164.8066	164.8066	163.0990	163.4126
16	643 RUB	10 російських рублів	1.8893	1.8893	1.8893	1.8876	1.8898
17	702 SGD	100 сінгапурських доларів	321.2114	321.2114	321.2114	321.2679	322.0333
18	703 SKK	100 словацьких крон	17.2371	17.2371	17.2371	17.1582	17.2293
19	792 TRL	100 турецьких лір	346.8602	346.8602	346.8602	343.4279	346.7019
20	795 TMM	10000 туркменських манатів	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115
21	348 HUF	1000 угорських форинтів	23.6292	23.6292	23.6292	23.3120	23.4119
22	860 UZS	100 узбецьких сумів	0.4111	0.4111	0.4111	0.4111	0.4111
23	203 CZK	100 чеських крон	23.0019	23.0019	23.0019	22.9094	23.0233
24	752 SEK	100 шведських крон	70.0331	70.0331	70.0331	69.4782	69.6552
25	756 CHF	100 швейцарських франків	412.0218	412.0218	412.0218	409.8908	410.4642
26	156 CNY	100 юанів женьміньбі (Китай)	63.5005	63.5005	63.5005	63.4966	63.6138
27	392 JPY	1000 японських єн	43.1041	43.1041	43.1041	43.0644	43.4946
28	978 EUR	100 євро	648.9755	648.9755	648.9755	647.2585	649.0260
29	960 XDR	100 СПЗ	751.7051	751.7051	751.7051	750.4975	750.4975

			16.09.2006 р.	17.09.2006 р.	18.09.2006 р.	19.09.2006 р.	20.09.2006 р.
1	036 AUD	100 австралійських доларів	381.5616	381.5616	379.8063	380.2286	380.3279
2	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	952.8570	952.8570	949.8256	947.8105	949.2380
3	031 AZM	100 азербайджанських манатів	574.5819	574.5819	574.7126	574.9744	575.3019
4	974 BYR	10 білоруських рублів	0.0236	0.0236	0.0236	0.0236	0.0236
5	208 DKK	100 датських крон	86.1252	86.1252	85.7957	85.7269	85.6455
6	840 USD	100 доларів США	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000
7	233 EEK	100 естонських крон	41.0640	41.0640	40.9090	40.8768	40.8413
8	352 ISK	100 ісландських крон	7.2608	7.2608	7.1694	7.2033	7.1890
9	124 CAD	100 канадських доларів	452.2499	452.2499	450.6706	450.4102	449.9873
10	398 KZT	100 казахстанських тенге	4.0032	4.0032	4.0032	3.9994	3.9959
11	428 LVL	100 латвійських латів	923.1487	923.1487	919.5338	918.9404	918.0103
12	440 LTL	100 литовських літів	186.0842	186.0842	185.3822	185.2359	185.0750
13	498 MDL	100 молдовських лейв	37.9175	37.9175	37.9160	37.9206	37.9229
14	578 NOK	100 норвезьких крон	77.1137	77.1137	77.3286	77.2163	77.2378
15	985 PLN	100 польських злотих	162.1644	162.1644	162.0311	162.8141	161.3786
16	643 RUB	10 російських рублів	1.8842	1.8842	1.8867	1.8840	1.8863
17	702 SGD	100 сінгапурських доларів	320.0396	320.0396	319.3093	317.8208	318.2564
18	703 SKK	100 словацьких крон	17.1758	17.1758	17.1201	17.1194	17.0535
19	792 TRL	100 турецьких лір	341.6524	341.6524	342.9163	345.6642	343.7477
20	795 TMM	10000 туркменських манатів	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115
21	348 HUF	1000 угорських форинтів	23.5240	23.5240	23.4869	23.6244	23.3674
22	860 UZS	100 узбецьких сумів	0.4111	0.4111	0.4111	0.4111	0.4108
23	203 CZK	100 чеських крон	22.5696	22.5696	22.4710	22.5023	22.4314
24	752 SEK	100 шведських крон	69.4697	69.4697	69.3862	69.5743	69.6563
25	756 CHF	100 швейцарських франків	404.6552	404.6552	401.4094	402.5823	401.8280
26	156 CNY	100 юанів женьміньбі (Китай)	63.5540	63.5540	63.5777	63.5477	63.6316
27	392 JPY	1000 японських єн	42.9544	42.9544	42.9330	42.7900	42.9425
28	978 EUR	100 євро	642.5115	642.5115	640.0875	639.5825	639.0270
29	960 XDR	100 СПЗ	747.3764	747.3764	746.6195	745.3842	746.0570

ЩОДО ІНОЗЕМНИХ ВАЛЮТ, УКРАЇНИ ЩОДЕННО (за вересень 2006 року)

Офіційний курс

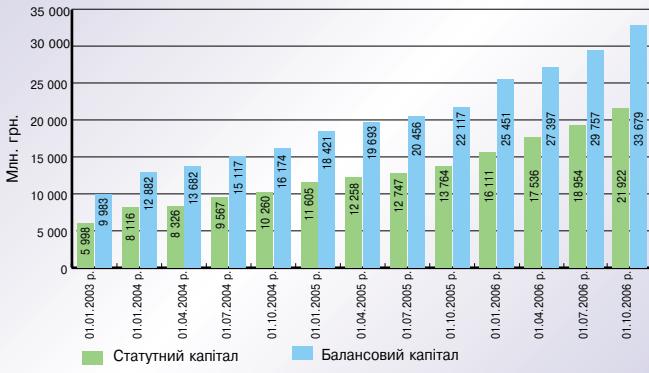
06.09.2006 р.	07.09.2006 р.	08.09.2006 р.	09.09.2006 р.	10.09.2006 р.	11.09.2006 р.	12.09.2006 р.	13.09.2006 р.	14.09.2006 р.	15.09.2006 р.
388.6015	387.5039	384.3349	384.3349	384.3349	382.6706	380.5159	380.4413	379.1463	381.5616
958.4488	951.3275	946.0901	946.0901	946.0901	945.1001	941.9109	945.9167	946.2545	952.8570
573.2773	573.6681	573.8636	573.8636	573.8636	573.9289	573.9941	574.1899	574.1899	574.5819
0.0236	0.0236	0.0236	0.0236	0.0236	0.0236	0.0236	0.0236	0.0236	0.0236
86.7177	86.5968	86.1725	86.1725	86.1725	86.0518	86.0472	86.0259	85.8196	86.1252
505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000
41.3448	41.2899	41.0898	41.0898	41.0898	41.0317	41.0317	41.0188	40.9155	41.0640
7.3188	7.2671	7.1858	7.1858	7.1858	7.0643	7.0504	7.1083	7.1362	7.2608
454.2234	454.0670	457.0706	457.0706	457.0706	453.5546	450.6890	451.1172	449.9497	452.2499
4.0169	4.0159	4.0130	4.0130	4.0130	4.0130	4.0086	4.0057	4.0035	4.0032
929.1942	928.2277	923.5965	923.5965	923.5965	922.2906	922.2906	922.0004	919.9432	923.1487
187.3566	187.1080	186.2012	186.2012	186.2012	185.9379	185.9379	185.8794	185.4114	186.0842
37.9400	37.9462	37.9425	37.9425	37.9425	37.9360	37.9323	37.9263	37.9195	37.9175
79.5505	79.3036	78.5240	78.5240	78.5240	78.1172	77.2757	77.3725	76.3720	77.1137
163.4507	163.3204	161.6747	161.6747	161.6747	161.4096	161.2676	161.2493	161.5129	162.1644
1.8956	1.8934	1.8935	1.8935	1.8935	1.8870	1.8846	1.8860	1.8845	1.8842
322.1318	321.9768	321.8601	321.8601	321.8601	321.3407	320.6826	319.8149	320.2704	320.0396
17.2068	17.2210	17.1102	17.1102	17.1102	17.0860	17.0860	17.0838	17.1320	17.1758
347.6862	344.7972	341.5222	341.5222	341.5222	341.4565	341.4565	341.7671	343.6331	341.6524
9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115
23.4225	23.4585	23.2578	23.2578	23.2578	23.3584	23.3840	23.3971	23.3850	23.5240
0.4111	0.4111	0.4111	0.4111	0.4111	0.4111	0.4111	0.4111	0.4111	0.4111
22.9407	22.8786	22.7283	22.7283	22.7283	22.6817	22.6513	22.5805	22.4305	22.5696
69.3918	69.4577	68.9195	68.9195	68.9195	68.8885	69.2676	69.5421	69.2260	69.4697
409.2005	407.7547	406.3428	406.3428	406.3428	405.8965	406.5391	406.3340	402.8370	404.6552
63.5317	63.5679	63.5939	63.5939	63.5939	63.5342	63.4883	63.5500	63.5335	63.5540
43.5714	43.2920	43.4256	43.4256	43.4256	43.4052	43.0472	42.9329	42.8995	42.9544
646.9050	646.0465	642.9155	642.9155	642.9155	642.0065	642.0065	641.8045	640.1885	642.5115
751.7454	750.3403	749.2493	749.2493	749.2493	747.3499	746.7443	746.8945	746.2742	747.3764
21.09.2006 р.	22.09.2006 р.	23.09.2006 р.	24.09.2006 р.	25.09.2006 р.	26.09.2006 р.	27.09.2006 р.	28.09.2006 р.	29.09.2006 р.	30.09.2006 р.
380.0392	381.4164	381.4164	381.4164	380.4494	379.5750	380.2702	378.6828	378.5639	378.5639
951.0296	958.7168	958.7168	958.7168	960.8231	960.6436	957.5765	954.5369	948.1009	948.1009
575.7610	576.0237	576.0237	576.0237	576.0237	576.1552	576.1552	576.2867	576.3524	576.3524
0.0236	0.0236	0.0236	0.0236	0.0236	0.0236	0.0236	0.0236	0.0236	0.0236
85.8036	86.1886	86.1886	86.1886	86.7615	86.4380	85.9484	85.8693	86.0599	86.0599
505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000
40.9123	41.0898	41.0898	41.0898	41.3674	41.2092	40.9736	40.9381	41.0317	41.0317
7.1788	7.1890	7.1890	7.1890	7.1151	7.2051	7.1993	7.2157	7.2339	7.2339
447.6803	449.5284	449.5284	449.5284	453.7707	452.1944	453.1045	452.9039	454.2927	454.2927
3.9927	3.9896	3.9896	3.9896	3.9858	3.9823	3.9795	3.9754	3.9726	3.9726
919.7385	923.7292	923.7292	923.7292	929.8355	926.2807	921.1171	920.3190	922.4231	922.4231
185.3968	186.2012	186.2012	186.2012	187.4590	186.7424	185.6747	185.5138	185.9379	185.9379
37.9252	37.9297	37.9297	37.9297	37.9346	37.9405	37.9494	37.9616	37.9888	37.9888
77.3207	77.6374	77.6374	77.6374	77.5578	76.8561	77.1152	77.5005	78.0745	78.0745
162.1300	162.9036	162.9036	162.9036	162.6932	162.3977	161.9628	161.0130	161.3690	161.3690
1.8845	1.8866	1.8866	1.8866	1.8934	1.8938	1.8895	1.8847	1.8879	1.8879
318.4133	319.4452	319.4452	319.4452	319.0823	318.6479	318.0205	317.7922	318.1873	318.1873
17.0863	17.1421	17.1421	17.1421	17.2290	17.1938	17.1416	17.1071	17.1751	17.1751
342.5763	342.8883	342.8883	342.8883	329.9309	334.5183	329.9524	337.7495	335.6370	335.6370
9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115
23.4080	23.4230	23.4230	23.4230	23.3693	23.4826	23.4765	23.4091	23.4875	23.4875
0.4108	0.4108	0.4108	0.4108	0.4108	0.4106	0.4106	0.4106	0.4106	0.4106
22.5107	22.6227	22.6227	22.6227	22.7244	22.6614	22.5389	22.5440	22.5836	22.5836
69.4534	69.7358	69.7358	69.7358	69.9134	69.3175	69.0131	69.0462	69.3139	69.3139
403.2365	404.6802	404.6802	404.6802	409.3464	408.1170	406.3752	405.5090	405.3583	405.3583
63.7105	63.7358	63.7358	63.7358	63.7668	63.7529	63.8391	63.9079	63.9525	63.9525
43.0490	43.1951	43.1951	43.1951	43.4723	43.3381	43.3672	43.0183	42.9235	42.9235
640.1380	642.9155	642.9155	642.9155	647.2585	644.7840	641.0975	640.5420	642.0065	642.0065
746.5864	749.0826	749.0826	749.0826	751.3383	749.8667	748.2346	747.5014	745.5690	745.5690

На замовлення "Вісника НБУ" матеріал підготовлено співробітниками департаменту валютного регулювання Національного банку України.

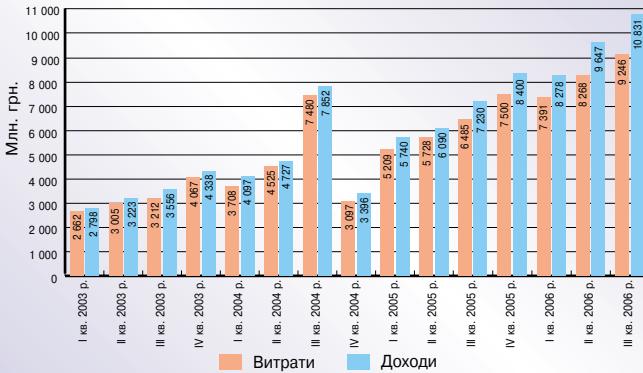
ЕКСКЛЮЗИВ /

Динаміка фінансового стану банків України на 1 жовтня 2006 року*

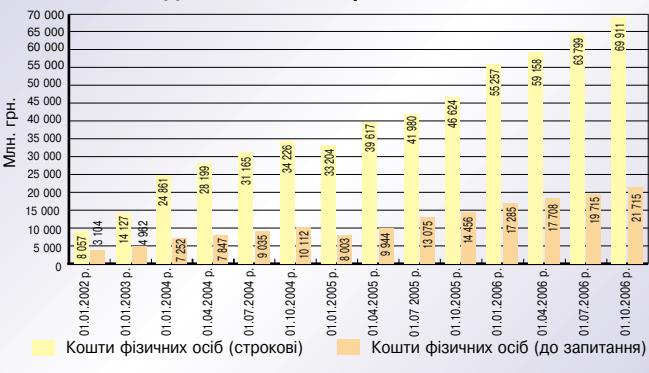
Динаміка балансового та статутного капіталу

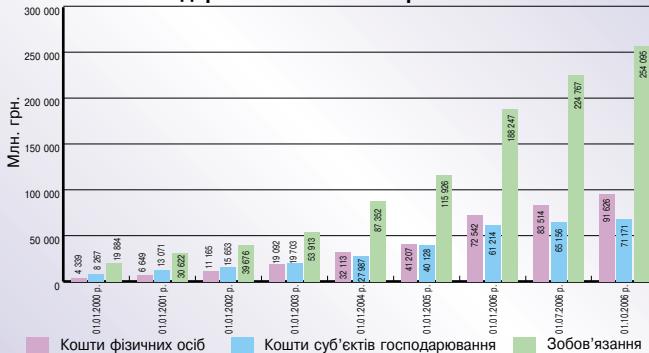
Щотримісячна динаміка доходів та витрат банків України

Динаміка вкладів фізичних осіб

Динаміка зобов'язань, коштів суб'єктів господарювання та коштів фізичних осіб

Динаміка коштів суб'єктів господарювання

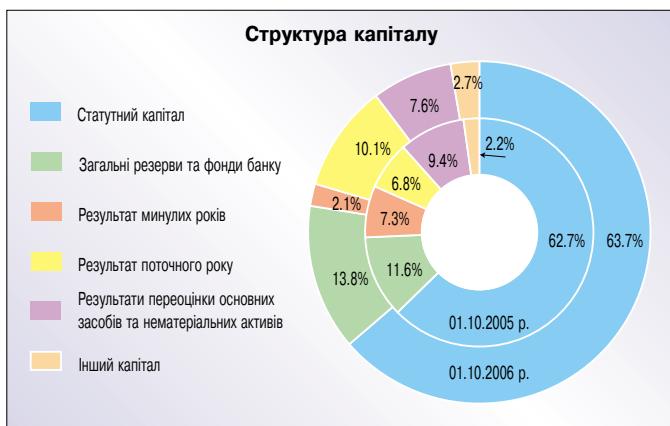
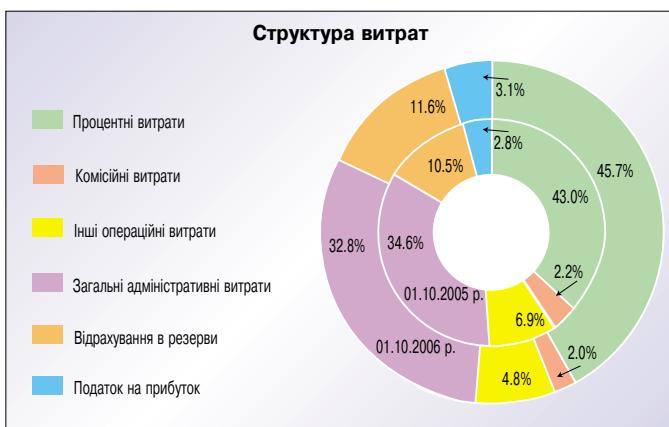
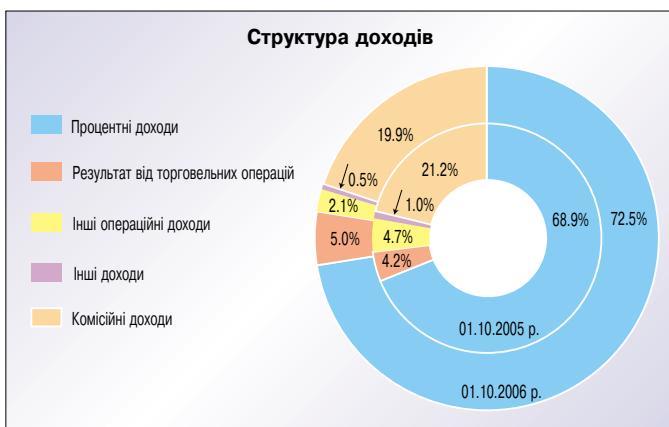
Динаміка кредитного портфеля, кредитів, наданих суб'єктам господарювання та фізичним особам

Кількість банків та філій банків за регіонами

*За попередніми даними.

На замовлення "Вісника НБУ" матеріал підготовлено працівниками управління аналізу діяльності системи банків департаменту методології банківського регулювання та нагляду Національного банку України.

ЕКСКЛЮЗИВ /**Основні показники діяльності банків України на 1 жовтня 2006 року**

№ п/п	Назва показника	01.01. 2001 р.	01.01. 2002 р.	01.01. 2003 р.	01.01. 2004 р.	01.01. 2005 р.	01.01. 2006 р.	01.10. 2006 р.
1	Кількість зареєстрованих банків	195	189	182	179	181	186	190
2	Вилучено з Державного реєстру банків (з початку року)	9	9	12	8	4	1	5
3	Кількість банків, що перебувають у стадії ліквідації	38	35	24	20	20	20	20
4	Кількість діючих банків	153	152	157	158	160	165	166
4.1	Із них: з іноземним капіталом;	22	21	20	19	19	23	32
4.1.1	у тому числі з 100-відсотковим іноземним капіталом	7	6	7	7	7	9	11
5	Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків, %	13.3	12.5	13.7	11.3	9.6	19.5	25.4
Активи, млн. грн.								
1	Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями)	39 866	50 785	67 774	105 539	141 497	223 024	299 352
1.1	Чисті активи (скориговані на резерви за активними операціями)	37 129	47 591	63 896	100 234	134 348	213 878	287 459
2	Високоліквідні активи	8 270	7 744	9 043	16 043	23 595	36 482	37 507
3	Кредитний портфель	23 637	32 097	46 736	73 442	97 197	156 385	229 355
3.1	У тому числі: кредити, надані суб'єктам господарювання;	18 216	26 564	38 189	57 957	72 875	109 020	147 335
3.2	кредити, надані фізичним особам	941	1 373	3 255	8 879	14 599	33 156	61 808
4	Довгострокові кредити	3 309	5 683	10 690	28 136	45 531	86 227	131 044
4.1	У тому числі довгострокові кредити, надані суб'єктам господарювання	2 761	5 125	9 698	23 239	34 693	58 528	78 590
5	Проблемні кредити (прострочені та сумнівні)	2 679	1 863	2 113	2 500	3 145	3 379	4 346
6	Вкладення в цінні папери	2 175	4 390	4 402	6 534	8 157	14 338	13 821
7	Резерви за активними операціями банків	2 737	3 194	3 905	5 355	7 250	9 370	12 222
	<i>Відсоток виконання формування резерву</i>	61.5	85.4	93.3	98.2	99.7	100.05	100.06
7.1	У тому числі резерв на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями	2 336	2 963	3 575	4 631	6 367	8 328	11 161
Пасиви, млн. грн.								
1	Пасиви, всього	37 129	47 591	63 896	100 234	134 348	213 878	287 459
2	Балансовий капітал	6 507	7 915	9 983	12 882	18 421	25 451	33 256
2.1	У тому числі: статутний капітал	3 671	4 573	5 998	8 116	11 605	16 111	21 552
2.2	частка капіталу в пасивах	17.5	16.6	15.6	12.9	13.7	11.9	11.6
3	Зобов'язання банків	30 622	39 676	53 913	87 352	115 927	188 427	254 203
3.1	У тому числі кошти суб'єктів господарювання;	13 071	15 653	19 703	27 987	40 128	61 214	72 191
3.1.1	із них строкові кошти суб'єктів господарювання	2 867	4 698	6 161	10 391	15 377	26 807	33 583
3.2	Кошти фізичних осіб;	6 649	11 165	19 092	32 113	41 207	72 542	91 624
3.2.1	із них строкові кошти фізичних осіб	4 569	8 060	14 128	24 861	33 204	55 257	69 912
Довідково								
1	Регулятивний капітал, млн. грн.	5 148	8 025	10 099	13 274	18 188	26 373	34 632
2	Адекватність регулятивного капіталу (Н2)	15.53	20.69	18.01	15.11	16.81	14.95	13.90
3	Доходи, млн. грн.	7 446	8 583	10 470	13 949	20 072	27 537	28 865
4	Витрати, млн. грн.	7 476	8 051	9 785	13 122	18 809	25 367	25 869
5	Результат діяльності, млн. грн.	-30	532	685	827	1 263	2 170	2 996
6	Рентабельність активів, %	-0.09	1.27	1.27	1.04	1.07	1.31	1.66
7	Рентабельність капіталу, %	-0.45	7.50	7.97	7.61	8.43	10.39	13.98
8	Чиста процента маржа, %	6.31	6.94	6.00	5.78	4.90	4.90	5.15
9	Чистий спред, %	7.10	8.45	7.20	6.97	5.72	5.78	5.66

На замовлення "Вісника НБУ" матеріал підготовлено працівниками управління аналізу діяльності системи банків департаменту методології банківського регулювання та нагляду Національного банку України.

Спеціально для "Вісника НБУ"**Основні монетарні параметри грошово-кредитного ринку України у вересні 2006 року****Обсяги кредитів, наданих Національним банком для підтримання ліквідності банків України у вересні 2006 р. (в розрізі інструментів)**

Показники	2006 р.	У тому числі за вересень	Відсотки
Обсяги рефінансування банків, усього	100.00	100.00	
У тому числі через:			
— кредити "овернайт", надані через постійно діючу лінію рефінансування	71.18	67.76	
— кредити рефінансування, надані шляхом проведення тендера	11.70	32.24	
— за кредитами рефінансування під заставу майнових прав на кошти банківського вкладу (депозиту), розміщеного в НБУ	0.21	—	
— операції прямого РЕПО	16.91	—	
— стабілізаційний кредит	—	—	

Середньозважена процентна ставка за кредитами, наданими Національним банком для підтримання ліквідності банків України у вересні 2006 р.

Показники	2006 р.	У тому числі за вересень	Відсотки
Середньозважена процентна ставка за кредитами рефінансування, усього	11.77	9.80	
У тому числі за:			
— кредитами "овернайт", наданими через постійно діючу лінію рефінансування	12.21	9.79	
— кредитами, наданими шляхом проведення тендера	10.55	9.83	
— кредитами рефінансування під заставу майнових прав на кошти банківського вкладу (депозиту), розміщеного в НБУ	8.50	—	
— операціями прямого РЕПО (розрахунково)	10.80	—	
— стабілізаційним кредитом	—	—	

Процентні ставки банків за кредитами та депозитами у національній валюті у вересні 2006 р.*

Показники	Вересень 2006 р.	Відсотки річні
На міжбанківському ринку:		
за кредитами, наданими іншим банкам	2.8	
за кредитами, отриманими від інших банків	2.9	
за депозитами, розміщеними в інших банках	7.3	
за депозитами, залученими від інших банків	6.9	
На небанківському ринку:		
за кредитами**	14.6	
за депозитами	7.4	

* За щоденною звітністю банків; з урахуванням вартості пролонгованих кредитів (депозитів).

** Без урахування ставок за кредитами "овердрафт".

Темпи зростання грошової маси у вересні 2006 р.

Агрегати грошової маси	01.01.2006 р.	01.02.2006 р.	01.03.2006 р.	01.04.2006 р.	01.05.2006 р.	01.06.2006 р.	01.07.2006 р.	01.08.2006 р.	01.09.2006 р.	01.10.2006 р.
Готівка. Гроши поза банками										
M0, % до початку року	100.0	94.3	94.6	97.4	101.3	101.4	106.8	110.0	111.9	113.9
M0 + переказані кошти в національній валюті										
M1, % до початку року	100.0	93.5	95.0	97.6	98.9	101.3	106.2	110.2	110.7	114.6
M1 + переказані кошти в іноземній валюті та інші кошти										
M2, % до початку року	100.0	97.3	98.5	100.7	103.7	106.9	110.4	114.2	116.7	120.8
M2 + цінні папери власного боргу банків										
M3, % до початку року	100.0	97.3	98.6	100.6	103.7	106.9	110.3	114.2	116.6	121.0

Примітка. Облікова ставка Національного банку України у вересні 2006 року не змінювалася і починаючи з 10 червня 2006 року становить 8.5% річних.

Починаючи з 01.10.2006 р. встановлено такі нормативи обов'язкового резервування для формування банками обов'язкових резервів (постанова Правління Національного банку України від 15.09.2006 р. № 364): за строковими коштами і вкладами (депозитами) юридичних і фізичних осіб у національній валюті — 0.5%; за строковими коштами і вкладами (депозитами) юридичних і фізичних осіб у іноземній валюті — 4%; за коштами вкладів (депозитів) юридичних і фізичних осіб у національній валюті на вимогу та коштами на поточних рахунках — 1; за коштами вкладів (депозитів) юридичних і фізичних осіб у іноземній валюті на вимогу та коштами на поточних рахунках — 5.

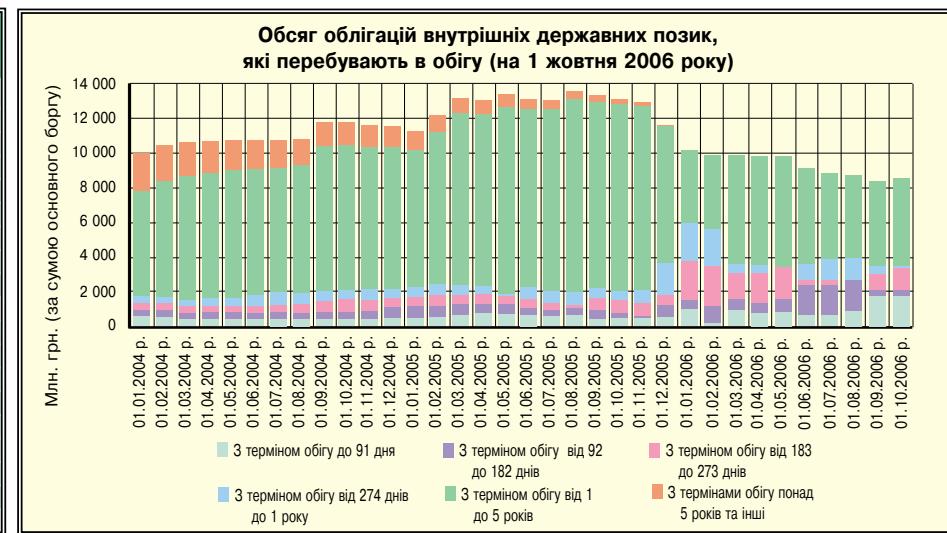
На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготовлено працівниками департаменту монетарної політики Національного банку України.

Ринок державних цінних паперів України у вересні 2006 року

Результати розміщення облігацій внутрішніх державних позик у вересні 2006 року										
Номер розміщення	Дата проведення розрахунків за придбані облігації	Пропозиція				Результати				
		Встановлені обмеження на загальний обсяг розміщення облігацій, шт.	Номінал облігацій, грн.	Розмір купона на одну облігацію, грн.	Термін погашення облігацій	Обсяг розміщених облігацій, шт.	Залучено коштів до державного бюджету від розміщення облігацій, тис. грн.	Встановлений рівень дохідності облігацій, %	Середньозважений рівень дохідності облігацій, %	
1	06.09.2006 р.	—	1 000	22.50	03.09.2008 р.	5 010	5 000.83	9.00	9.00	
2	06.09.2006 р.	—	1 000	23.50	02.09.2009 р.	5 010	4 996.32	9.40	9.40	
3	13.09.2006 р.	—	1 000	22.50	03.09.2008 р.	10 000	9 999.00	9.00	9.00	
4	13.09.2006 р.	—	1 000	—	02.09.2009 р.	—	—	—	—	
5	16.09.2006 р.	—	1 000	—	03.09.2008 р.	—	—	—	—	
6	16.09.2006 р.	—	1 000	—	27.07.2011 р.	—	—	—	—	
7	20.09.2006 р.	—	1 000	23.50	02.09.2009 р.	5 010	5 014.41	9.40	9.40	
8	20.09.2006 р.	—	1 000	—	27.07.2011 р.	—	—	—	—	
9	27.09.2006 р.	—	1 000	22.50	03.09.2008 р.	5 000	5 016.85	9.00	9.00	
10	27.09.2006 р.	—	1 000	23.50	02.09.2009 р.	80 000	80 215.20	9.40	9.40	
Разом						110 030	110 242.61			

Обсяг розміщення облігацій внутрішніх державних позик за січень – вересень 2006 року*		
Період	Обсяг розміщених облігацій, шт.	Залучено коштів до держбюджету, тис. грн.
Січень	0.00	0.00
Лютий	0.00	0.00
Березень	0.00	0.00
I квартал	0.00	0.00
Квітень	0.00	0.00
Травень	0.00	0.00
Червень	0.00	0.00
II квартал	0.00	0.00
I півріччя	0.00	0.00
Липень	0.00	0.00
Серпень	0.00	0.00
Вересень	110 030.00	110 242.61
III квартал	110 030.00	110 242.61
Жовтень	0.00	0.00
Листопад	0.00	0.00
Грудень	0.00	0.00
IV квартал	0.00	0.00
Усього з початку року	110 030.00	110 242.61

*За станом на 01.10.2006 р.

На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготовлено працівниками департаменту монетарної політики Національного банку України.

АННОТАЦИИ

Людмила Патрикац, Светлана Компаниец. *Системные проблемы банковской деятельности и роль АУБ в их решении.*

Отчет о XII съезде Ассоциации украинских банков.

Анна Карчева. *Системный анализ эффективности деятельности банков Украины.*

Излагаются основные принципы системного анализа эффективности деятельности банков Украины — главной предпосылки их устойчивого развития.

Игорь Лютый, Ольга Юрчук. *Конкурентоспособность банков в условиях глобализации и либерализации движения капитала.*

Рассмотрены особенности и тенденции международного финансового рынка, их влияние на развитие рынка финансовых услуг Украины. Предложен ряд направлений повышения конкурентоспособности отечественных банков.

Евгений Карманов. *Бюро кредитных историй: ремонт отношений или полная реконструкция?*

Прослежена история развития бюро кредитных историй в мире и очерчена специфика их деятельности в Украине.

Алла Ковтун. *Герман Яндовский. Учитель и человек.*

Воспоминания коллег и соратников к семидесятилетию Германа Яндовского, первого главы Укринбанка — первого негосударственного банка Украины.

Изменения и дополнения к Государственному реестру банков, внесенные в сентябре 2006 г., а также изменения и дополнения к перечню операций на осуществление которых банки получили банковскую лицензию и письменное разрешение Национального банка Украины на осуществление операций, внесенные в сентябре 2006 г.

Динамика финансового состояния банков Украины на 1 октября 2006 года.

Основные показатели деятельности банков Украины на 1 октября 2006 года.

Светлана Науменкова, Светлана Мищенко. *Особенности формирования современной модели финансовой системы.*

Показано, что особенности формирования современной модели финансовой системы обуславливают внесение определенных изменений в механизм обеспечения финансовой стабильности.

Вера Галь. *“Красочная Украина”.*

Сообщение об участии НБУ в общегосударственной выставке и награждении центрального банка страны дипломом за лучшую отраслевую экспозицию.

Олег Бакун. *Праздник профессионального общения.*

Отчет о международном семинаре по монетарным операциям, проведенном в Учебном центре Национального банка Украины представителями Банка Англии.

Виктор Берников. *Национальная система массовых электронных платежей: обзор развития в третьем квартале 2006 года.*

Проанализированы основные показатели работы и темпы развития Национальной системы массовых электронных платежей в третьем квартале 2006 года, сделан обзор новостей.

Виталий Юркiv. *Правовое регулирование деятельности кредитных учреждений в законодательствах Украины и Европейского Союза: сравнительно-правовой аспект*

Сравнительный анализ правового регулирования деятельности банков и небанковских финансовых учреждений, которые предоставляют ссуды, в законодательствах Украины и Европейского Союза.

Практические вопросы регулирования банковской деятельности.

На вопросы читателей относительно регулирования банковской деятельности отвечают специалисты юридического департамента НБУ.

Александр Берегуля. *Еще раз о денежной реформе.*

Анализируются особенности проведения денежной реформы в Украине в 1996 году, денежной реформы, проведенной в СССР в 1947 году, и обмена денег в 1961 году.

Владислав Зимовец, Наталья Шелудько. *Макроэкономические аспекты активизации банковского кредитования в Украине.*

Рассмотрены проблемы банковского кредитования в Украине и пути их решения.

Основные макроэкономические показатели развития Украины в сентябре 2000—2006 годов.

О выпуске в обращение юбилейных монет “Дмитро Луценко”.

Официальное сообщение о выпуске в обращение и нумизматическое описание юбилейных монет номиналами 5 и 2 гривни, посвященных 85-летию со дня рождения известного украинского поэта-песенника Дмитрия Емельяновича Луценко. Фотоизображения аверса и реверса монет.

О выпуске в обращение юбилейных монет “10 років відродження гривової одиниці України — гривні”.

Официальное сообщение о выпуске в обращение и нумизматическое описание юбилейных монет номиналами 100 и 5 гривень, посвященных 10-летию проведения в Украине в 1996 году денежной реформы. Фотоизображения аверса и реверса монет.

Киевскому национальному экономическому университету имени Вадима Гетьмана — 100 лет!

Зарисовка, посвященная 100-летию создания Киевского национального экономического университета имени Вадима Гетьмана.

Официальный курс гривни к иностранным валютам, устанавливаемый Национальным банком Украины один раз в месяц (за сентябрь 2006 года).

Официальный курс гривни к иностранным валютам, устанавливаемый Национальным банком Украины ежедневно (за сентябрь 2006 года).

Основные монетарные параметры денежно-кредитного рынка Украины в сентябре 2006 года.

Объемы кредитов, предоставленных Национальным банком для поддержания ликвидности банков Украины, средневзвешенная процентная ставка по кредитам, предоставленным Национальным банком для поддержания ликвидности банков Украины, процентные ставки банков по кредитам и депозитам в национальной валюте, динамика роста денежной массы по состоянию на 01.10.2006 г.

Рынок государственных ценных бумаг Украины в сентябре 2006 года.

ANNOTATIONS

Liudmyla Patrikats, Svitlana Kompaniets. *Problems common for banking activities and the role of the Association of Ukrainian Banks in their solving.*

Report on the 12th Convention of the Association of Ukrainian Banks.

Hanna Karcheva. *Systemic analysis of the efficiency of Ukrainian banks's operation.*

Given are the basic principles for systemic analysis of the efficiency of Ukrainian banks's operation, a major prerequisite for their sustainable development.

Ihor Liutyi, Olha Yurchuk. *Banks' competitiveness in the context of globalization and money transfer liberalization.*

The article deals with certain peculiarities and tendencies of the international financial market and their influence on the development of the financial services market of Ukraine. It offers a range of directions for increase of competitiveness of domestic banks.

Yevhenii Karmanov. *Credit bureau.*

Investigated is the history of credit bureau development in the world. Specified are the peculiarities of credit bureau operation in Ukraine.

Alla Kovtun. *Herman Yandovskyi. The teacher and the person.*

Colleagues' memories on the occasion of the 70th birth anniversary of Herman Yandovskyi, the first governor of the first private bank of Ukraine, Ukrinbank .

Amendments to the State Register of Banks and to the list of transactions for whose performance banks were granted a banking license and NBU permission in writing made in September 2006.

Dynamics of financial performance of Ukrainian banks as of 1 October 2006.

Major indicators of the activities of Ukrainian banks as of 1 October 2006.

Svitlana Naumenkova, Svitlana Mischenko. *Particularities of the present-day state of the financial system.*

The article shows that the present-day state of the financial system requires new financial stability ensuring mechanisms.

Vira Gal. *Multi-colored Ukraine.*

Report on the NBU participation in the National Exhibition and awarding First Industry Sector Exposition Prize to the NBU.

Oleh Bakun. *The festival of professional communication.*

Report on the international seminar on monetary transactions held by the representatives of the Bank of England in the Training Center of the National Bank of Ukraine.

Viktor Bernikov. *Review of the National System of Mass Electronic Payments development in the third quarter of 2006.*

Discussed are the main operation indicators and development rate of the National System of Mass Electronic Payments in the third quarter of 2006.

Vitalii Yurkiv. *Legal regulation of credit institutions activity in the legislations of Ukraine and the European Union: comparative analysis.*

Given is the comparative analysis of legal regulation of the activities of banks and non-banking loan-lending financial institutions in the legislations of Ukraine and the European Union.

Practical aspects of banking activity regulation.

NBU Legal Department experts answer the readers' questions about banking activity regulation.

Alexander Berehulia. *Once again about the currency reform.*

Discussed are the peculiarities of the 1996 currency reform held in Ukraine and those of the 1947 and 1961 currency reforms held in the USSR.

Vladyslav Zymovets, Natalia Sheludko. *Macroeconomic aspects of an increase in banking crediting in Ukraine.*

Discussed are the problems of banking crediting in Ukraine and ways of their solving.

Major macroeconomic indicators of the development of Ukraine in September 2000 – 2006.

Putting into circulation the commemorative coin "Dmytro Lutsenko".

Official report on putting into circulation the 5 and 2 hryvnia commemorative coins dedicated to the 85th birth anniversary of Ukrainian prominent liricist Dmytro Lutsenko. Obverse, reverse, and numismatic description of the coins are enclosed.

Putting into circulation the commemorative coin "10 Years of the Rebirth of Hryvnia, the Monetary Unit of Ukraine".

Official report on putting into circulation the 100 and 5 hryvnia commemorative coins dedicated to the 10th anniversary of the currency reform in Ukraine. Obverse, reverse and numismatic description of the coins are enclosed.

The centenary of the Vadym Hetman Kyiv National Economic University.

Mini-review on the activity of the Vadym Hetman Kyiv National Economic University since its foundation.

Official exchange rate of hryvnia against foreign currencies established monthly by the National Bank of Ukraine (in September 2006).

Official exchange rate of hryvnia against foreign currencies established daily by the National Bank of Ukraine (in September 2006).

Major monetary parameters of the monetary market of Ukraine in September 2006.

Volumes of NBU credits for support of banks' liquidity, average weighted interest rates on NBU credits for support of banks' liquidity, interest rates of banks on national currency credits and deposits, dynamics of money supply growth as of 1 October 2006.

Government securities market of Ukraine in September 2006.